

Iz vsebine

2. str.: NOB ni bila državljanska vojna

5. str.: Kajuhove nagrade

10. str.: Westrovi trije s Trnovega

11. str.: Bogato zgodovinopisno delo

Tako, kot so naminutirani danes nekateri od najuspešnejših slovenskih direktorjev, so že vrsto let (desetletij) naminutirane v svoj vsakdanji delovni dan (pa ne samo) slovenske ženske. Od doma do vrtca, od vrtca v službo, od službe do sestanka, s sestanka domov v kuhinjo, vmes po možnosti še z otrokom k zdravniku, v trgovino ali na dodatni izobraževalni tečaj... Od zore do mraka...

Kozmetika dela čudeže in na naših cestah v jutranjih urah srečujete že lepo urejene, počesane in okusno odete gospe in tovarišice. Toda, pogledajte jih dobro, ko pridete k njim na obisk pred večer. Ličila so že zdavnaj razmazana, blazinice pod očmi izdajajo utrujenost. Zvečer pa naj bi bila na vrsti »nadgradnja« – kino, gledališka predstava, koncert... Pri majhni plači, pri dvojnem »sihtu«, minimalnem razumevanju družbe in podeseterenih nujnih dokazovanjih, da ne »odrinejo« družbi nič manj kot moški...

Nič čudnega torej ni, če se spreminja čut sodobne slovenske ženske. Nič čudnega ni, če v njej pogosto ne najdemo več miline neke Sappo, lahkotnosti znamenitih treh gracij ali vsaj kmečke idilike kakšne Mete iz Cvetja v jeseni. Še o rojevanju in splavu so se hoteli mimo njih pogovarjati drugi – pa naj bo v imenu politike in političnih igrar ali pa v imenu vere. Nujno je, da je postala ženska današnjega dne trša, bolj odločna in vse manj eterična, kajti, za preživetje gre. In hkrati na njeno dušo nalagajo vsa moralna bremena sprijene družbe: ona je praviloma odgovorna za vzgojo otrok, za spremljanje njihovega dela v šoli, za njihova

Ženska za vse čase

nagnjenja in udejstvovanja. Že res, sodoben moški v družbi prevzema že marsikaj, kar je bilo nekoč določeno ženskam. Vendar gre skoraj vselej za področje fizičnih opravil, manj pa za moralne in etične odgovornosti. To se še zlasti očitno kaže v naši slovenski družbi preštevilnih ločenih zakonov. Zato naj mi nihče ne govori o enakih pravicah. Enake pravice na papirju so le predpogoj, prava stvar so pa enake možnosti za delo, napredovanje, za vodenje, javno nastopanje in za – oddih!

Sicer pa je menda v sodobnem svetu (in glede tega, da je pri nas zdaj že tudi tako, smo menda sodobni?) tako, da kompleks zapostavljenosti prehaja z žensk na moške. To pa po principu občutka ogroženosti sproža eho efekt... In življenje teče naprej. Od zore do mraka... Pokažite mi žensko, ki je očitno zavoljo svoje kariere zanemarila družino, pa je okolje ne obsoja; pa mi pokažite moškega, ki je zaradi kariere zanemaril družino in ga okolje obsoja. Premislite pošteno in ugotovili boste, da vsi po vrsti delamo razlike. In če je v najglobljem bistvu res, da je žena, ženska kot mati, vselej in povsod v nekem »dodatnem« položaju, potem ga je treba v družbi priznati, ji priznati to »dodatnost« in jo tudi vpeti v posodabljanje načina našega družbenega funkcioniranja.

Verjamem in celo trditi bi si upala, da je povojni razvoj te države v mnogočem temeljil prav na podvojenem angažmaju žensk, v zameno pa jim ni dal dosti drugega od obljub in lepih besed – ne, dal jim je to, da se danes znajdejo na cesti, med odpuščenimi delavci tehnološkega viška tudi nosečnice (!), ženske pred upokojitvijo in samohranilke. To pa se v gnilem kapitalizmu gnilih izkoriščevalskih družb vendarle ne more zgoditi kar tako potihem in mimogrede.

Naj zdaj nazdravimo? Naj proslavimo? Kaj bi, nekako ni pravi čas. Še to mi več gotovo, če naj omenjamo ta ženski dan, naše dolgoletno enodnevno veselje, kratek čas vsesplošnih čestitanj in rož. Ker zdaj, ko bi mi radi začeli vse od korenin znova, bi nekateri tudi ta ubogi ženski dan radi ukiniteli, zradirali in postavili novega – materinskega.

Kaže, da nas prav nič iz zgodovine ne izuči. Nekoč je bil že čas, ko smo v navalu ponosne zmage in svobode pometali z vsem prejšnjim in začeli vse na novo. Pa se je vendarle izkazalo, da smo pometli tudi s prenekatro častitljivo tradicijo, ki je stvar kulture in civilizacije. Bomo zdaj spreminjali dan žena v materinski dan, ker to morebiti nekomu zveni bolj »zahodno«? Menda ja ne!? Sicer pa za pozornost ženskam tudi dva skromna dneva ne bi bila preveč, če seveda ne bi vsega tega sfetišizirali, sprofanirali in degradirali, kakor pač mi to znamo.

Bojana Žokalj-Jesih

Izjava Predsedstva SR Slovenije

Narodna umiritev pogoj za mirno sožitje

Predsedstvo SR Slovenije je javnost seznanilo z izjavo o narodni in državljanski umiritvi. Pri tem je še posebej opozorilo na svojo odgovornost in tudi odgovornost vseh slojev in institucij družbe pri obravnavanju tako zelo zahtevnega in občutljivega gradiva. Izjavo so v celoti objavili dnevni časopisi, zato je ne bomo ponavljali, zdi pa se nam potrebno opozoriti na nekatere poudarke iz nje.

Predsedstvo je prepričano, da mora v resnem in usodnem času prehoda v pluralistično demokratično politično ureditev spregovoriti o vprašanju, ki se v javnosti obravnava kot problem »narodne sprave«. S tem naj bi pripomogli k nastajanju takega vzdušja v političnem in javnem življenju Slovenije, ko preteklost ne bo več bremenila medčloveških odnosov. To je problem narodne in državljanske umiritve 45 let po končani drugi svetovni vojni. Državna politika mora v interesu javne blaginje biti usmerjena k odpravljanju vsake možnosti sodobnega državljanskega razkola.

Gre za zelo resen problem dokončnega odpravljanja vseh pravnih in, kolikor je to z državno politiko mogoče, tudi moralnih posledic, ki še obstajajo v našem sistemu in v odnosih med ljudmi in ki so nastale zaradi različnega med seboj sovražnega vedenja

posameznih jugoslovanskih državljanov ali skupin ter državljanov v času druge svetovne vojne na Slovenskem, kar je izviralo iz različnega razmerja ljudi do okupatorja in narodnoosvobodilnega boja. Okvirno dejstvo za zgodovinsko določitev razlik v tem razmerju je neodvisno. To je bil čas sovražnega napada na kraljevino Jugoslavijo, sovražne zasedbe in razkosanja jugoslovanskega državnega ozemlja. V tem dogajanju je bila zasedena in razkosana tudi Slovenija. To je bil v vseh razkosanih državah Evrope čas državljanskega in narodnega odpora proti okupatorjem. Bil je čas udeležbe Slovencev v vojni Združenih narodov proti državam fašistične osi »za zmago nad hitlerizmom«, kakor so to ti narodi označili v prvi skupni izjavi dne 1. januarja 1942 v Washingtonu.

Takšen antifašistični narodnoosvobodilni boj Slovencev je bil še posebno nujen, ker na Slovenskem okupatorji niso nastopili samo kot uničevalci svobode, ampak tudi kot uničevalci slovenskega naroda, ki so ga hoteli v obsežnih predelih takoj zdrobiti in odstraniti. Narodnoosvobodilni boj, ki ga je na Slovenskem organizirala Osvobodilna fronta, je naletel, predvsem v tako imenovani Ljubljanski pokrajini, na nasprotovanje dela državljanov. Ti so se zavoljo različnih

razlogov, v glavnem pa iz ideoloških in političnih, deloma pa tudi zaradi napak gibanja, obrnili proti njemu z vsemi sredstvi, tudi z orožjem in so pri tem tvegali najtesnejše sodelovanje z okupatorjem, z njegovi-mi oboroženimi silami in z njegovo politično policijo, vse do vključitve v enote zaprisežene okupatorju in pod njegovim poveljstvom.

Takšno ravnanje v evropskih zasedenih državah v času druge svetovne vojne je ovrednoteno v evropskem zgodovinopisju nesporno kot sodelovanje z okupatorjem. Govoriti o njem kot o udeležbi v državljanski vojni je mogoče le v prenesenem pomenu, glede na realnost in obseg spopadanja in razkola med ljudmi, nikakor pa ne pravno, saj ga ni mogoče ločiti od spopada med zasužnjenim narodom in okupatorjem. Ne glede na to nujno zgodovinsko in državno-pravno razlikovanje pa je dejstvo, da je bila v takem spopadu prelita domača kri in da so različni povračilni krvavi ukrepi z obeh strani pa tudi tisti, storjeni neposredno po koncu vojne, ustvarili zgodovinski problem kako v miru normalizirati odnose med tako ali drugače razdvojenimi preživelimi državljani in tudi še med njihovimi otroki. Čeprav je bil pravni sistem po vojni utemeljen na načelu enakosti vseh državljanov in so tudi ljudje sami ščasoma med seboj našli načine sožitja,

se danes ta problem zastavlja, ker se po skoraj pol stoletja spreminja narava naše družbe in države, tudi zvezne. Danes je problem kako ohraniti, tudi za jutri, sposobnost za strpno, demokratično državljansko in ustvarjalno človeško življenje v naši republiki in širše.

Predsedstvo SR Slovenije v svoji izjavi ugotavlja, da glede dogajanj med vojno in ob koncu vojne obstaja tudi odgovornost SR Slovenije. Predvsem gre za odgovornost, da se ugotovijo in objavijo dejstva o kritičnih dogodkih. Današnja državljanska enakopravnost naj ne ostaja samo v okviru pravnih norm, marveč naj zavestno pospešuje sožitje, vselej potrebno za demokratično sožitje ljudi in naj prispeva k normalizaciji odnosov med Slovenci doma in po svetu, pa tudi z drugimi ljudmi, ki jim je SR Slovenija danes domača dežela ali pa jim je to nekoč bila. Vsi si želimo doseči čas, ki ne bo tuj Prešernovim verzom o edinosti, sreči, spravi, o oblasti, ki pomeni čast. Tak čas ne bo mogel shajati brez kritičnega spomina ne brez sposobnosti pozabe, je zapisalo predsedstvo v svoji izjavi in jo končalo: »ne glede na osebni odnos posameznih državljanov ali posameznih njihovih skupin do dogajanj v preteklosti, ki je stvar njihovega prepričanja, je treba izhajati iz dejstva, da se je zgodovina dogodila, da je spremeniti ni mogoče in da je za mirno življenje in ustvarjanje ljudi danes mogoče in treba storiti predvsem to, da se ne ponovi tisto zlo iz vojnega dogajanja in povojnega državljanskega obračunavanja, ki je zlo za vse.

Naš pogovor

NOB ni bila državljanska vojna

Bogo Gorjan o očitkih NOB, KPS in OF

V zadnjem času vse pogostejše poslušamo in prebiramo različne razlage nekaterih dogajanj in odločitev med narodnoosvobodilnim bojem in v prvih povojnih mesecih in letih. Predvsem gre za nekatere ocene o tem, da narodnoosvobodilni boj ni bil samo to, ampak tudi državljanska vojna. S tem so povezani očitki komunistični partiji, da je

ske izjave, potem pa ne več. Takih in podobnih razmišljanj prebiramo vse več, bolj malo pa smo doslej prebrali jasnih odgovorov prizadetih, zlasti iz Zveze komunistov Slovenije, ki bi se kot naslednica KPS vendarle morala odzvati na takšne trditve. Zato smo se obrnili na člana predsedstva CK ZKS – stranke demokratične prenov in

tudi, ali celo predvsem državljanska vojna?

Kako neutemeljena je teza o državljanski vojni na slovenskem pove že podatek, da je niti med vojno niti po njej ni sprejela nobena zavezniška vlada ali vojska. Nekateri naši zgodovinarji ugotavljajo, da smo se občasno na Dolenjskem in Notranjskem sicer srečevali s posameznimi elementi, ki bi jih lahko označili za nekaj, kar je podobno državljanski vojni. Vendar to ni bila posledica politike OF in KPS temveč resnih napak in zablod posameznikov in lokalnih vodstev osvobodilnega gibanja. S tem v zvezi moramo vedeti, da je vodstvo narodnoosvobodilnega boja takšno ravnanje sproti priznavalo za napačno in ga odpravljalo.

Sicer pa se je teza o državljanski vojni pojavila že med NOB, pomladi 1942 po italijanski ofenzivi. Sprejel jo je takratni tisk v zasedeni ljubljanski pokrajini v času ko so nastajale t.i. vaške straže. To je bilo opravičilo za ustanavljanje slovenskega domobranstva kot obrambo pred »komunistično nevarnostjo«. Ker pa je bilo domobranstvo najprej pod poveljstvom italijanskih vojaških oblasti, poz-

neje pa nemškega SS, na Slovenskem nikoli ni bilo dveh slovenskih vojskujočih se vojska, temveč samo slovenska partizanska vojska in pa Slovenci pod neposrednim poveljstvom okupacijskih vojaških oblasti, kar pomeni tudi neposredno v službi okupatorskih sil.

S tem je povezano tudi vprašanje sprave. Prepričan sem, da gre za izmišljene zaplete, saj je bila sprava že zdavnaj opravljena z vsemi, ki so sicer bili na strani okupatorja, niso pa si rok umazali s krvjo. Z vojnimi zločinci pa sprava seveda ni mogoča, saj vojni zločini tudi po mednarodnem pravu ne zastarajo. Prav tako ni mogoče sprava s politiko, ki je povezana z narodnim izdajstvom med vojno. Takrat je bilo sodelovanje z okupatorjem povezano z uresničevanjem njegove politike, katere končni cilj je bilo uničenje slovenskega naroda. Prav tako ne moremo sprejeti sprave s tistimi, ki so bili med vojno na sovražniški strani, če zanje zahtevamo, naj naprej priznamo naše napake in zločine. Pripravljeni smo priznati vsako napako in zločin, nismo pa pripravljeni priznati, da bi bila zgrešena politika KP in OF med NOB, ker to ni bila, saj je bila to politika obrambe slovenskega naroda in uveljavljanje

Med očitki na račun KPS zaradi njenega boljševističnega ali kominternovskega ravnanja so tudi tisti v zvezi z groboj pri nacionalizacijah in v kmetijski politiki. Tudi v zvezi s tem bo treba še marsikaj pojasniti v povezavi z danimi okoliščinami in tedanjim časom.

Res je, čeprav je tudi res, da sta bili nacionalizacija in agrarna reforma del povojnega uresničevanja že pred vojno in med njo obljubljenih reform. Na to, da smo se odločili za tak kmetijski maksimum, za kakršnega smo se odločili so vsekakor vplivale težke povojne razmere. Toda to ne more biti opravičilo za napake. S takratnimi posegi smo si naredili veliko politično škodo. Tudi zato, ker so bili zaradi ostrih meril prizadeti tudi tisti kmetje in premožnejši ljudje, ki so sodelovali z NOB. Toda če bi zdaj razveljavili vse takratne »revolucionarne ukrepe«, bi le odprli stare rane in povzročili nove. Smo se pa s programom 10. kongresa ZKS in novo kmetijsko politiko ter uveljavljanjem enakopravnosti vseh oblik lastnine podali tudi na pot temeljitega popravljanja povojne politike in krivic. K temu bi dodal še to, da bi morali v primerih, ko so posamezniki ali lokalni oblastni organi dokazljivo ravnali pred pooblastil takratne zakonodaje, to popraviti. Verjetno bi bila za kaj takega že najbolj primerna posebna komisija pri republiški skupščini

Spravo so povezani tudi očitki o usmrtnih po vojni vrnjenih domobrancev brez ustreznih sodnih razprav. Očitki niso povsem neutemeljeni, o tem bo prav tako treba spregovoriti.

Glede vrnjenih in ustreljenih domobrancev velja ugotoviti, da način njihove usmrtnitve ni bil v skladu s prakso ustanavljanja in delovanja sodišč v partizanskih enotah in na osvobojenem ozemlju že od leta 1942 naprej. Postopki v očitanih primerih so bili izjemni in neznatni za medvojno slovensko ljudsko oblast. Na podlagi dokumentov danes odkrivamo, da so se zavezniške armade na Koroškem in na Primorskem resno pripravljale na spopad z JA. V takih okoliščinah so nam vrstile desetisoče kvislingov in tisoče Slovencev, ki so se borili na strani SS komande. Zakaj je bilo tako, pa naj ugotovi skupščinska komisija, za katero sta se zavzela tako sveta za varstvo človekovih pravic in svoboščin, ki ga vodi Bavcon, kot predsedstvo republiškega odbora ZZB NOV Slovenije.

Kar pa zadeva označitev njihovih grobišč, bi ponovil le tisto, kar sem že povedal pri prvem vprašanju.

zato, ker je ravnala po direktivah kominterne razdelila Slovence z državljansko vojno in je tako kriva za bratrmorno vojno. Tistim, ki tako razmišljajo, je NOB osvobodilna vojna do znane dolomit-

nekdanjega predsednika RO ZZB NOV Slovenije Boga Gorjanca, da bi nam pojasnil svoje poglede na to.

Najprej kaj lahko rečete o trditvah, da je bila NOV

Znova o izjavah Mihajla Švabića

Nesprejemljive obtožbe srbskih borcev

Predsedstvo RO ZZB NOV Slovenije je v začetku februarja obravnavalo razpravo predsednika RO ZZB NOV Srbije in člana predsedstva ZZB NOV Jugoslavije Mihajla Švabića, kot jo je Tanjug povzel v svojem poročilu s seje predsedstva srbske borčevske organizacije. V zvezi z njegovo trditvijo, da »separatisti na Kosovu s severozahoda naše države ne dobivajo pomoči pač pa gre za enotno in do potankosti načrtovano akcijo«, da »je bilo določeno, kdo in kdaj bo prekinil kongres ZKJ, pa tudi kdo in kdaj bo začel oboroženo vstajo v pokrajini«, je predsedstvo RO ZZB NOV Slovenije sprejelo svoja stališča, ki smo jih objavili v prejšnji številki.

Toda RO ZZB NOV Srbije je korektna in na dejstva oprta stališča predsedstva RO ZZB NOV Slovenije zavrnili in obsodili, »ter ocenili, da so zasnovana na neresničnih interpretacijah razprave Mihajla Švabića.« Vendar pa ne gre za interpretacijo, gre za to, ali je Švabić izjavil to, kar je navedel Tanjug, ali ne. Stališče RO ZZB NOV Srbije je mogoče razumeti tako, da ne izpodbija dejstva, da je bila izjava takšna, kot jo je navedel Tanjug. Zato predsedstvo RO ZZB NOV Slovenije vztraja pri že objavljenih stališčih in zahtevah.

Glede očitkov, da Slovenijo zadeva glavna krivda in odgovornost za dogodke na Kosovu, je predsedstvo RO ZZB NOV Slovenije smatralo za potrebno, da ponovi svoje stališče, da ni nikoli podpiralo albanske separa-

tizma kakor tudi ne nadaljevanja izrednih ukrepov in represije na Kosovu ter da je razmere na Kosovu potrebno urediti s političnimi sredstvi ob spoštovanju načel pravne države ter človekovih svoboščin in pravic. Do takih stališč predsedstva RO ZZB NOV Slovenije nima samo legitimne pravice, marveč je takšno stališče edino mogoč konstruktiven odnos do urejanja razmer na Kosovu, ki se lahko uredijo samo s strpnim in enakopravnim dialogom prizadetih in zainteresiranih, ne pa s sredstvi nasilja in represije. Represija naj bo uporabljena le proti resničnim in dejanskim nosilcem separatizma in razbijanja Jugoslavije. Prav to stališče predsedstva RO ZZB NOV Slovenije pa je naletelo na nove obtožbe s strani republiškega odbora ZZB NOV Srbije, ki očita, da je to le nadaljevanje kampanje, ki da je v nasprotju z uradno politiko in odločbami najvišjih organov federacije, da je to v nasprotju s principi, ki jih zastopa republiški odbor ZZB NOV Srbije in v direktnem nasprotju s sklepi in dokumenti zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije, kot so navedeni v poslanici 14. izrednemu kongresu ZKJ. Republiški odbor ZZB NOV Srbije zato zahteva, da zvezni odbor ZZB NOV Jugoslavije obsodi take aktivnosti in metode, ki »objektivno hočejo razbiti enotnost organizacije borcev«. Hkrati je republiški odbor poudaril, da je danes predvsem potrebna enotnost organizacije borcev in odprt dialog o vseh skup-

nih vprašanjih, ki zadevajo interes za nadaljnji demokratični razvoj družbe.

Ta plaz protislovnih in zmedenih navedb, v katerih se poslanici 14. kongresu pripisuje vrednost načelnega dokumenta, ZZB NOV Slovenije odreja pravico, da ima o kosovskem vprašanju svoje stališče, hkrati pa poziva na dialog, ne bi bil vreden odgovora, če v njem ne bi bilo implicitno zaobseženo stališče, da je o kosovskem vprašanju mogoča samo ena resnica in to tista, ki jo zastopa SR Srbije oziroma RO ZZB NOV Srbije. Tako stališče pa za borce Slovenije ni sprejemljivo. V interesu Jugoslavije, njene stabilnosti in integritete, njene demokratizacije in napredka je, da so v reševanje kosovskega vprašanja vključeni vsi njeni deli, vse republike in avtonomni pokrajini, ker je v interesu vseh, da se ta glavni vir destabilizacije čimprej reši. Na Kosovu se ne morejo v nedogled ohranjati izredne razmere. Kosovo mora biti odprto za demokratične procese, v njem morajo veljati principi pravne države in biti spoštovane človekove pravice in svoboščine. Samo po tej poti in s pomočjo dialoga, ne pa z uporabo nasilja in represije, se lahko normalizirajo razmere na Kosovu. Proglašati tako stališče slovenskih borcev za podporo albanskemu separatizmu in terorizmu, za subverzivno dejavnost, ki naj destabilizira Srbijo in Jugoslavijo pomeni poskus, da se na najbolj grob način prisili

k molku in diskvalificira vsakdo, ki o Kosovu razmišlja drugače kot srbsko vodstvo, pomeni odbijanje mirne rešitve na Kosovu in nadaljevanje zaostrovanja razmer. Slovenski borci smo prepričani, da je v takšni situaciji molk škodljiv zaveznik drame na Kosovu in da smo dolžni javno povedati to, kar mislimo ne glede na to, kako bo to kje sprejeto ali okvalificirano.

ROI ZZB NOV Slovenije poudarja, da se je naša organizacija vedno zavzemala za obrambo osnovnih pridobitev in vrednot NOB in za demokratični preporod socialistične družbe. Pri bistvenih vprašanjih družbenega razvoja v Jugoslaviji, pri zavzemanju za družbene spremembe na osnovi demokratizacije in pluralizma pa obstajajo med nami temeljne razlike. Zaradi takih naših različnih stališč že nekaj časa doživljamo napade (Švabića in drugih), čeprav dogajanja v Jugoslaviji vse bolj potrjujejo, da te niso izraz egoističnih interesov Slovenije; ampak v korist vsej Jugoslaviji. To dokazuje tudi dejstvo, da jih že sprejema večji del Jugoslavije. Ob tem različnem pojmovanju demokratizacije in pluralizma bi dosegli politično soglasje le s strpnim dialogom, ki je danes edino sredstvo za ureditev razmer v zvezi borcev in Jugoslaviji kot celoti. Zato RO ZZB NOV Slovenije predlaga, da o gornjem razpravlja predsedstvo ZO ZZB NOV Jugoslavije.

njegove suverenosti ter državnosti.

S tem v zvezi se zastavlja tudi vprašanje sprave z mrtvimi. Pristajamo lahko na normalen pietetni odnos do vseh mrtvih, ne pa na politizacijo mrtvih. Pieteta pa mi pomeni oznako grobišč in počastitev mrtvih, kot je v navadi med civiliziranimi narodi. Ne pomeni pa postavljanja spomenikov z napis, ki bi slavili dejanja tistih, ki so padli na strani okupatorja, ali jim priznali, da so padli za domovino.

S tezo o državljanski vojni so povezani tudi očitki KPS, da je z državljansko vojno razdelila Slovence na dva tabora in s tem zakrivila bratrmorno vojno. To naj bi bila posledica njenega ravnanja po navodilih kominterne. Ta teza postaja vse bolj združevalna pobuda vseh proti komunističnim sil.

Takšni očitki so res vse pogostejši in glasnejši. Res pa je tudi, da so o potrebi po revoluciji in revolucionarnih spremembah na Slovenskem pisali v programih krščanskih socialistov in levih Sokolov, skoraj vseh sindikalnih organizacij že davno pred vojno in KPS je prav zato lahko postala povezovalna sila. Zahteva po revoluciji je postala vsebinski del narodnega prebujenja, kajti le tako smo se Slovenci lahko preobrazovali iz naroda hlapcev. Prva izrazitejša delitev med Slovenci pa je bila posledica poklonitve Natlačena in škofa Rožmana ter predstavnikov nekdanjih strank komisarju ljubljanske pokrajine Grazioliu nekaj dni po zasedbi. Slovenci, ki intimno niso sprejeli kapitulacije, so iskali novo vodstvo in ga našli in sprejeli v OF. Frontno delovanje ni ustvarjanje ljudske vojske in oblasti je bilo v celoti v nasprotju s politiko kominterne.

Nekateri si NOB razlagajo tako, da je bila narodnoosvobodilna le do dolomitske izjave, potem pa naj bi se spremenil v boljševistično revolucijo, kar naj bi se imelo za posledico tudi razkol med Slovenci in s tem državljansko vojno.

Glede državljanske vojne sem vse povedal že pri začetku. Časovna delitev NOB na čas pred dolomitsko izjavo in po njej pa ni v skladu z zgodovinsko že utemeljeno oceno. Taka teza je namenjena zgolj dokazovanju »prevarnosti« vloge KPS, ki naj bi koristila okoliščine in drugim skupinam v OF vsilila svoj vodilno vlogo. Po tej tezi bi se NOB s tem spreminjal v revolucijo in razredno oblikovanje med Slovence. Takšna teza naj bi tudi opo- vičila sodelovanje domobranstva S in njegovo priseglo Herlerju.

Res pa je, da so se v partizanskih enotah in tudi v Glavnem štabu pomladi leta 1942 uveljavile težnje, da bi imela vsaka od vidnih skupin OF v štabih svoje predstavnike s samostojnimi oznakami. Taka delitev pa je predstavljala nevarnost in začetke sporov na podlagi padlosti različnim idejam katolicizmu, komunizmu, slovenstvu, jugoslovanstvu. To bi bilo lahko pogubno za NOB. Da ocena ni bila zmotna lahko razberemo iz zgodovine odporniških gibanj v Italiji in Franciji, kjer je strankarska delitev protifašističnih enot bistveno oslabil njihovo operativno sposobnost v boju z okupatorjem. Povzročila pa je tudi medsebojne spopade in nepotrebnih žrtve.

Znano je tudi, da med člani IO OF v Dolomitih v takratnih težkih razmerah ni bilo težko doseči enotnosti, katere posledica je bila tudi dolomitska izjava. Šele pomladi v sproščenih razmerah, so začela razhajanja. Za samo osvobodilno gibanje je bila izjava odrešujoča in zelo pomembna. Bo pa zato treba natančno zgodovinsko oceniti, ali je bilo res najbolj pametno po vojni opustiti vsake strankarske sporazume in sodelovanje strank v prvi jugoslovanski vladi in uveljaviti enostrankarski sistem. Vendar pa za današnje potrebe treba prevrednotiti dolomitske izjave in s tem NOB deliti na pošteno in kominternsko obdobje, kar pa je tudi glavni cilj napadov na dolomitsko izjavo.

Pripravil Roman Zupan

Koga voliti - to je zdaj vprašanje

(iz volilnih programov največjih slovenskih strank)

Slovenci, nevajeni strankarskega pluralizma, postajamo pod aprilskimi volitvami vse bolj zbežani; vse pogostejše slišimo glasove ljudi, ki se volitev sploh ne nameravajo udeležiti - vzrok za to naj bi bilo razočaranje nad vsemi političnimi organizacijami.

Preden se lotimo nekaterih glavnih značilnosti slovenskih strank morda še krajši pogovor z vami o tej temi. Ravno strankarska nevajenost nas je spravila v zmotno prepričanje, da so volitve dejanje, s katerim manj poštenimi - in tako prepričanje je ob slonovskih nastopih posameznikov med ljudmi prvi vzrok za razočaranje. Prej, ko bomo spoznali, da politika ni razdeljena med črne hudiče in bele angele, ampak, da je največ tistega vmes, prej se bomo otresli takih razočaranj. Naša volilna izbira torej ne zadeva kandidatove čistosti ali nečistosti, ampak predvsem zupanje, da bo delo opravil učinkovito.

Moralna brežhibnost je luksuz na katerega pomislimo, šele ko imamo okoli prejšnjega zadosti izbire. Kajti vedeti je treba, da je demokracija mehanizem, ki predvsem omogoča nadzor nad oblastjo - grdobije pa lahko nadzirajo predvsem tisti, ki vse te grdobije poznajo že sami - če vse skupaj malo karikiramo.

Celo tako je: v položaju v karšnem smo, nas lahko mnogo bolj udari slaba volilna udeležba, kot napačna izbira volilcev. Pri napačni izbiri imamo še vedno opozicijo, ki pazi, da oblast ne bo delala velikih napak, slaba volilna udeležba pa nas v sedanjih jugoslovanskih razmerah lahko, ne le izpostavi posmehu, ampak da v roke zdravih sil prav tista dokazila, ki so si jih priti demokraciji tokom želela. Torej: na volitve je treba iti!

Res pa je, da bo volilcu med posameznimi programi največjih političnih organizacij kaj težko izbirati. Tele stranke bodo med glavnimi tekmeči: Socialistična zveza Slovenije (SZS), Socialdemokratska zveza Slovenije (ZDZS), Slovenska kmečka zveza (SKZ), Zveza komunistov Slovenije - Stranka demokratične prenovе (ZKS-SDP), Slovenski krščanski demokrati (SKD), ZSMS (menijo, da je kratica zadostno ime organizacije - čeprav so jo na portoroškem kongresu prevedli z ZA SVOBODO MISLEČEGA SVETA) - liberalna stranka, Zeleni Slovenije (SZ).

Ob teh glavnih obstaja še Zveza za ohranitev enakopravnosti državljanov, dve upokojenski stranki, dve obrtniški, kar nekam je poniknila Jugoslovanska zveza - pa še nekaj drobica je.

Skupno v programih večjih strank je tisto, čemur bi dejali EVROPSKA KAKOVOST ŽIVLJENJA - torej standardi razvitega sveta. V programih teh strank skorajda enoglasno doživljamo: zavzemanje za parlamentarno demokracijo, varovanje človekovih pravic, tržno gospodarstvo z ekološkimi in socialnimi popravki, za ideološko nevtrarno šolstvo, varstvo obdelovalne zemlje, politično neodvisno sodstvo in javno upravo, suverenost Slovenije, vključno s konfederativno obliko Jugoslavije v prvi fazi, pravico do ugovora vesti in služenja vojaškega roka vsaj v 5. armadnem območju, za slovenski kulturni prostor (vključno z institucijo vseslovenskega kongresa), vključitev v Evropo in intenziviranje povezovanja v skupnosti Alpe-Jadran, za zagotovitev ravnovesja med človekom in naravo ter varovanje in smotrno gospodarjenje z naravnimi viri, za ohranitev naravne in kulturne dediščine.

Ob teh načelnih stičnih točkah sicer že zdaj obstajajo večja ali manjša vsebinska razhajanja: pri konfederativni ureditvi Jugoslavije, se SDZ recimo ob tem zavzema za tako rešitev kot prehod k poznejši odcepitvi, ZKS-SDP, deloma pa tudi SDZS pa za konfederacijo kot fazo v kateri naj bi pač vse stvari postavili na svoja mesta, potem pa bi se pa odločali o novi pogodbi v Jugoslovanski federaciji - oziroma, če ta ne bo mogoča, o ločitvi. Ali pa pri omejevanju jedrske energije kot pomembnem vprašanju pri varovanju okolja. Zeleni so za prenehanje obratovanja Krškega do konca leta 1992, Slovenska demokratska zveza je tu za bolj mehko inčico - zaprli jo bomo, ko bo čas za to. V tem so skorajda še pri ZKS-SDP ostrejši.

Poudarki, pri katerih bi utegnil posamezni volilec vendarle razlikovati programe teh političnih organizacij so predvsem v njihovi strateški usmeritvi. Krščanski demokrati denimo bolj stavijo na tradicionalne vrednote človekovega življenja: družina, socialna prijaznost okolja do posameznika, vzgoja, ki utrjuje družino in tako naprej.

Zveza komunistov - SDP

predvsem zagotavlja neboleč prehod v politični pluralizem in razvoj demokracije - skratka ponujajo nam, kot bi to rekli v športu, »time-out«.

Slovenska demokratska zveza, si je precej v osredje svojega zanimanja postavila slovenski narod, njegov položaj v Jugoslaviji.

ZSMS-liberalna stranka je verjetno najbolj samosvoja: njeno osrednjo pozornost predstavlja posameznik, ki mu skuša kar najbolj olajšati življenje na tem svetu; ponuja mu manjše davke, cenejše zdravstvo, bližje rešitev stanovanjskega problema, vendar vse bolj kot obljubo, ne kot opis dejavnosti, ko namerava to doseči, zato deluje včasih malo utopično.

Socialdemokratska zveza Slovenije skuša biti podobna evropski socialdemokraciji - obljublja predvsem liberalno gospodarstvo s socialnimi popravki (ki naj jih zagotovi neodvisen sindikat, ki ga je pripravljena tudi sama organizirati).

Socialistična zveza Slovenije Zveza socialistov ponuja predvsem širino svojega delovanja in odprtost za vse. Volilca ne sili v članstvo, od svojih kandidatov ne zahteva, da so njeni člani. Temeljni interes je usmerjen v gospodarstvo, podobno kot SDZ ima pogosto v središču pozornosti slovenski narod in njegove interese.

Slovenska kmečka zveza je seveda predvsem obrnjena h kmetu in njegovim težavam - obljublja mu opustitev dosedanjih ideoloških zablod, ki so največ stale ravno kmeta - od prisile v združništvo, do omejevanja kmečke lastnine. Kljub tej usmeritvi kmečka zveza seveda ne zanemarija splošnih programskih obljub - skupnih za vse tekmujoče - od parlamentarne demokracije, do pravne države.

In še Zeleni Slovenije: prepoznali jih bomo seveda po prednostno ekološko obarvanem programu, primerljivem s svetovnimi zahtevami zelenih. Bo izbira zdaj kaj lažja? Dejal bi da ne. Zgodilo se bo to, kar mnogi tako ali tako napovedujemo. Ljudje ne bodo izbirali programov, ampak imena. Groza? Katastrofa? Polom demokracije? Ne, tako je tudi povsod drugod po svetu, ljudje se kaj malo poglobljajo v programe, osebnosti imajo tudi tam največjo težo.

Gojko Bervar

Z 28. seje predsedstva RO ZZB NOV Slovenije

Za preseganje preteklosti

Na zadnji seji predsedstva RO ZZB NOV Slovenije so v osrednji točki dnevnega reda obravnavali aktivnosti ZZB NOV Slovenije v zvezi z aprilskimi volitvami, poleg tega pa še zaključni račun RO ZZB NOV za lansko leto, finančni načrt za to leto in nazadnje so rekli tudi nekaj besed o pobudi za obeležitev 45-letnice zmage in 50-letnice vstaje slovenskega naroda.

Tudi v borčevski organizaciji je čutiti, da se volitve bližajo s hitrimi koraki, zato ni nič čudnega, da so precej pozornosti namenili vprašanju, kako se bodo borci obnašali v tem volilnem vrvežu.

Najprej so menili, da je treba borce animirati, da se bodo resnično v največjem mogočem številu volitev udeležili. To je navsezadnje pomembno tudi zato, da se ne bodo s svojimi glasovi opredeljevali za tiste kandidate, ki v svoji predvolilni mrzlizi kljub donečim besedam o demokraciji mlatijo po pridobitvah NOB pa tudi vseppek po pridobitvah povojne ljudske oblasti. Opozorili so, da obrekovalci na ta način blatijo na tisoče poštenih ljudi, ki so v tej, še ne tako davni slovenski preteklosti, verjeli v dobro, bili požrtvovalni, dali od sebe vse, ne misleč na svoje osebne koristi. Rekli so, da borci ne bodo dovolili, da bi postali »žrtvena jagnjeta« za vse, kar je bilo v tej deželi od vojne sem narobe. Zato so se tudi odločili za oblikovanje takšnega poziva sotovarišem, ki jih bo spomnil, naj dajo svoj volilni glas tistim programom, ki ne vsebujejo revanšizma.

Še enkrat so poudarili, da niso zoper odkrivanje napak iz preteklosti, vendar

pa so proti takšnemu početju v kontekstu dnevne politike. Dodali so, da niso za spravo, ker sprava na način, kakor jo pojmujejo nekateri, ni mogoča, so pa za preseganje preteklosti.

Domenili so se za partizanski zbor v Cankarjevem domu, kjer naj bi slišali javno mnenje nekdanjih borcev narodnoosvobodilnega boja in kjer bi lahko javno povedali tudi kaj več o tem, kar v zadnjem času ugotavljajo na terenu, da namreč nobena od strank decidirano ne brano vrednot osvobodilnega boja in da lahko zdaj že vsakdo, ki si vzame vsaj malo časa, blati pridobitve NOB.

Nekateri so še opozarjali, da narekuje novo stanje v družbi tudi odgovorno delovanje borčevske organizacije v prihodnje.

Nazadnje so spomnili, da je precej borcev kandidatov na neodvisnih listah - nestrankarskih torej, na kar borci-volilci ne bi smeli pozabljati, ko se bodo na volitvah odločali.

V točki dnevnega reda, kjer so obravnavali predloge za obeležitev 45-letnice zmage in 50. obletnice vstaje slovenskega naroda, so povedali, da bodo v Ljubljani proslavili obletnico zmage s tradicionalnimi in med ljudmi že zakoreninjenimi manifestacijami, medtem ko bo na Ravnah na občinski praznik proslava v spomin na zadnje boje v drugi svetovni vojni. Ravenčani kanijo to proslavo izpeljati v okviru svoje občine, primerno času in skromnim razpoložljivim sredstvom, v družbi tistih, ki jih že tradicionalno vabijo.

B. Ž. J.

Korak čez Rubikon

Zveza prijateljev mladine Slovenije. Organizacija, ki je v prvi vrsti namenjena samo in izključno otroku, njegovemu sončnemu otroštvu in zdravemu odrasčanju v zrelega človeka. Toda, že zdavnaj so vse fraze odveč, v današnjem trenutku, ko je kršena osnovna otrokova ustavna pravica za zdrav razvoj in svobodno gibanje, pa še posebej. In to s »svinjskim« zrakom (oprostite izrazu)!

Tu se vse začne in konča. Otrokov pravice so osnovno, kar to otroško organizacijo zanima, so bitje in žitje njihovega obstoja; seveda poleg organiziranosti, ki v tem času družbenih sprememb nikakor ni zanemarljiva. V tem kolesju se je tudi Zveza prijateljev mladine znašla nekeje v obrobju, vpeta v prenavljanje, toda prej mora razčistiti še kako pomembna vprašanja: kdo so? kaj so? kaj hočejo biti? kako se bodo imenovali? Izdelati je treba čisto konkretno vizijo, kako naj ta organizacija v prihodnje izgleda in glede na to sestavi tudi nova pravila, ki bodo veljala za življenje in delo ZPM, kajti po starih naprej ni več mogoče. Sicer v organizaciji že dve leti govorijo, da je treba nekaj drugače, toda Rubikona še niso uspeli prestopiti. Isto je s pionirsko organizacijo. Leta 1983 so načeli vprašanje o njej. Tako ne gre več in je bilo treba poiskati nekaj drugega. Pa nič. Tisoč in ena ideološka ovira je bila, da niso vlekli odločilnih korakov. Tako se je kriza ves čas vpletala v delovanje tega gonilnega kolesa za otroke, v delovanje Zveze prijateljev mladine. Enkrat si je pa vendarle treba pogledati v oči: Kako naprej? Morda pa je vprašanje že prepozno...

Kje bo ta organizacija? Kdo bo zanjo skrbel? Njeni člani zahtevajo, da je treba jasno povedati, da je ta otroška organizacija popolnoma dezideologizirana in nestrankarska. Hočejo, da so »družtvena« in ne »družbena« organizacija. Glede zakona o društvih pa zaenkrat ni še nič. Tudi povezovanje te or-

ganizacijami reševala vprašanja otrok in mladine, izključno v odnosu do vlade. Seveda bo treba odgovoriti še na številne dvome in razjasniti položaj, preden bo prišlo do odločitve - da ali ne.

Gotovo je pomembno dati novo vsebino delu Zveze prijateljev mladine, prilagojeno sedanjim razmeram, toda tokrat je treba le priznati, da je treba prvo mesto odstopiti obliki, saj z dobrim programom ni še nič rešeno, če ta program nima okvirja.

In navsezadnje, treba je biti agresiven, da družba sploh prisluhne, saj glasovi društev in strank enostavno potonejo. Tisto, da je najdražja in najzahtevnejša prav naložba v otroka in da se lahko tudi najbolj bogato obrestuje, pa še vedno velja.

Živa Drole

Predsedstvo RO ZZB NOV Slovenije članom Zveze borcev

Podprimo tiste, ki zagotavljajo mirno preno

Smo pred volitvami, s katerimi bomo v Sloveniji, prvič v razmerah političnega pluralizma, izbirali ljudi, ki bodo v raznih predstavnih organih v naslednjih letih sprejemali odločitve, pomembne za bodočnost Slovenije. Zveza borcev se ne udeležuje boja za oblast, njeno članstvo je politično razčlenjeno in na volitvah ne bomo nastopali kot samostojna politična stranka. V priprave za volitve pa vstopamo kot aktiven družbenopolitični dejavnik. Skladno z našim programom se zavzemamo za uveljavljanje demokratičnega socializma in želim tudi z našo udeležbo na volitvah podpreti proces demokratične prenovе družbe po mirni poti.

Člane Zveze borcev vabimo, da izkoristijo aktivno in pasivno volilno pravico, da se prizadevno vključujejo v predvolilno dejavnost in polnoštevilno udeležijo volitev. Borci ne bomo dajali vnaprej nepodpisane menice nobeni stranki, zvezi ali kandidatu. Politična združenja, njihove programe in kandidate bomo podprli po lastni presoji, zlasti pa glede na njihov odnos do temeljnih družbenopolitičnih ciljev; še posebej do pridobitve NOB in njenih udeležencev.

Borci pa ne moremo biti ravnodušni, če proti nam netijo sovraštvo in maščevalnost ter zanikajo vse, kar smo tudi po vojni pomagali ustvarjati s požrtvovalnim in nesebičnim delom.

V NOB smo položili temelje, na katerih danes lahko samozavestno uveljavljamo suverenost in enakopravnost slovenskega naroda v Jugoslaviji. Zato ne podpiramo nepremišljenih in neodgovornih izjav in dejanj, ki bolj škodujejo kot prispevajo k preureditvi Jugoslavije v sodobno, demokratično, pravno državo suverenih narodov.

Pozivamo vse borce in aktiviste NOV, da na volitvah podprejo tiste kandidate, ki predstavljajo poroštvo, da bo stekel prehod v novo politično in gospodarsko obdobje našega življenja brez težkih družbenih pretresov in bolečega državljanskega razkola. Tako poroštvo vidimo v programih obeh strank, ki sta kandidirali za predsednika predsedstva SRS Milana Kučana. Podobno moramo skladno s programskimi izhodišči naše organizacije oceniti, kateri kandidati oziroma liste, ki tekmujejo za mesta v republiški in občinskih skupščinah, zaslužijo našo podporo.

Borci ne moremo biti neopredeljeni do tako pomembnih odločitev, kot jih prinašajo bližnje volitve! Potrdimo na njih našo svobodoljubnost, demokratičnost in zavzetost za bodočnost slovenskega naroda.

Južnoafriška pot v demokracijo

Razkrajanje Apartheida

Nekoliko poenostavljeno bi lahko zapisali – dva dejavnika sta zadnjega pol leta odločilno vplivala, da se je začel apartheid v Južnoafriški republiki nezadržno razkrajati. Lani septembra je namesto ostarelega in trdovratnega Pietra Bothe predsedniški položaj zasedel dvajset let mlajši in mnogo bolj pragmatično usmerjeni Frederick De Klerk, enajstega februarja letos pa je prišel na prostost po sedemindvajsetih letih ječe legendarni črnski voditelj Nelson Mandela, človek, ki dejansko nikoli ni bil niti predsednik, najpomembnejše protipartheidske organizacije Afriškega narodnega kongresa, a je vseskozi – ne le doma – veljal za dejanskega voditelja zatiranega črnškega prebivalstva.

Štiridesetletni sistem uzakonjenega rasnega razlikovanja se mame v svojih temeljih, čeprav bi bilo iluzorno trditi, da se bo zrušil čez noč. Pot do njegove popolne odprave bo nedvomno še dolga in naporna in potrebno bo, na obeh straneh, veliko diplomatske potrpežljivosti in tudi spretnosti, da ga bo mogoče spremeniti v resnično demokratični sistem, v katerem ne bo nihče ogrožen zaradi rase pripadnosti.

A če se za nekaj trenutkov zadržimo pri naši uvodni trditvi, 53-letni predsednik države in Nacionalne stranke Frederick De Klerk je že pred ustoličenjem za predsednika, v času, ko se je bivši voditelj Pieter Botha sicer nerad, a vendarle dokončno posvajal, napovedoval korenite reforme sistema apartheida, ki naj bi v nasprotju s takojšnjimi reformami, kakršne je izvajal Botha in ki niso posegali v bistvene stebre južnoafriškega sistema, trasirali pot za drugačno, demokratično južnoafriško republiko. Dejstvo je, da jih je po septembru, ko je tudi formalno postal predsednik, začel uresničevati. Pristregel je peruti rasistični policiji, odpravil je nekatere rasistične zakone glede privilegijev belcev, oktobra lani je izpustil osmerico političnih zapornikov, med njimi tudi najbliž-

je Mandelove sodelavce, kot je na primer Walter Sissulu, pred mesecem dni je ukinil prepoved delovanja protipartheidskih organizacij in končno, ko je izpustil samega Nelsona Mandelo. Toda, ti ukrepi pomenijo še vedno samo pol prehojene poti. Kajti v južnoafriških zaporih je še vedno nekaj sto ali pa celo več – podatki o tem so si močno različni – političnih zapornikov, še vedno velja izredno stanje, ki ga je pred skoraj štirimi leti uvedel tedanji predsednik Botha, še vedno so v veljavi mnogi rasistično obravnavni zakoni, še zlasti pa zakon o ločenem prebivanju ras in končno, še vedno črnsko prebivalstvo nima temeljnih državljskih pravic, predvsem pa pravice do volitev. Vse to so dejstva, o katerih naj bi v napovedanih pogajanjih, za katera pa je samo jasno, da bodo, ni pa še znano niti kdaj niti kje, razpravljali predstavniki vladajoče bele manjšine in za zdaj še formalno brezpravne črnske večine, ki pa vendarle pridobivajo na svoji politični teži. Koliko časa bo trajala pot v demokracijo, ta hip še ni mogoče reči, a verjetno je dokaj realna ocena samega Nelsona Mandele, da naj bi pogajanja izpetjali v naslednjih petih letih, torej do naslednjih predsedniških in parlamentarnih volitev.

Ne gre namreč pozabiti, da položaj niti na manjšinski niti na večinski strani ni ravno sijajen. De Klerk se zlasti sooča z nasprotovanji skrajnih konservativcev Andriesa Treurnichta, ki so jim smrdelo že nekdanje kozmetične reforme pa tudi konservativnega krila znotraj svoje Nacionalne stranke, medtem ko so številne organizacije večinskega črnškega prebivalstva še močno razslojene in neenotne in so ponekod celo tako rivalske, da prihaja tudi do oboroženih spopadov, kot se dogaja v Natalu.

Toda navzlic temu je bolj ali manj jasno, da se je rušenje apartheida začelo in da ga ni mogoče zaustaviti. Navsezadnje tudi zaradi vpliva mednarodnih dejavnikov, obeh supersil, ki v skla-

du z drugačnimi pogledi na mednarodne odnose pritiskata na odpravo kriznih žarišč, razvitih držav, ki z izjemo Velike Britanije vendarle vztrajajo pri ekonomskih sankcijah, ki so Pretoriji in južnoafriškemu gospodarstvu v zadnjih letih povzročile za štirideset milijard dolarjev izgub in vsega ostalega naprednega sveta, ki z apartheidom vsaj deklarativno noče imeti nobene zveze.

In če ostajamo pri trditvi, da so apartheidu šteti dnevi, kam se bo torej usmerila prihodnja demokracija Južnoafriške republike, ki utegne nekega, ne tako oddaljenega dne dobiti celo črnega predsednika. V posnemanje vzhodnih vzorov prav gotovo ne, pa čeprav je Mandela še nedavno tega dovoljeval možnosti nacionaliziranja in uvajanja neke vrste socialističnega sistema in gospodarstva. Toda ti vzroki so negirali sami sebe, še posebej na afriških tleh, kjer so jim slepo sledili, pa so povzročili pravo politično, gospodarsko in družbeno katastrofo. In vsakemu treznemu politiku je bolj ali manj jasno, da bi bilo gospodarsko močno južnoafriško gospodarstvo nesmiselno usmerjati v nekatere preživele poti, ki so se navsezadnje izkazale tudi kot povsem napačne. Nedvomno je mogoče pričakovati tako politično in gospodarsko shemo, ki bo ohranjala temelje gospodarstva, a bo k tej bogati mizi pripustila tudi večinsko prebivalstvo, politično pa skoraj gotovo do oblikovanja takega sistema, ki naj bi zagotavljal enakovredno zastopstvo vseh rasnih skupnosti, oziroma bo preprečevalo prevlado ene nad drugo, s tem pa tudi odpravljala nevarnost diskriminacije in maščevanja. Zdi se, da se so tako na eni kot tudi na drugi strani iz zgodovine in izkušenj, te pa so na afriških tleh dovolj »bogat«, zadosti naučili in da ne bodo ponavljali napak, ki so marsikatero afriško državo, kar večino med njimi, potisnili na rob gospodarskega, političnega in družbenega prepada.

Matjaž Krajec

Umrli je Sandro Pertini

»V senci raket ni mogoče graditi miru!«

V svojem stanovanju nad rimskim vodnjakom Trevi je v 93. letu življenja umrl bivši italijanski predsednik, dosmrtni senator, partizan in politik Sandro Pertini. Umrli je človek, ki je zapustil globoke sledi v novejši italijanski zgodovini, prijatelj, ki je užival velik ugled tudi v Jugoslaviji. Prijatelja sta bila tudi s predsednikom Titom.

Pertinijeva smrt je velika izguba za napredno Evropo, ki je vedno znala ceniti pogum v političnem delovanju, še posebno, če je šlo za ljubovanje tako mračnemu političnemu in družbenemu gibanju, kakršen je bil italijanski fašizem. Res je, da se je fašizem obdržal na oblasti le nekaj več, kakor dve desetletji, vendar dovolj dolgo, da je povzročil veliko gorja po Italiji in drugje po svetu, kamor so italijanski fašisti segli v sodelovanju z nemškimi nacisti.

Sandro Pertini – po poklicu je bil pravnik – se je priključil italijanski socialistični stranki leta 1918 in že kmalu prišel v spore z Mussolinijevimi fašisti. Leta 1925 so ga obsodili na robijo, vendar jim je ušel, se umaknil v Francijo, kjer je delal kot zidarski delavec, ves čas pa ni opustil boja proti diktaturi in proti fašizmu doma in drugje po svetu. Ko se je vrnil v Italijo so ga znova aretirali in obsodili na še daljšo kazen. Iz zaporov so ga premestili v koncentracijska taborišča, od koder je pobegnil pred nacističnim eksekucijskim vodom in se leta 1943 priključil odporiški gibanju.

Lik Pertinija, borca in politika, je v Italiji tako svetel, da so ga ne glede na politično prepričanje imeli za predsednika vseh Italijanov. Dobro je bil seznanjen z vsem, kar tare ljudi. Njegov predsedniški cilj je bil, da bi Italija z vso odgovornostjo opravila nalogo, ki jo ima v modernem svetu: preprečiti, da bi se fašizem še kdaj, pa četudi le za kratek čas polastil oblasti v državi, ki se je pogumno bojevala z njim in ga tudi premagala.

Poslovil se je politik, partizan in državnik Sandro Pertini, predsednik italijanske republike od leta 1978 do leta 1985.

Predsednik republike je Sandro Pertini postal leta 1978. »Mnogi si želijo predsednika, ki bi bil gluh, nem in slep, toda nisem ne slep, gluh in tudi ne nem. Tudi postal ne bom takšen,« je dejal Pertini, zavedajoč se, da je med preprostimi ljudmi zelo priljubljen, ko bolj kakor pri svojih kolegih politikih. Ko je bil izvoljen je bil star že 82 let, nekaj mesecev potem, ko je bil umorjen krščansko-demokratski politik Aldo Moro in ko je teroristični val v Italiji dosegel svoj višek.

V svoji politični deklaraciji je Pertini poudaril, da ne bo nikoli dovolil italijanskim politikom, da bi škodovali ugledu države. »V eni raket ni mogoče graditi miru,« je dejal, »pristavil,« da bo vedno med tistimi, ki se zavzemajo za mir na svetu.

Na položaju predsednika republike je Pertini ostal polnih sedem let, ki so zapustila globoke sledi v spominu njegovih rojakov. Položil je roko na krsto predsednika Tita, ateist Pertini je v bolnišnici obiskoval ranjenega papeža Janeza Pavla I., enako prijateljstvo pa je izkazoval tudi do leta 1984 premurega komunističnega voditelja Berlinguerja. O liku predsednika, kakršnega je uveljavil Sandro Pertini razmišljajo marsikje v sočasnem svetu, ne le v Italiji.

Florijan Laini

Provokacije koroškega šefa

V demokratičnih krogih Avstrije še vedno odmeva izjava koroškega deželnega glavarja »Jorga Haiderja,« da dokler bo on na tem mestu, partizanom na Koroškem ne bodo izročili državnih odlikovanj. Da ne bo pomote, gre za odlikovanja, s katerimi je nekdanje antifašistične borce v Avstriji odlikoval avstrijski predsednik Kurt Waldheim na predlog avstrijske zvezne vlade.

Pri tem pa je še vedno mnogo nejasnega. Predvsem sploh še niso bila objavljena imena odlikovalcev, tako da se ne ve ali so dobili odlikovanja samo koroški partizani ali sploh antifašistični borci iz cele Avstrije pa tudi ne, kakšna. In drugič, ali je sam predsednik Waldheim zahteval od Haiderja, naj ta odlikovanja na Koroškem podeli on? Normalni postopek je namreč ta, da častne medalje formalno podeli predsednik republike na predlog zvezne vlade, vendar pa predsednik države razen v izjemnih primerih odlikovanj ne izroča osebno, ampak stori to v njegovem imenu ali zvezni kancelar ali v posameznih deželah deželni glavar. Prav v tej zvezi pa ni jasno, ali je Haider odklonil podelitev priznanj koroškim partizanom predvsem iz nacionalnega in ideološkega prepričanja ali pa je igralo pri tem določeno vlogo tudi nasprotovanje predsedniku republike, češ da mu le-ta ni nadrejen in da mu v njegovem imenu ni treba storiti ničesar. Za to v določeni meri govori tudi dejstvo, da so šele po Haiderjevi odklonitvi sporočili iz predsedniške pisarne, da Waldheim sploh ni izrazil želje, da naj bi odlikovanja koroškim partizanom izročil Haider.

Naj bo že tako ali drugače in naj bo ozadje te politične igre takšno ali drugačno, ni nobene dvoma, da je Haider spet poskrbel za afero, ki neprijetno odmeva po celi Avstriji in hočeš nočeš spet postavlja v ospredje vprašanje, ki so ga ob tem ponovno načeli tudi številni avstrijski časopisi. Namreč, kdo je ta Haider, ki mu kritiki kar naprej očitajo, da ima dvočlen odnos do preteklosti ko gre za

obsodbo nacističnega režima in da je od »vedno predvčerajšnjih« na najvišjem položaju na Koroškem nekdo, ki se od primera do primera vede čedalje bolj škandalozno. V tej zvezi pa prav avstrijski časopisi in to ne samo levo usmerjeni, ne pozabljajo omenjati tudi znane Haiderjeve izjave o »avstrijski naciji kot ideološkem spačku«. Zveza koroških internirancev v nacističnih taboriščih pa direktno poudarja, da tudi sedanji napad na borce proti fašizmu – drugače Haiderjevega odklonilnega stališča do podelitve odlikovanj pač ni mogoče razumeti – ponovno dokazuje, da njegova izjava o avstrijski naciji kot ideološkem spačku ni bila naključni spodsrljaj.

Predvsem pa ni nobenega dvoma, da igra Haider svojo politično igro spet enkrat na hrbtih borcev proti fašizmu, med katerimi imajo prav koroški partizani najpomembnejšo mesto, čeprav gre v bistvu za staro igro vsaj na Koroškem. Koroški partizani in njihov boj proti nacifašizmu so namreč pripravljeni priznati samo takrat, ko jim to koristi kot dokaz, da je tudi Avstrija prispevala določen delež k lastni osvoboditvi, kar je bil pogoj, da so ji zavezniki po vojni priznali status suverene države in podpisali z njo državno pogodbo, drugače pa zanje rajši ne bi vedeli. Predvsem za Haiderja in njegove somišljenike so namreč, kot je ponovno pred kratkim izjavil na Dunaju samo koroški brambovci tisti, ki so se borili za državno integriteto Avstrije. Splošno znano pa je, da se je pretežni del koroških brambovcev že v medvojni letih, predvsem pa po letu 1938, znašel v vrstah nacionalsocialistov.

Haiderovo ravnanje pa bo očitno dobilo tudi določene mednarodne razsežnosti. Predsednik Zveze koroških partizanov Janez Wutte – Luc je namreč že obvestil javnost, da bo Zveza koroških partizanov na prihodnjem zasedanju zvez žrtvovala v okviru Delovne skupnosti Alpe Jadran zahtevala razpravo o tem pravokratnem ravnanju koroškega deželnega glavarja in njegovo obsodbo. ZZ

Z volilno zmago na razpotju

Volilni boj med komandantom Danielom Ortego in njegovo nekdanjo revolucionarno soborko Violeto Chamorro je bil tudi volilni boj med Ortego in ameriškim predsednikom Georgom Bushom. V ZDA zaradi tega slavijo zmago opozicije v Nikaragvi kot zmago Washingtona, kajti »tisto česar Ronald Reagan ni zmozel v osmih letih, je George Bush uredil v enem letu!« Kot recept za zmago reklamirajo »politiko moči«. V Nikaragvi res ni mogoče prezreti dejstva, da sta ameriška gospodarska blokada in vojaška pomoč prezreti dejstva, da sta ameriška gospodarska blokada in vojaška pomoč kontrašem prispevala k destabilizaciji sandinističnega režima.

V resnici je zmaga opozicije v Nikaragvi tudi zmaga v mir usmerjenih prizadevanj latinsko-ameriških in evropskih držav. S svojo akcijo so pripravile sandiniste in ZDA do tega, da so se odpovedali politiki konfrontacije. Vsak mirovni proces je bil podrejen enemu samemu cilju: preprečiti grozečo vojaško intervencijo Washingtona in mu postaviti nasproti politiko volitev, ki bi obvarovala državno suverenost dežele in njenega prebivalstva.

Med sedanjim procesom v Vzhodni Evropi ne gre pozabiti, da so po volitvah v Nikaragvi pogledi vse bolj obračajo h Kubi. Iz uradne Havane in iz kubanskih krogov v Miami na Floridi namreč v novejšem času prihajajo nevarni toni, ki izzvenijo v alternativno: »Zmaga ali smrt«. Vmesnih tonov,

pripravljenosti za uvajanje demokracijskih reform, do zdaj še ni bilo slišati.

Razvoj v oddaljeni srednji in vzhodni Evropi, sklicevanje na skupne kulturne korenine in vezi utegne razrahljati čustvene in morda politične vezi z ZDA. Zmanjšanje vpliv ZDA na razvoj v Evropi gre z roko v roki s povečano koncentracijo Washingtona na države pred njegovim pragom, na Panamo, Kolumbijo, Bolivijo, Peru, Nikaragvo, El Salvador in Kubo!

Mehiški pisatelj in Castrov prijatelj Carlos Fuentes je po ameriški invaziji na Panamo očital Washingtonu, da se v času, ko je v Evropi usahnila doktrina Leonida Brežnjeva o omejeni suverenosti socialističnih držav, sam še kar zateka k Monrojevemu doktrini iz leta 1923, ki je evropski kolonialni silam prepovedala vpletanje v južnoameriške zadeve.

V začetku tega leta so imenovali intervencijsko orožje za zavarovanje washingtonskih interesov »velika gorjača«. Od dogodkov v Panami se gospodarsko od ZDA odvisne države znova z mamili, neuspeh dogovora o kavi in s tem povezano padanje cen kave razumejo kot očitno ameriško grožnjo. Prevladuje velika bojazan, da se bodo ZDA, potem ko ne bo več »nevarnosti z vzhoda«, odločile in prevrgle svoje notranjopolitične probleme na centralno in Južno Ameriko ter okrnile suverenost teh držav.

Zaradi takšnega ozadja je zelo pomembno kakšen bo nadaljnji razvoj v Nikaragvi, kako bodo zmagovalci na volitvah

povezali svoj dosežek s politično nastopjo države. Konkretno gre za to ali bo globok jarek med zmagovalci in premaganimi in s tem tudi vso državo, ali prišlo do internih bojov v oblasti med frakcijami zmagovalcev in premaganih sil, ali bodo v narodnem interesu postavili nekakšno veliko knajpo med zmagovalci in premaganci, da bi državo, ki je v ševinah, postavili na gospodarske noge.

Koalicija je potrebna zaradi tega, ker je opozicija zmaga na volitvah in osvojila predsedniški urad, nikakor pa ni osvojila oblasti moči v državi. Vladni in upravni aparat, predvsem pa vojska, so prepleteni s sandinističnim vplivom. Nadalje, cepitve, povezane s politično močjo, si država ne more več privoščiti.

Nova predsednica Violeta Chamorro sodi med zmernost v konservativnih silah Nikaragve. Ko je govorila o zmagi je izjavila, da je pripravljena na sodelovanje s sandinisti in sicer v interesu narodne sprave, obrambe in razvoja gospodarstva. Zdaj je na soseski da omogočijo uresničevanje politike miru. S samimi volitvami delo še ni končano. Latinsko-ameriške države, Evropa in ZDA morajo zastaviti svoj vpliv, da bi spravili k pameti ideološko okostnele sandiniste in nepopoljšljive kontraše. Slednji bi radi obdržali svoje orožje. Poleg tega pa država nujno potrebuje tujo gospodarsko in vso drugo za novo potrebno pomoč.

Kajuhove nagrade Borca in Partizanske knjige

Najboljše iz lanske bere

Kakor že vrsto let, sta tudi letos založbi Borec in Partizanska knjiga podelili Kajuhove nagrade za dela iz njune lanske izdajatelj-ske bere, ki jih je žirija določila za posebno uspešna. Nagrade je prejelo pet avtorjev: Mate Dolenc, Zdravko Klanjšček, Silvester Kopriva, Vlado Valenčič in Ivo Zorman. Ker smo o izjemni Koprivi knjigi Ljubljana skozi čas že pisali (in tudi objavljali odlomke iz nje) in, ker smo podobno predstavili že tudi Vlada Valenčiča Zgodovino ljubljanskih uličnih imen, vam tokrat predstavljamo še pogovora z Zdravkom Klanjščkom in Matetom Dolencem, medtem ko Ivo Zorman, našega starega znanca, predstavljamo z odlomkom iz nagrajenega romana.

Mate Dolenc: Strupena Brigita

Nova Dolencova pripoved za otroke spet črpa iz obmorskega in podvodnega morskega sveta, pri čemer privlačno in napeto prepleta aktualizme naše sedanosti z brezčasno fantazijsko pravljicnostjo. Resnična zasnova – potopitev Brigite Montanari s strupenim tovorom na krovu – daje avtorju torej možnost, da razpravlja o vsemogočem iz našega sedanega življenja, hkrati pa da vseskozi uhaja v tisto nemogoče, a vseskozi realnejše od realnega, čemur pravimo poetična imaginacija sveta. Vzemirljivo potovanje Dolencovega malega junaka Vaneta je zato dvojno – skozi vtise otipljivega kopnega in skozi izmikajoče se skrivnosti morskih globin. Na obeh mu je pisatelj privlačno duhovit, pa tudi očetovsko topel vodnik.

Zdravko Klanjšček: Pregled narodnoosvobodilne vojne 1941-1945 na Slovenskem

Zdravko Klanjšček je na podlagi bogatih znanstveno-raziskovalnih izkušenj, ki si jih je pridobil kot višji znanstveni sodelavec Vojaškega zgodovinskega inštituta v Beogradu in kot glavni avtor in odgovorni urednik znamenite monografije NOV na Slovenskem 1941-1945, pripravil strnjen, sintetičen pregled odločilnih zgodovinskih, predvsem vojaških in v manjši meri političnih dogodkov, ki so zaznamovali revolucionarni vstop slovenskega ljudstva med zgodovinske narode moderne Evrope v letih med drugo svetovno vojno. Posebno tehtnost in znanstveno prepričljivost dajejo knjigi bogata dokumentacija s številnimi slikami, skicami in grafikoni, seznamami poveljniškega kadra NOV in POS, pregledom enot, štabov in poveljstev, kazali zemljepisnih in osebnih imen ter pojmov in vsestranska ter kritična uporaba vseh razpoložljivih virov in literature.

Silvester Kopriva: Ljubljana skozi čas

Klasični filolog prof. Silvester Kopriva je iz ljubezni do slovenske prestolnice pripravil knjigo Ljubljana skozi čas, v kateri se z obudovanjem vredno akribijo podaja v raziskovanje številnih latinskih napisov v Ljubljani, ki so se v mestu ohranili od rimskih časov do nedavne preteklosti. Vendar ni le suhoparen zbiralec, prevajalec in komentator latinskih besedil ali fragmentov; z obsežnim historičnim znanjem vseskozi dopolnjuje svoja razkritja, tako da se v knjigi prepletajo kulturno spomeniške, historične, umetnostno zgodovinske, jezikoslovne, etnografske, urbanistične, topografske, genealoške in druge tematske prvine, ki skupaj tvorijo nadvse plastično podobo ljubljanske preteklosti. To njegovo popotovanje po sledi izgubljenega časa je pravzaprav svojevrstna epopeja, ki jo je avtor s pomočjo svojega historičnega spomina obudil iz potencialnosti, v kateri jo je zapustil genius loci minulih dob, da je oživela kot tvorna sestavina naše tradicije.

Vlado Valenčič: Zgodovina ljubljanskih uličnih imen

Znani in uveljavljeni zgodovinar ljubljanskega mesta dr. Vlado Valenčič je v svoji razpravi o historičnem razvoju nomenklature mestnih ulic od prvih zapisanih virov do današnjih dni ne le otel pozabi zgodovinska imena posameznih ljubljanskih ulic in trgov, ampak je s podrobnim beleženjem vseh sprememb, ki so jih bila v teku burnih časov in preverjenih političnih dogodkov deležna, obudil v naš historični spomin tudi kulturno identiteto Ljubljane kot eminentno evropskega mesta ter nas s tem izzval k ponovnemu premisleku o nujni poravnavi dolga do lastnega duhovnega izročila.

Ivo Zorman: V znamenju tehtnice

V najnovejšem romanu variira Ivo Zorman tako rekoč vse slogovno idejne, snovne in osebno izpovedne značilnosti svojega obsežnega pisateljskega opusa. Vnovič se, skratka, v skrbni, pregledni in povojzpljeni realistični deskripciji loteva prelomnega vojnega in povojzpljenega časa v svojem rodnem Kamniku. Kar je v tem romanu bistveno novega, sta pretresljiva nostalgija po preživetem in iztekajočem se novem, sta ravnari romanekne perspektive – drzno in zato življenju ter – na ravni romanekne perspektive – drzno in zato kritično še učinkoviteje obrnjen zorni kot pripovedovalca. To je namreč iz povojnih režimskih vrst in ne more razumeti moralnega namreč iz diktatorske prisila doživela v sedanjih dneh. V znamenju tehtnice je zato roman o družbeni pogubi, pa tudi osebno tragični zabliži uzurpirane boljševiške ideologije pri nas.

Iz pogovora z Zdravkom Klanjščkom

»Če bi imel računalnik že pred leti...«

V knjižnici NOV in POS je tik pred koncem leta, izšla knjiga Zdravka Klanjščka Pregled NOV na Slovenskem s poudarkom na njegovem vojaškem vidiku, področju torej, s katerim se Zdravko Klanjšček ukvarja že dolgo vrsto let, natančneje od leta 1951. S sodelavci Vojaškega zgodovinskega inštituta v Ljubljani je na tem področju opravil veliko delo že pred leti, ko so za tisk in objavo pripravili zbirko knjig Zbornika dokumentov in podatkov o narodnoosvobodilni vojni slovenskega naroda /19 knjig v srbohrvaščini in 17 v slovenščini/.

Več kot deset let pa je potekalo njegovo delo za monografijo Narodnoosvobodilna vojna na Slovenskem 1941-1945. Ta je prvič izšla leta 1975 in bila nato še dvakrat ponatisnjena. Ob delu za to knjigo se je celotna delovna skupina tesno povezovala z Inštitutom za zgodovino delavskega gibanja in zgodovinskim oddelkom ljubljanske Filozofske fakultete. Vendar je bil odgovorni urednik in tudi glavni avtor Klanjšček. To je vsekakor izjemno delo, če upoštevamo da je

Zdravko Klanjšček hkrati tudi predavatelj za vojaško zgodovino na fakulteti za sociologijo, politične vede in novinarstvo.

Prof. Ivan Križnar je ob tej knjigi zapisal, da gre za registriranje stotisočev podatkov in njihov izbor v skoraj enciklopedični obliki ter pregleden razpored po kronološko-problemskem vidiku.

Poznavalci menijo, da največja vrednota omenjenega dela prav sistematičnost uporabe tako arhivskega kot spominskega gradiva o NOB na Slovenskem, gradiva okupacijskih enot in organov – gradiva narodnoosvobodilnih pa tudi protikomunističnih sil (ki jih je usmerjal okupator).

To delo je že pred časom izšlo v srbohrvaščini v pet tisoč izvodih, vendar je Zdravko Klanjšček, kakor nam je povedal, porabil veliko energije in novih naporov za izid slovenske knjige, saj je moral vnesti nekatere popravke, do katerih se je v vmesnem času dokopal.

Povedal nam je, da že dve leti dela izključno z računalnikom in da bi mu bilo delo, ki ga je opravljal v prejšnjih letih, neizmerno

olajšano, če bi imel to možnost že prej.

Ko smo ga kot zgodovinarja in nagrajenca povprašali, čemu zgodovinarska srenja ne odgovarja glasno in argumentirano na razne, v sedanjem času dokaj glasne vidike o tem, »kdo naj je osvobajal«, je menil, da zgodovinar pošteno opravi svoje, če znanstveno in z argumenti podprto spiše knjigo (in jo izda tudi v srbohrvaščini). Menil je tudi, da je v naši državi na voljo dovolj tekstov z zgodovinskimi pregledi in da ni zgodovinarjeva naloga odgovarjati na površne (v časopisih objavljene) trditve vseh vrst.

Dodal pa je tudi, da so se že pred leti, ko se je začel ukvarjati z vojaško zgodovino NOV na Slovenskem, pojavljala takšna in drugačna vprašanja v zvezi s to temo.

Pri svojem knjižnem pisanju izhaja iz principa, da je potrebno opise bojev skrajšati resnično na minimum, izredno natančno pa obravnavati dinamiko bojev – s posebnim poudarkom na njihovih zasnovah in rezultatih. Pomembno je, je dejal, da pisec izloči nebitveno od bistvenega,

pri njegovem pisanju pa še posebej, da vključi politično dogajanje le toliko, kolikor je za strnjen vojaški pregled nujno potrebno. Nagrajenca smo vprašali še, zakaj ta vojaški pregled ne vključuje tudi dejavnosti partizanske vojske tik po vojni. Odgovoril je, da bi to seglo čez okvir, ki so si ga za to knjigo začetali.

Na obvezno zadnje vprašanje, s čim se sedaj ukvarja, je Zdravko Klanjšček povedal, da trenutno recenzira nekatere tekste, ki jih je dobil v branje in se pripravlja na pisanje o enotah devetega korpusa slovenske narodnoosvobodilne vojske, ob tem pa opravlja delo na fakulteti in redno sodeluje v zgodovinski komisiji pri RO ZZB-NOV. Ugovarjal je tezi (Dežman), da bi kazalo to komisijo ukiniti, češ da dirigira, kaj naj se v tej sferi piše in česa ne. Zatrdil je, da je trditev iz trte izvita.

Vprašali smo ga še to in ono o dostopnosti jugoslovanskih in slovenskih arhivov, vendar je to tako obsežna tema, da jo bomo pustili za kdaj drugič.

B. Ž. J.

Pogovor z nagrajencem

Mate Dolenc

Pisatelj je na naše vprašanje odgovarjal takole:

Vašega literarnega udejstvovanja se spominjamo še iz študentskih let. Vendar pa je nekam nihalo med novinarstvom in literaturo. Na trenutke se je zdelo, da ste kar nekam poniknili. Kaj ste počeli?

Moje literarno udejstvovanje pravzaprav ni nihalo med literaturo in novinarstvom, ampak je bilo vedno literarno; novinarstvo je teklo vzporedno, bilo je predvsem namenjeno službeni denarja, hkrati pa je bilo tudi neke vrste šola, zato se ga niti slučajno danes ne sramujem, ampak ga imam v dobrem spominu. Novinarstvo mi je bilo tudi edina služba, ko sem bil novinar pri Mladini, v letih 1970 – 1973. Potem sem se vrnil v brezdno svobodnjaštva, misleč, da bo to lahko; seveda sem se zmotil. Ni mi pač nič žal. Ni je stvari na svetu, ki bi bila več vredna kot dejstvo, da lahko zjutraj spim do kadar hočem. In včasih je to tudi do petih popoldne.

Je bil začetek pisanja za mladino za vas čas sproščanja ali stvar prepričanja, da imate nekaj prav določenega povedati mladim?

Vaše teme za mladino se namreč dotikajo bolečih vprašanj (narkomanija, uničevanje okolja...). Se boste še naprej lotevali takšnih tem?

Za mladino sem pisal, se mi zdi, od samega začetka. Kaj pa je roman Aleluja Katmandu, ki sem ga napisal osemnajstleten, drugega, kot roman za mladino? Tudi Vampir z Gorjancev, ki je mnogo kasnejši, je najbolj namenjen mladim. Pravzaprav je z mano tako; jaz sem staram, moje pisanje pa ne. Druga stvar je pisanje za otroke pod dvanajst – tega sem se res lotil šele v zadnjih dveh, treh letih. Hkrati je sprosteven in hkrati močan pisateljski izziv. Še zmerom zelo rad berem pravljice; zato sem si jih zaželel tudi pisati. Poskusil sem in tako je prišlo do treh knjig za mladino, mladina pa je lahko oznaka za ljudi tudi tja do tridesetega leta, pa tudi čez. Narkomanija sama po sebi ni snov, o kateri pišem; največ pišem o ljubezni, narkomanija pa je eden od pojavov, ki so (možni) spremljevalci življenja mladih (in tudi starejših). Kot alkohol ali divjanje

z avtomobili. Res ne pišem o življenju popolnoma normalnih, nezapleteno živeti ljudi; pišem o ekscesnih ljudeh, o ljudeh, ki stopajo čez rob vsakdanjosti. Kdo bi pa bral zgodbe o popolnoma povprečnih, normalnih, pustih ljudeh? Mislim da je zanimivo tisto, kar štrli čez rob.

Ali menite, da še lovite stik z dogajanjem in mislijo sedanje mladine, recimo najstnikov in študentov?

Menim, da skoraj ne. Dojemam tiste, ki so stari tja do štiri- najst let, ko so še otroci; starejši so se mi že izmuznili. Zato o njih ne pišem, ne pišem o današnjih mladoletnikih – pač pa o tistih, ki so živeli in bili mladi skupaj z mano v šestdesetih in sedemdesetih letih. To je znani retro – pogled nazaj. Ko pišem o današnjih ljudeh, so ti stari toliko kot jaz – malo manj, malo več, a so moja generacija. Se zgodi, da vse skupaj tudi pomešam – če mi tako pride. Če ga pri tem polomim, morajo to oceniti bralci.

Pa zapustiva ta teren. V nagrajeni knjigi Strupena Brigita pišete veliko o morju in podvodnem svetu. To ljudi, ki vas pobliže poznajo ne preseneča, saj ste menda sam star morskoli volk, pardon, potapljač in ribič. Izvira ta ljubezen iz otroštva? Je to vez med skritim rajem in prvinskimi nagoni prastarih lovcev? Prever-

janje lastnega funkcionarja v naravi?

Pred več kot dvajsetimi leti, ko sem se začel ukvarjati s potapljanjem, sem naletel na knjigo nemškega morskega raziskovalca Hansa Hassa z naslovom Izhajamo iz morja (da o Cousteauju sploh ne govorim). Večina ljudi se tega seveda ne zaveda da izhajamo iz morja – (zakaj bi tudi se?), se pa zavedajo vsi, ki se na neke načine ukvarjajo z morjem, najbolj tisti, ki sami lezejo vanj – ki se potapljajo. Če to dolgo traja, postane strast. Kar poznam potapljačev in podvodnih lovcev, največ časa porabijo za misel na naslednji potop, na naslednji lov. To nepremagljivo vleče, in je po-tegnilo tudi mene. Zdaj pa se tej strasti pridruži še literatura – pa smo tam. Strast do morja pride v literaturo. Literatura potem to preoblikuje še v nekaj več, kot je samo šport. Tako je prišlo do knjig Morska dežela in Strupena Brigita. Da me skrbi za morje – da nam ga ne bojo uničili – je seveda jasno. Nagon iz otroštva – sem že rekel, da je celo več, nagon iz pra-pa-pradavnine. Mogoče je pri nekaterih tudi preverjanje lastnega funkcioniranja, pri meni tega ni toliko, je enostavno uživanje v podvodnem svetu, ki je lep in razburiljiv. Taka kega sem skušal tudi predstaviti otrokom v svojih knjigah.

Pogovor pripravila B. Ž. J.

Odlomek iz nagrajenega romana Iva Zorman V znamenju tehtnice

»... Nenadoma sem se zares počutil kot ščurek, preganjana črna živalca, ki so jo presenetili na gladki bleščeči plošči, kjer ni opore za noge, kjer ni možnosti za beg, kjer se robovi dvigajo na vseh straneh, kjer se je mogoče samo upreti in zmagati ali propasti.

Ti boš meni policaja... sem rekel. In sem skrčil roke v pesti in sem stopil korak naprej.

Kako so pobledeli, kako so se vsi trije stisnili v gručo in se umaknili k oknu. Možak, Berthold ga je klical ženska, je zaščitniško razširil roke, a bi ga bil z enim udarcem pobil na tla, bi ga bi bil zmlinčil, kakor sem v svojem življenju že nekaj Bertholdov, Adolf in Gustavov.

Umakni se, gnida!

Rešil ga je natak, ki je prita-pkal z dvema miličnikoma. Vendarle naši! Bila sta mlada, neizkušena in golobrada. Vodja, obetavač mladenič z eno samo

zlato črto na ramenu, se je postavil predme, kakor zahtevajo pravila.

Kaj je tovariš? Njo vprašaj, sem rekel. Ženska v črnem pa mu je že molila potni list, se je že pritoževala.

Tujci smo. Moj mož, moja vnukinja, je predstavljala še druga dva. Hotela sem jima pokazati svoje mesto, hišo, kjer sem se rodila. Pred vojno so imeli moji starši tu pekarijo...

Vodja je listal po dokumentu, bral, razmišljal.

Pa? Hotela sem razkazati Bertholdu... možu... nekatere ulice, trg... vnukinje pa ni zanimalo, je ostala tu. Sem upala, da bo v kavarni varna... pa jo je nadlegoval tale pijanec in če ne bi bilo natakarja...

Kako vzvišeno je znala povedati. Pijanec! Kakor bi me ne bila poznala po imenu. Kako je znala prepričati.

Vi, tovariš, je vprašal vodnik,

ko se je spet obrnil k meni.

Ni res.

Kar je povedala gospa?

Imela je potni list, pa jo je oslavljaj z gospo. Uslužnost do tujcev, ko so nam hoteli gospodovati. Ko se je odločal, komu naj verjame, se je tehtnica že prevesila v mojo škodo.

So še druge stvari, sem rekel. Rad bi, da se pomeniva na samem.

Na samem se nimava kaj pogovarjati, me je zavrnil vodja. Dokumente, je zahteval.

Ko bi bil imel izkaznico izpred let! Ta, ki sem mu jo ponudil, mu ni povedala nič. Ime očitno tudi ne.

Poklic, je vprašal. Upokojenec. Včasih sem delal...

A mi ni pustil do besede. Ste na izletu? Na obisku?

Tu sem se rodil, sem še sam poskusil z besedami, s kakršnimi ga je prepričala ženska.

Vodnika to ni zanimalo.

Koliko ste popili danes, je vprašal.

Kar sapo mi je zaprla. Kolikor sem, sem za svoj denar.

To nikomur ni nič mar, sem mu odbrusil.

Dokler niste nadležni, dokler ne vzemirjate drugih, je rekel vodja. Greva!

Pa veš, kdo sem, ti mlečno-zobec?

To boste povedali na postaji. Greva!

Poskusil sem se mu upreti, a me je zgrabil za zapestje in mi zvil roko na hrbtu.

Prijem poznam. Bil je boleč neusmiljen in mi ni pustil nobenih možnosti. Zato sem sledil, kakor me je vodila izšolana roka. Kot paglavac sem stopal skozi kavarno, ves čas sem čutil posmehljive poglede na hrbtu in sem domaj čakal, da sem prestopil prag.

Bo že na postaji slišal, koga se je lotil, ga bodo že tam počuli, kako se mu je vesti pred revolucio-narjem...«

Denar – tudi Jugoslavije vladar

Kaže, da so slovenski protiukrepi na srbsko ekonomsko blokado najbolj presenetili tiste, ki bi ob vsem smeli biti najmanj presenečeni. Že naslednji dan po razglasitvi slovenskih protiukrepov je Tanjug objavil ogorčen protest direktorja zveznega sklada za nerazvite Momčila Cemovića, kar še deset dni pa je trajalo, da je presenečeno reagiral srbski izvršni svet. Potlej se je na Kosovu oglasil partijski predsednik Rahman Morina ter poskušal prižgati zažigalno vrstico jeze in sovraštva med pokrajinskimi študenti, ko jim je slovensko potezo razlagal v stilu – kar pogledajte, Slovenci nočejo dati denarja za vaš razvoj. Prvi dan marca se je malce zganil ZIS...

Republiški izvršni svet je objavil ekonomske protiukrepe za zaščito slovenskega gospodarstva in delno pokritje škode, ki je že nastala zaradi bojkota, šestinosemdeseti dan po tem, ko je srbska politika »kot odgovor na uradno prepoved mitinga v Ljubljani« razglasila ekonomski bojkot Slovenije in pozvala gospodarstvo svoje tridelne republike, naj ta poziv dosledno uresničuje. (Celo srbski časopisi so hitro po razglasitvi bojkota veliko pisali o kadrovske čistkah na direktorskih mestih tistih podjetij, ki poziva Radmile Andjelković niso vzeli resno.) Treba pa je povedati, da so tokratni sklepi Sinigojeve vlade samo izvedba že nekaj časa starih ostrih zahtev delegatov republiške skupščine – nazadnje so protiukrepe s svojimi sklepi terjali 7. februarja. Na tej skupščinski seji sta Dušan Sinigoj in Janez Bohorič tudi podrobneje pripovedovala, kaj se je delegacija slovenske vlade dva dni pred tem v Markovičevem kabinetu pogovarjala s srbskimi kolegi in skupščinski delegati s pretežno optimistično oceno teh pogovorov niso bili zadovoljni. Rezultat te razprave je bil, da mora vlada takoj zaščititi slovensko gospodarstvo, če v nekaj dneh blokade ne bo konec.

Po do takrat znanih podatkih je v natanko dveh mesecih trajanja blokade z 207 slovenskimi podjetji prekinilo poslovne stike 229 srbskih, vse skupaj pa so tudi precej

skrbela sporočila iz gospodarstva, da srbski partnerji z njimi tudi za tekoče leto nočejo sklepati poslov. Čiste finančne posledice bojkota v slovenskem gospodarstvu je bilo izredno težko ugotavljati, zelo hitro pa je tudi v naši republiški zbornici in v skupščini prevladala ocena, da je bojkot strateška srbska poteza, s katero hočejo za nekaj časa še prikriti precejšen bankrot gospodarstva svoje republike. To so potrdili tudi uradni podatki slovenske SDK, ki je ugotavljala medsebojna finančna razmerja obeh republik na zadnji dan lanskega leta. Po teh uradnih podatkih je do takrat gospodarstvo Slovenije srbskemu izdalo za 205,2 milijona dolarjev računov in več kot polovica od teh (105,4 milijona dolarjev) je že zapadla v plačilo. Za te neplačane račune je takrat Srbija dolgovala še več kot 42 milijonov dolarjev obresti, tako da je bil torej takrat neplačani dolg skupaj 147,6 milijona dolarjev ali po današnjem tečaju milijardo in 771 milijonov konvertibilnih dinarjev.

V istem času je bil slovenski dolg srbskemu gospodarstvu bistveno manjši: z obrestmi vred 27,8 milijona dolarjev oziroma 333 milijonov in šeststo tisoč konvertibilnih dinarjev. Vse skupaj – srbski bojkot s posledicami in nasploh težavne gospodarske razmere pa naj bi, po izračunih in ocenah slovenskega zavoda za družbeno planiranje, v letošnjem letu zmanjšale realni družbeni proizvod naše republike, tako da bi bil, če se bo vse skupaj podobno nadaljevalo, za pet odstotkov manjši kot v letu 1989.

Po vladnih pogovorih obeh vojskujočih se republik se je zgodilo natanko tisto, kar so naši gospodarstveniki že prej napovedovali. Srbija gradi in pogotuje vso strategijo svojega ekonomskega sodelovanja s Slovenijo na lastnih – in za nas povsem nesprejemljivih – političnih usmeritvah, še posebej o reševanju kosovskega problema. Ker mi vztrajno terjamo demokratične poti in odklanjamo kakršnokoli represijo, državno ali srbsko, nad albanskim prebivalstvom, nas Srbija še naprej žigosa za sovražnika številka ena ter ne neha udarjati tam, kjer pač lahko: po gospodarstvu. Tako se je v zadnjem

času, od prvih februarjskih dni, ko sta za Markovičevo mirovno mizo sedela Sinigoj in Radmilović, število organizacij, ki so prekinile posle s slovenskimi, še povečalo – že na 270.

To je bil najbrž zadnji alarmni znak za našo vlado, ki je dolgo zaman upala, da bo zvezna končno le ukrepala

niji (17,8 odstotka) in Črni gori (8,9 odstotka), ne bomo krnili, ne bomo pa plačali deleža za Kosovo (48,1 odstotka) – kot dela republike Srbije. Če torej seštejemo, koliko denarja bomo tako zadržali doma, je račun približno takle: 170 milijonov novih konvertibilnih dinarjev iz proračuna obveznosti za leto 1989 ter za vsak letošnji mesec še

Kako smo lani izpolnjevali obveznosti za nerazvite

Do 26. januarja 1990 je veljala za Slovenijo določena akontacija prispevka za nerazvite za leto 1989 (izračunajo jo na podlagi 1,56 odstotka 168 milijonov konvertibilnih dinarjev. Skoraj 99 milijonov od tega naj bi slovensko gospodarstvo neposredno združilo z gospodarstvi nerazvitih republik in Kosova za skupne naložbe, razliko pa nakazalo v zvezni sklad. Plan pri združevanju smo do zadnjega decembra presegli za osem odstotkov (največ z Makedonijo – 120,5 odstotka, najbolj pa smo zaostali v sodelovanju s Črno goro – prilezli smo le na 78,4 odstotka). Konec januarja letos pa smo dobili nov izračun na podlagi zvezne ocene, kakšen družbeni proizvod bo Slovenija dosegla v letu 1989. Po njem naj bi za lansko leto nerazvitim plačali skupno (združevanje in sklad) kar 555 milijonov, in to do konca marca. Od celotnega zneska je Slovenija doslej plačala 202 milijona, od določene razlike pa bo torej »pokrila« šamo še delež za Bosno in Hercegovino, Črno goro in Makedonijo (približno 183,3 milijona din).

zakonito in »kaznovala« Srbijo kot prvega rušilca enotnega jugoslovanskega trga (hkrati pa s tem tudi napadalca na Markovičeve stabilizacijske in protinflacijske reforme). Precej minut že čez dvanajsto smo posegli po ukrepih, ki so resda tudi nezakoniti (ne spoštujemo z njimi nekaterih zveznih zakonov), toda v takih razmerah edina možnost, da zaščitimo svoje gospodarstvo, posredno s tem pa tudi ekonomski položaj naše republike.

Za zdaj smo s protiukrepi segli na štiri finančna področja, s trdnim sklepom v ožadi, da jih bomo ožili ali širili v odvisnosti od trajanja in obsega srbske blokade. Kot prvo najprej zmanjšujemo skupno vsoto denarja, ki ga slovensko gospodarstvo namenja za **hitrejši razvoj manj razvitih republik in Kosova**. Delež, ki po sedanjem sistemu »pripadajo« Bosni in Hercegovini (25,2 odstotka določene skupne vsote), Makedo-

po 64,5 milijona din, kolikor bi znašala zdaj določena mesečna akontacijska obveznost Slovenije za Kosovo. Tega denarja slovenski sekretar za finance Rudi Šepič niti ne bo izterjal od organizacij, ki prispevke morajo plačevati.

Zadržali bomo tudi 15 odstotkov deleža, ki ga Slovenija plačuje za **financiranje zveznega proračuna**. Toliko namreč po oceni republiške vlade namenjajo denarja iz zveznega proračuna za različne potrebe v SR Srbiji, seveda vključno s Kosovom in Vojvodino. V to so všteta dopolnilna sredstva, ki jih dobiva Kosovo iz državnega proračuna za financiranje pokrajinskih družbenih služb – ali drugače rečeno – za financiranje splošne in skupne porabe pokrajine; vštete so intervence v gospodarstvu, ki so bile prej v zunajproračunski porabi; upoštevane so tudi obresti v kmetijstvu, regresi za umetna gnojila, tečajne razlike in tehnološki razvoj.

Če bi blokada trajala celo leto, bi bil v Sloveniji zadržani znesek po sedanjih izračunih 157 milijonov dinarjev. Precej manjši je tretji delež, ki ga bomo zadržali v Sloveniji, in sicer **solidarnostna pomoč Vojvodini** za sanacijo neurij iz leta 1987, za kar naj bi plačali letos 109 tisoč din. Bistveno večji pa je četrti račun, ki ga ne bomo poravnali **Srbiji – za sanacijo poplav** v južnem in vzhodnem delu republike (iz leta 1988), za kar naj bi sicer Slovenija letos plačala 2,8 milijona konvertibilnih dinarjev.

Takšni slovenski protiukrepi na srbsko blokado, kot sta jih opredelili skupščina in vlada, so v prvi vrsti poskus, da bi zlomili ekonomsko blokado, zaščitili gospodarske interese Slovenije in nenazadnje tudi jugoslovnsko reformo.

Po slovenskem prepričanju je namreč srbski ekonomski bojkot neposreden napad na enotni jugoslovanski trg, na tržni koncept ekonomije in na stabilizacijske reformske ukrepe. Zato je bilo toliko bolj presenetljivo, ker zvezni izvršni svet ni reagiral takoj po začetni blokadi, ker ni določno izjavil, da je srbski postopek kršitev zakonov in ustave, pač pa je – po stari jugoslovanski navadi, da bo volk sit in koza cela – kritiko porazdelil kar enakopravno na sever in na vzhod.

Toda zdi se, da je slovenska poteza zdaj končno le prisilila Markovića, da je njegova ekipa začela vendarle malo manj politično razmišljati in se malo več poglabljati v srbsko-slovensko ekonomsko vojno z računalnikom v roki. Če prav razumemo, je glavni zvezni tržni inšpektor odletel s tega mesta prav zato, ker je po srbski blokadi ukrepal prepočasi in neučinkovito (odstavil ga je zvezni izvršni svet). To je za dolga leta nazaj prvi funkcionar, ki je ob svoje mesto, ne da bi sam odstopil in zato, ker nečesa ni opravil. Rahlo zadoščanje za nas in tiho priznanje Markovičeve vlade, da je izvirna krivda res na srbski strani, toda slovenskim firmam, katerih rezultat se zaradi bojkota vztrano niža, ta poteza ne bo ničesar navrgla v blagajne.

Povsem drugače pa razmišlja direktor zveznega sklada za hitrejši razvoj nerazvitih Momčilo Cemović. Ob slovenski odločitvi o protiukre-

pih je takoj izračunal, da bo v njegovi blagajni najbrž kar stalno zijala še večja luknja (Slovenija je bila za nerazvite tako rekoč edini vesten in dosleden plačnik, kljub občasnim zamudam!) ter na pomoč poklical »varuha zakonitosti«, zvezni izvršni svet. Toda jeza nad privito slovensko denarno pipo nikakor ni edini ralog za njegovo hitro reakcijo. Zdaj se je Cemović resno ustrašil tudi za usodo lastnega položaja in institucije, v kateri dela. Zvezni sklad za nerazvite je namreč ena zadnjih, toda trdovratnih ostalin prej veljavne, a zgrešene jugoslovanske dogovorne ekonomije, s precej nesposobnim in neučinkovitim administrativnim aparatom. Doslej se je med vsemi institucijami v federaciji najbolj upiral kakršnimkoli predlogom za tržne preusmeritve in organizacijske spremembe – največ pobud in zahtev za to že leto in pol prihaja prav iz Slovenije – kajti oblast nad denarjem in njegovo razdeljevanje tistim, »ki ga najbolj rabijo«, je očitno tako vabljiva, da se zanjo splača boriti.

Slovenska poteza – povejmo še enkrat – res ni zakonita. Je pa skrajna in tako rekoč izsiljena reakcija na srbsko vsiljevanje samovoljnosti na njihovo razumevanje in razlaganje enakopravnosti vseh na tržišču in enotnega jugoslovanskega trga. Čeprav v slovenskem izvršnem svetu pravijo, da so s protiukrepi odlašali tako dolgo zato, da bi se vendarle prej kaj premaknilo in uredilo po zakoniti poti, ostaja resnica, da je pri vsem skupaj najbolj prizadeto že tako ne več bleščeče slovensko gospodarstvo. V katero smer in kako hitro se bo poslej vse skupaj vrtelo v federaciji, je težko reči, saj je skoraj gotovo, da Srbija nase to tudi ne bo samo glasno in javno protestirala, pač pa odkrila še kakšno svojo potezo iz rokava. Naša republika pa brez dvoma mora vztrajati vse dotlej, ko ne bo poravnana škoda. Denarja primanjkuje tudi nam samim, sploh za razvoj. In tu se vedno bolj potrjuje, kako prav smo imeli, ko smo v slovenske ustave spremembe vključili tudi dopolnilo o ekonomski suverenosti države Slovenije. Naši protiukrepi na srbski bojkot so na nek način samo z drugimi besedami ponovili star pregovor: čisti računi, dobri prijatelji.

Miša Sordat

Obvestilo o uskladitvi denarnih prejemkov po zakonu o vojaških invalidih in po zakonu o civilnih invalidih vojne ter stalnih občinskih priznavalnih

Denarni prejemki po zakonu o vojaških invalidih (invalidski dodatek, dodatek za samohranilce in dodatek za postrežbo in tujo pomoč ter družinski dodatek) in po zakonu o civilnih invalidih vojne (denarna pomoč) se bodo po sklepu predsednika Republiškega komiteja za borbe in vojaške invalide št. 403/01/90 z dne 26. 2. 1990 uskladili z veljavnostjo od 1. 7. 1989 do 28. 2. 1990 za 11,39 odstotka. Pri tej, dokončni uskladitvi za leto 1989, je upoštevan odstotek dokončne uskladitve pokojnin v SPIZ v SR Sloveniji za 10,47 odstotka, vendar pa je odstotek dokončne uskladitve navedenih denarnih prejemkov višji, tako da bo dosežen skupen obseg uskladitev pokojnin za leto 1989 (1.540,60%) tudi pri uskladitvah navedenih denarnih prejemkov.

Tako usklajeni denarni prejemki pa se bodo z veljavnostjo od 1. marca 1990 po sklepu Republiškega komiteja za borbe in vojaške invalide povečali še za 220 odstotkov, to je za toliko, kolikor znaša odstotek prve uskladitve pokojnin med letom v letu 1990 po sklepu Predsedstva Skupščine SPIZ (Ur. l. SRS, št. 3/90).

Oskrbnine, ki pripadajo vojaškim invalidom in civilnim invalidom vojne v času poklicne rehabilitacije, pa se bodo za čas od 1. 1. 1990 do 28. 2. 1990 najprej odmerile od osnove v višini povprečnega mesečnega osebnega dohodka zaposlenih v SR Sloveniji iz 2. polletja 1989 (20.682.053 din), nato pa z upoštevanjem novele zakona o vojaških invalidih oziroma novele zakona o civilnih invalidih vojne od dneva njene uveljavitve – 1. 3. 1990 od nove osnove – najnižje pokojnine za polno pokojninsko dobo, povečane za 25 odstotkov (926,26 din). Tako odmerjene oskrbnine se bodo z veljavnostjo od 1. 3. 1990 uskladile za enak odstotek kot prej navedeni denarni prejemki, to je za 220 odstotkov.

Po sklepu odbora udeležencev Družbenega dogovora o priznavalnih udeležencev NOV se bodo uskladile tudi stalne občinske priznavalnine in sicer se bodo z veljavnostjo od 1. marca 1990 povečale za 220 odstotkov.

Uskladile se ne bodo priznavalnine, ki jih izjemoma prejema udeleženci NOV, ki presegajo premoženjski cenzus za pridobitev pravice do stalne občinske priznavalnine.

Stalne občinske priznavalnine s povečanjem za postrežbo in tujo pomoč se bodo uskladile tako, da se bo osnovni znesek priznavalnine povečal za 220 odstotkov, znesek povečanja za postrežbo in tujo pomoč pa za 100 odstotkov. Za takšen obseg uskladitve se je odbor udeležencev odločil iz razloga, da bi se tako izognili preplačilom, do katerih bi lahko prišlo ob uskladitvi veljavnih pravnomočnih odločb, izdanih na podlagi občinskih odlokov o priznavalnih udeležencev NOV z novim zakonom o varstvu udeležencev vojne, s katerim bo po novem urejeno varstvo udeležencev NOV s priznavalnimi.

Z rešitvami iz novega zakona, katerega sprejem se predlaga po skrajšanem postopku (predlog za izdajo zakona s predlogom zakona bo obravnavan v Skupščini SR Slovenije 28. marca 1990) vas bomo seznanili v naslednji številki TV-15.

REPUBLIŠKI KOMITEJ ZA BORBE IN VOJAŠKE INVALIDE

Politkomisar Sime zbira in komentira

Dost'mam

Vodstvo srbskih borcev je pred kratkim obravnavalo aktualne družbenoekonomске in politične razmere v Srbiji. Pa se pri tem spet ni moglo izogniti očitkom na račun severozahoda. Ocenili so, da je drama na Kosovu nevarna zarota separatističnih sil v Jugoslaviji in pokrajini (Kosovo). Zdaj pri demonstracijah, prelivanju krvi in nasilnemu terorizmu na Kosovu delujejo tudi alternativne skupine pod krinko demokracije, vendar v bistvu na isti liniji s separatisti in teroristi. Toda širjenju tega stanja veliko prispevajo posamezniki iz vodstev Slovenije in Hrvaške!

»Ko separatisti na Kosovo začnajo oboroženi upor«, je dejala uvodničarka Zorica Milosavljević, »ki ogroža najbolj elementarne človekove pravice, pa iz severozahodnih republik kar grmi o nujni odpravi izrednega stanja, o demokratskih volitvah in o neenakopravnosti albanske narodnosti«.

»Razširjajo dezinformacije o številu ubitih, o ubijanju in ranitvah nedolžnih«, je nadaljeval Živan Ivić.

Dragiša Matić pa je vprašal, kako je mogoče, da so pri vsem tem državni organi tako tolerantni in dodal: »Separatizem na Kosovu podpirajo iz Tirane, Ljubljane in Zagreba. Kdor želi naj odide v Av-

strijo in tam joka na grobu Franca Jožefa, vendar ne sme spreminjati meja!« Predlagal je še, da Sergeju Kraigherju, Janezu Stanovniku, Jožetu Smoletu ter še nekaterim »naj crnijim šovinistima i nacionalistima u Sloveniji« odvzamejo red bratstva in enotnosti.

Dragiša Matić je še zahteval, da predlagajo Skupščini SR Srbije, da na zvezni ravni zahteva ustanovitev nove pokrajine v Hrvaški, ki bo zajela Kninsko pokrajino, Liko, Kordun in Banijo!

Kot zanimivost naj omenim, da Matićev predlog močno spominja na zahtevo »neobstoječega memoranduma« Srbske akademije znanosti in umetnosti (SANU) in četniške stranke Srbske narodne prenoje Vuka Draškovića. Ob tem sem se spomnil slovenskega pregovora, da tiči enakega perja letijo skupaj...

O Matićevem predlogu niso sklepali, vendar pa se od njega prav nihče, niti navzoči predsednik predsedstva CK ZK Srbije Bogdan Trifunović ni ogradil!

Vendar na odgovor ni bilo treba dolgo čakati. Dali so ga že 24. februarja na prvem kongresu Hrvaške demokratske skupnosti (HDZ), ko so v dvorani Vatroslav Lisinski v Zagrebu bučno oznanili, da hrvaške zgodovinske meje se-

gajo prav do Zemuna... Tako se je spet potrdila stara resnica, da en šovinizem podpira in hrani drugega.

Kosovska freska

Publicist Agim Mala, direktor TV Priština, je v svoj dnevnik 21. februarja med drugim zapisal: »Razmišljam, kako pojasniti drugim, da sem leta 1981 imel trideset let. Zdaj se približujem štiri-desetim. Ko se ozrem nazaj imam občutek, da se skoraj deset let gibljam v predoru, iz katerega ne morem najti izhoda«.

Moja usoda je usoda generacije, ene prvih povojnih, ki je odrasla ob sholastičnih pravljicah, kako je naša domovina najboljša in najboga-tejša, rasla ob prevarah in ob tem predajala štafete z ruticami okoli vratu in s peterokrako na pionirski čepici. Deset let je bilo dovolj, če ne preveč, da je prišla k sebi in do-jela grenko resnico.

Moj otrok zdaj raste skupaj s svojo generacijo obkrožen z izrednim stanjem, policijsko uro, v dimu solzivca, v senci tankov in gleda s terase, kako milica pretepa študente in ob tem posluša, kako pol zgrad-be stoka, pol pa aplavdira in me vsak dan sprašuje: oči, za-kaj ti nimaš orožja!?

Ali lahko naša žrtvovana leta postanejo nauk, da ne žrtvujemo še let onih, ki šele prihajajo?«

Pretrsljiva freska pa obto-žujoče dokazuje, da je Kosovo utrjeno od liderjev: Slobodana Miloševića, Rahmana Morine, Mihalja Kertesa in Momirja Bulatovića. Liderji so sami zase storili mnogo, malo ali pa nič za Kosovo. Ta utrjenost izhaja iz ne-nenih lažnih obljub ter brez-uspešnih upanj. Neizprosno je namreč dejstvo, da se je vse, kar se je v zadnjih letih zgodilo na Kosovu, izkazalo kot napaka.

Če je višek tamkajšnje poli-tike, ki je zlahka obljubljala vse mogoče, ponovna uvedba policijske ure, potem lahko zapišem le, da njeni liderji ni-so kos položaju. Obljubljali so Švico v Jugoslaviji, naredili pa Bejrut v Evropi.

Srbski vožd Milošević, kot najbolj izrazit primer, je svoj zmagoviti pohod začel na Kosovu. Zahvaljujoč tej pokrajini, se je rešil svojih predhod-nikov, od katerih je prevzel oblast, vendar pa se danes mnogi, sodeč po reakcijah vedno glasnejše opozicije, ne strinjajo več z njegovim »ne bom se pogajal« pristopom.

Kdaj bodo na Kosovu končno že našli izhod iz pre-dora?

Tako nas vidijo tujci Eden najuglednejših itali-janskih dnevnikov Corriere della sera je svojim bralcem takole predstavil naše repu-blike in pokrajini:

Slovenija: Tu že dalj časa teče avtohtoni proces, ki to republiko vodi v pluralizem in parlamentarno demokracijo in ki ga je promovirala slo-

venska Zveza komunistov. V republiki teče predvolilna kampanja, ki je po vseh vidi-kih podobna onim v zapadnih državah.

Hrvaška: Notranja situaci-ja je zelo kompleksna. Partija, za razliko od slovenske, nima podpore naroda. Še vedno jo vodijo ljudje, ki jih je postavil Tito po nacionali-stičnem gibanju 1971. V tem trenutku je najmočnejša opo-zicijska sila Hrvaška demo-kratska skupnost (HDZ), ki jo dejansko vodijo prav naci-onalisti iz 1971. V tej republiki ustanavljajo lokalne parti-je, ki imajo dobre izgleda na bližnjih volitvah, v kolikor bodo le-te dejansko demo-kratske.

Bosna in Hercegovina: Najdelikatnejša situacija. Bo-sanci imajo državo, nimajo pa statusa naroda. Stalno je pri-soten strah, da bi pluralizem lahko povzročil delitve na na-cionalni osnovi.

Makedonija: Že leta jo obremenjujejo ekonomski problemi in socialne napeto-sti. Srbija teži, da jo vrne v položaj, ki ga je imela pred drugo svetovno vojno, ko je bila »Južna Srbija«.

Črna gora: Najmanjša jugo-slovenska republika je po dr-žavnem udaru pred letom dni postala satelit Srbije. Mlada in nova vlada je povsem od-visna od srbskega vodstva. Srečuje se z močno opozicijo, ki jo sicer še uspešno obvla-duje, med drugim tudi z moč-nim policijskim aparatom.

Srbija: Še vedno sledi svo-jemu voditelju Slobodanu

Miloševiću, ki je glavni po-bornik stalinistične Jugosla-vije.

Tako Corriere della sera. V Britaniji in drugih za-hodnih državah se bojijo, da se stanje v Jugoslaviji ne bo nikoli stabiliziralo. To je ver-jetno bistveni vzrok za neza-nimanje za Jugoslavijo. Je za Radio BBC dejal dr. Norman Wooding, predsednik trgov-skega sveta Velike Britanije za Vzhodno Evropo. Nisem sicer strokovnjak, vendar vem, da je podjetniški duh na severozahodu Jugoslavije ce-lo bolj razvit kot v drugih de-lih Vzhodne Evrope, kar je skupaj s spremembo zakona o tujih vlaganjih dober pred-pogoj za medsebojno sodelo-vanje.

Mnenje Woodinga ni osamljeno je dejal Radio BBC. V Jugoslaviji je žal še mnogo tistih, ki ne morejo, ali ne želijo videti, da so no-tranje politične razmere in neredi glavni vzrok, da v na-črtih Velike Britanije in osta-lih zahodnih poslovnežev trenutno ni prostora za resnejše investicije na nemirnem Bal-kanu.

Vojvodina: »Avtonomna pokrajina«, ki je po novi usta-vi Srbije to ostala le po ime-nu. Voditelji iz Novega Sada so le glasniki Slobodana Mi-loševića.

Kosovo: Bilo je avtonom-no. Tu živi 90 odstotkov al-banskega prebivalstva. Nad njim pa srbska manjšina izva-ja diskriminacijo in vseh vrst tortur (mučenj). Številni opa-zovalci predvidevajo, da bo Kosovo eksplodiralo.

Vaš Sime

LIVARNA SIVE LITINE IN BARVNIH KOVIN

Mežnarić Jože
direktor

LIVARSTVO DOBOVA,
68257 DOBOVA

TELEFON: 0608/67-022, 67-662,
FAX: 67-663

Domače bodice

Nuši Kerševan, ljubljanski županji, so na nedavnem službenem obisku v Italiji ukradli torbico. Opravljivi jeziki menijo, da je to razlog zamude pri odgovoru mitingarjem iz Srbije, ki želijo priti v Ljubljano na proslavo osvoboditve. V torbici je bil namreč osnutek odgovora.

Kongres Socialno demokratske zveze Slovenije je poleg domačih, pozdravilo toliko predstavnikov strank iz tujine, da je od mnogih pozdravov za resno delo ostalo bolj malo časa. Koristen nauk jim je dal predstavnik zamejcev, češ naj pri stikih z inozemskimi socialdemokrati »upoštevajo odnos avstrijskih in italijanskih strank do slovenske manjšine, kot merilo njihove demokratičnosti«.

V Sloveniji se je povečala lani nezaposle-nost za tretjino v primerjavi z 1988. letom. Proti koncu lanskega leta je iskalo zaposlitev 33.796 oseb ali za 90% več kot pred dvema letoma.

Problem bi lahko omilila pobuda Social-demokratske mladine, ki se zavzema za le-galizacijo prostitucije. Zahtevajo namreč, da država prizna prostitucijo »za zaposlitev«. To bi po njihovi sodbi omejilo tudi kriminal in prostitucijo. Hkrati bi legalizacija prosti-tucije zmanjšala tudi družbene napetosti povsod tam, kjer obstaja številčno nesoraz-merje med spoloma.

nost Tolminske, kateri ta panoga prinaša le borih 4% celotnega gospodarskega prihodka. Načrti so velikopotezni: na občini zapo-slen sociolog bo odslej petino delovnega časa posvečal turizmu; Marjan Rožič je oblju-bil pomoč TZS pri ustanavljanju novih turi-stičnih društev: ljubljanska televizija pa bi lahko množičneje podeljevala turistične na-geljne. Največ pričakujejo od gospodarskih organizacij, ki naj bi do bližnjega svetovnega prvenstva v kajaku pomagale občini rešiti problem telefonije.

Zgledi vlečejo... Če pristojni republiški organi ne bodo hitro in učinkovito ukrepali proti onesnaževanju Koritnice iz sosednje Italije, bodo prebivalci KS Log pod Mangar-tom vzeli zadevo v svoje roke. Grozijo, da bodo sami preprečili dostop, s težkimi kovi-nami zastrujenih odpadnih voda iz italijan-skega rudnika Rabel v Koritnico in s tem v, z zakonom zaščiteno, Sočo. Kdaj in kako se mislijo zadeve lotiti iz razumljivih razlogov ne pojasnjujejo.

Novo ustanovljena turistična zveza Gor-nje Posočje želi pospešiti turistično dejav-

Smrt je prežala na Muri

Ljudje ob Muri se ne spominjajo radi žalostnega dogodka na silvestrski večer pred 46 leti. Takrat sta se v hudem snežnem meteu z desne na levo stran Mure skušala prebiti partizan Jože Vučko iz Gornje Bistrice in Angela Pilipenko-Fina iz Pečana pri Kijevu. Srečala sta se na prisilnem delu v Leobnu. Od tam sta pobegnili in se najprej pridružila partizanom na Štajerskem nato sta se podala na Dolenjsko. Ko je Ferdo Godina po nalogu glavnega štaba NOV in PO Slovenije v jeseni 1944 odšel v Prekmurje, je s seboj vzel tudi Jožeta Vučka. Angela Pilipenko-Fina naj bi ostala na Ljubnem vendar je z Jožetom odšla v njegovo Prekmurje. Odločila sta se, da se bosta v Prekmurje prebila blizu Razkrižja. Za prehod sta se odločila na silvestrski večer leta 1944. Mislila sta, da bo takrat Mura najmanj zastražena. Na bregu sta se slekla do perila, zavila obleko v nahrbtnik ter skušala v hudem viharju in snežnem meteu prebresti dokaj nevarno reko. Tiste dni je bila še posebej visoka. Prebredla sta jo do polovice, ko je zahrbtna reka pokazala svoje zobe. Postajala je vedno globlja in oslabela borca nista bila več kos mogočnemu toku. Omagala sta in tok ju je vrgel nazaj na desni breg. Voda pa jima je odnesla nahrbtnik z Jožetovo obleko, Angeli pa je uspelo rešiti culo s sicer mokro obleko. Na bregu si je Angela oblekla mokro obla-

čilo, Jože Vučko pa je moral ostati v mokrem spodnjem perilu, ki je na mah zmrznilo. Ves prezebel se je zgrudil. Angela Pilipenko je pohitela do prve vasi v Razkrižje. Oglasila se je pri družini Zadravec in v slabi nemščini povedala kaj se je zgodilo. Vsi so odhiteli na kraj nesreče. Zadravčeva gospodinja ji je dala suho obleko. Več kot dve uri so zaman iskali prezeblega borca. Angela je v zmedenosti zgrešila kraj. Jožeta Vučka niso našli. Šele ko se je spomladi stopil sneg so ga našli nekoliko stran od kraja, kjer so ga pozimi iskali. Brat in sestra sta ga prepoznala po tetoviranem zapetju. Angelo Pilipenko so Madžari izsledili. Odvedli so jo najprej v radgonske zapore, nato pa v ljutomerske zapore, kjer so jo 15. januarja 1945 kot talko ustrelili.

Srečanje na prisilnem delu v Nemčiji

Jože Vučko je bil kmečki sin iz Gornje Bistrice v Dolenjskem delu Prekmurja. Tam je spoznal trdo kmečko delo in boj na krpici zemlje. Zemlja ni dajala dovolj kruha za več člansko družino. Zato je leta 1943 odšel za boljšim kruhom v Leoben. Tam je delal v tovarni. Spoznal je Angelo Pilipenko, ki je bila tam na prisilnem delu daleč od svoje domovine. Večkrat sta se pogovarjal o svobodi in želela dobiti stike s partizani, da bi se pridružila borcev za svobodo.

Prvi stik s partizani

Kako sta dobila prve stike s partizani na Štajerskem še ni znano. V tovarni v Leobnu so bili zaposleni tudi Mariborčani, zato sta gotovo prek njih gotovo dobila tudi zvezo. Junija 1944 sta zapustila Leoben in našla povezavo s partizani na Kozjaku. Policija ju je iskala, saj sta izginila čez noč, toda sled za njima se je izgubila. Pozneje sta odšla proti Dolenjski. Ugotovljeno je, da je bila Angela Pilipenko borka v Levstikovi brigadi, Jože Vučko pa je sporočil svojcem v Prekmurju, da je med partizani na Dolenjskem. Mlada Rusinja si je nadela partizansko ime Fina.

Nazaj v rodno Prekmurje

V oktobru 1944 sta CK KPS in glavni štab NOV že tretjič poslala v Prekmurje znanega borca Ferda Godino-Marka. Ta je s seboj vzel tudi nekatere domačine, pridružila pa sta se jim Jože Vučko in Angela Pilipenko-Fina. Slednja naj bi ostala v Ljubnem, kjer je bil v tistem času sedež Pokrajinskega odbora OF za Štajersko. Jože Vučko je ostal nekaj dni na Ljubnem, nato pa je odšel po kurirski poti proti Prekmurju. Angela se je odločila oditi z njim. Srečno sta prispeela na kurirsko postajo 15/S na Kogu, ki je bila povezana s Prekmurjem, Medjimurjem ter s ptujskim in mariborskim območjem. Kurirji so jima omogočili pohod preko Razkrižja, tam pa bi naj sama prebredla reko Muro in se

pridružila skupini Ferda Godine.

Prehod Mure je bil tvegan

Partizana sta izbrala temno mrzlo silvestrsko noč leta 1944 za prehod Mure. Pihal je mrzel veter, metlo je in mraz je pritiskal do kosti. Za prehod sta se odločila pri Razkrižju, nekoliko nižje od broda, saj tam čez nista mogla, ker je bil brod na obeh straneh močno zastražen. Odločila sta se prebresti Muro. To pa je bilo usodno za Jožeta. Angela se je sicer rešila, toda posledice mraza so se kaj kmalu pokazale tudi na njej. Že dan po tragediji so ji začeli odpadati nohti na rokah in nogah. Pomrznili pa so ji tudi prsti. Nujno je potrebovala zdravniško pomoč.

Po izdaji na morišče

Madžarski orožniki so kaj kmalu zvedeli za partizansko Fino. Verjetno jo je kdo izdal. Madžari so jo zajeli, saj ni mogla pobegniti, ker je bila vsa pomrznjena. Predali so jo kozakom iz Ljutomera, ti pa so jo odvedli v zapore v Radgono, ker so bili ljutomerski zaporji prepolni. V zaporu so jo nečloveško mučili, toda ničesar ni izdala. Dne 15. januarja 1945 so jo z vlakom odpeljali iz Radgone v Ljutomer, kjer so jo še isti dan ustrelili kot talko skupaj z drugimi domačini. Po osvoboditvi so njene posmrtno ostanke prenesli v skupno grobnico v Mursko Soboto, kjer je pokopana z drugimi borci Rdeče armade, ki so padli v bojih za osvoboditev Pomurja.

Drago Novak

Srečanje z 90-letno Štefko Bršek

V življenju mora človek skusiti prav vse

Bo že držalo, da delo krepi človeka. O tem smo se prepričali, ko smo na domu v Titovem Velenju obiskali Štefko Bršek, ki je 10. decembra dopolnil častitljivih 90 let. Kar prijetno smo bili presenečeni, ko nas je že na vratih pričakala še vedno urna, poskočna in dobro razpoložena Štefka ter nas povabila v lepo urejeno sobico.

O svoji težki in trnovi življenjski poti je imela Štefka Bršek toliko povedati, da bo težko izbrati tisto ta pravo. Rodila se je v Škalah pri Titovem Velenju v družini Holeš. S starši in dvema bratoma je svojo mladost najprej preživljala na kme-

tudi sama pomagati obdelovati. Vstajala sem ob petih ter nemalo krat pri delu tudi zaspala. Poleg drugih težkih del sem se morala preizkusiti tudi s košnjo.

Med prvo svetovno vojno je dobila priložnostno zaposlitev v takratni Agrariji, kjer je z drugimi prebirala kostonj za tovarno usnja. Na prošnjo ji je šola dovolila, da se je kljub ranim dekliškim letom redno zaposlila. Delala je tudi v tovarni usnja, stregla zidarjem. Zaradi drobne rasti in pretežkega dela ji je zdravnik odsvetoval takšno delo. Ostala je brez dela. S posredovanjem svoje prijateljice se je potem

tiji Kovač, po domače Oremož. Kot podnajemniki so se nato Lekšetovi preselili v Hrastovec v Mihe-lakovo klet. Njena mama je gospodinjala in hodila pomagat kmetom. Oče pa je delal v rudniku. Ker je bil že takrat zelo aktiven med tistimi, ki so se borili za enakopravnost delavskega razreda, je kmalu izgubil službo. Zato se je družina z veliko težavo prebijala skozi takrat že težko življenje. Tudi otrokom ni bilo prizanešeno. Že v rani mladosti so morali poprijeti za najtežja dela. »Bilo mi je devet let«, je pripovedovala Štefka, »ko smo se preselili iz Hrastovca v Podgorje pri Pesjem v Špehovo zidanico. Ker so imeli velik vinograd sem ga morala

zaposlila v takrat zelo znani slati-čarni Rajšter. Tam se je naučila peči tudi najzahtevnejše pecivo. »Bilo mi je dvajset let«, pravi Štefka, »ko sem spoznala svojega moža Franca Brška, doma iz Andraž pri Polzeli. Bil je rudar. Po štirih letih srečnega življenja se je mož smrtno ponesrečil v rudniku. Tako sem ostala sama z dvema malima hčer-kama. Ni mi ostalo drugega, kot da sem se ponovno zaposlila.«

Delo je dobilo v Pesjem pri privatnem pivovarstvu, ki je bil ob-nem še lastnik trgovine in gostilne. Tudi to delo ni bilo lahko. »Toda-kaj sem hotela, morala sem ga spre-jeti zaradi sebe in otrok. Po dvaj-setih letih zadnje zaposlitve sem se

Piše Mile Pavlin

Ob vsem, kar skuša grof Tolstoy prikriti (2)

Kljub vsemu pa Nemci vendarle niso povsem zaupali enotam, sestavljenim iz sovjetskih držav-ljanov, zaradi česar jih niso uporabljali za boj proti Rdeči armadi ali Britancem oziroma Ameri-čanom. Predvsem so jih pošiljali v boj proti NOV in POJ, vojska generala Vlasova pa je bila do konca vojne na Češkem. Tam je zadnje dni pose-gla v boj, proti Nemcem, kar pa njenih pripadni-kov ni rešilo kazni. Del se je vdal Britancem in Američanom, del je zajela Rdeča armada, Vlaso-va pa so obsodili na smrt in obsili v Moskvi.

Tolstojevi »kozaki« zanimajo tudi našo javnost, saj so se bojevali proti NOV in POJ oziroma JA, pri tem pa so zagrešili nešteta hudodelstva, zlasti posilstva. Če so te ljudi v Rdeči armadi, zlasti dokler je bila na sovjetskem ozemlju, glede posil-stev nekako še brzdali, jih v nemški vojski niso ne mogli in tudi ne hoteli. Njihovo ravnanje si lahko razlagamo z občutkom brezizhodnosti, saj so ve-deli, da zaradi sodelovanja s sovražnikom v lastni državi ne morejo računati na najmanjšo milost. Prav tako jim je bilo znano, da so Nemčiji dnevi šteti, saj je vsak dan postajalo bolj očitno, kdo bo poražen. Miselnost teh vojakov lahko primerjamo z občutki na smrt obsojenega, ki je pobegnil iz ječe, pa ve, da ga bodo kmalu spet prijeli in usmrtili, zaradi česar se skuša, dokler je še na prostosti, maščevati vsem ljudem.

Na splošno gledano pa so bili ti ljudje vendarle samo žrtve družbenih nasprotij v Sovjetski zvezi, zlasti prvini, ki jo navadno poimenujemo »stalini-zem«, druga svetovna vojna jih je le pahnila v še globlji prepad. Ko so se znašli v sovražnikovi vojski, so prišli namreč pod udar vojaške zakonodaje, ki tako v Sovjetski zvezi kot tudi v drugih državah nikjer ne priznava svojim ljudem v so-vražnikovi službi, zlasti pa ne, če so pred tem prisegli zvestobe svoji državi, čeprav prisiljeni. Nič dosti drugače se ni godilo tudi državljanom Francije, Belgije, Norveške, Nizozemske in Brita-nije (zelo redkim), ki so jih zajeli v nemški unifor-mi, še posebej pa ne, če so jim dokazali kak hujši prekršek proti civilistom.

Med že omenjenimi »kozaki«, ki jih omenja Tolstoj, so bili pripadniki več enot, sestavljenih iz sovjetskih državljanov, glede emigrantov brez državljanstva ali z jugoslovanskim pa gre za Ruski zaščitni korpus, ustanovljen v Srbiji konec 1941.

Prva je prispela septembra 1943 na slovensko ozemlje 162. divizija nemške vojske, imenovana »turkestantka« po starem imenu za srednjeazijske republike Sovjetske zveze. Ustanovili so jo nekaj prej v mestu Neuhammer (kakih 175 km jugov-zhodno od Berlina). Poveljeval ji je generalmajor vitez, pa tudi doktor in profesor orientalskih jezi-kov Oskar von Niedermayer. Med prvo svetovno vojno ga je Nemčija poslala kot inštruktorja v za-njo zavezniško Turčijo, kjer je dosegel stopnjo podpolkovnika in prestopil v islam. Ta divizija je sodelovala v nemški oktobrski in novembrski ofenzivi leta 1943 na Dolenjskem in Notranjskem, nato pa je prebila partizansko zaporo okoli Ko-čevja decembra istega leta. Kasneje se je bojevala v Furlaniji, Niedermayer pa je po atentatu na Hitlerja izginil in je ostala njegova usoda neznana. Moštvo se je ob koncu vojne vdalo Britancem, ki so ga zadržali v Italiji in ga niso izročili Rdeči armadi.

Na začetku 1944 je prispela v zaledje Reke, okolič Karlovca in območje vzhodno od Zagreba 1. kozaška divizija nemške vojske. Ko je bila slovenska 18. divizija na začetku 1944 v Gorskem Kotarju, se je tam bojevala tudi z njenimi deli. Dva njena polka pa sta se udeležila julija istega leta vdora v Belo krajino iz smeri Zagreba, njuni pripadniki so se proslavili s številnimi posilstvi in ropanjem. Konec 1944 je bila ustanovljena tudi 2. kozaška divizija, obe pa združeni v 15. kozaški esesovski korpus. V 1. diviziji so bili 1. donski, 2. sibirski in 4. kubanski konjeniški polki, v 2. pa 5. donski, 3. kubanski in 6. terski. Poleg tega je bil pod poveljstvom tega korpusa tudi 8. kozaški pehotni polk, ker ni bilo dovolj konj. Sedmi top-niški nemški polk pa so po potrebi dodeljevali posameznim enotam korpusa. Korpusu je pove-ljeval generalmajor Helmuth von Panwitz, ki so

ga po vojni v Moskvi obsodili na smrt. Korpus se je udeležil konec leta z delom svojih enot vdora na Kozjansko, nekaj enot je bilo razmeščenih tudi v vzhodnem delu Štajerske. Ob koncu vojne se je korpus umikal mimo Celja na Koroško in še tedaj zagrešil številna posilstva.

Ravno iz tega korpusa so Britanci izročili Rdeči armadi največ pripadnikov, bržkone ker so bili najbližje razmejitveni črti, lahko pa tudi ker so zagrešili največ lahko določljive hudodelstev.

Februarja 1945 je prispela na Štajersko 14. ese-sovska divizija »Galizien«, v kateri so služili pre-težno Ukrajinci. Pred tem je divizija sodelovala v bojih na Slovaškem, kjer je avgusta 1944 prišlo do upora proti Nemcem. S Štajerske so divizijo konec marca poslali na Primorsko, kjer je sodelo-vala v ofenzivi proti 9. korpusu, nato pa se je vrnila na Štajersko in se ob koncu vojne umaknila na Koroško in se tam vdala Britancem. Avgusta so Britanci večino njenih pripadnikov poslali v Italijo in jim tam dali zatočišče, saj se je že razmahnila »hladna vojna«.

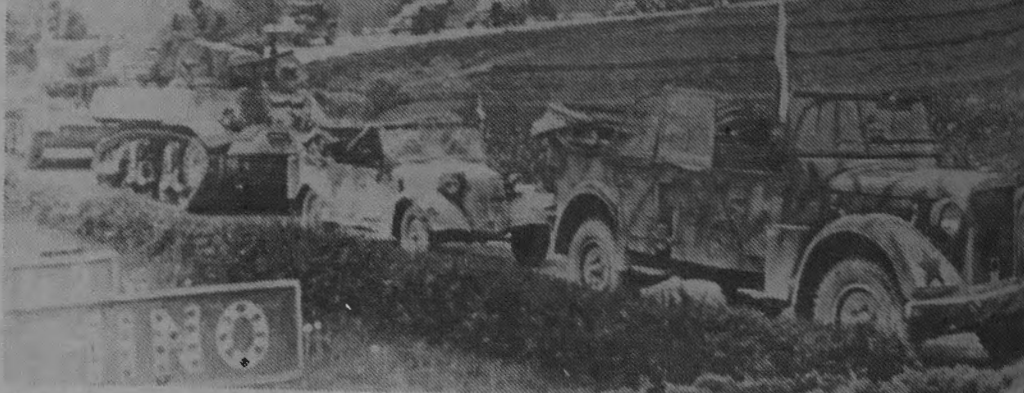
Na Koroškem se je ob koncu vojne znašel tudi esesovski lovski polk »Varjag«, ki se je od januar-ja 1945 dalje mudil v okolici Žužemberka in se je udeležil tudi aprilске ofenzive na Kočevski Rog.

Tudi na Dolenjskem so njegovi pripadniki neu-smiljeno posiljevali, kar je mogoče ugotoviti po številnih domobranskih dokumentih, zlasti prito-žbah, saj je bilo ruskim esesovcem kaj malo mar, ali je bila posiljenka iz partizanske ali domobran-ske družine.

Moštvo polka je bilo ruske narodnosti, precej-šen del oficirjev pa so bili emigranti. V načrtih je bila ustanovitev divizije, zato so v Kamniku sestav-ljali drugi polk, vendar ga niso še zbrali, ker je Nemčija prej zaprosila za premirje. Tudi pripadni-kov tega polka Britanci razen izjem niso izročili SZ.

Že omenjeni Ruski zaščitni korpus, ustanovljen v Srbiji, je imel 1942 že 5 polkov, v vsakem od 1.000 do 1.500 vojakov. Glede na to, da so v njem služili emigranti, je bila povprečna starost mož-nikov okoli 40 let, pa še to predvsem zaradi njihovih sinov. Oktobra 1944 se je korpus umaknil iz Srbije in sodeloval v bojih na sremski fronti, nato pa se je mimo Zagreba in Celja umaknil na Koroško. Britanci moštva razen posameznikov, obtoženih vojnih hudodelstev, niso izročili in so mu v celoti dali zatočišče.

Precej podobno usodo je doživel precejšen del »Jugoslovancov«, ki se je maja 1945 zatekel na

Motorizirani odredi 4. armade se premikajo iz Bazovice prek Tolmina na Koroško (3. maj 1945)

končno upokojila», je končala Štefka pripoved o svoji trpki življenjski poti.

Tudi po upokojitvi ni nehala z delom. Bila je hišnica v združenem domu v Pesjem, kjer je tudi živela. Leta 1964 se je preselila v Titovo Velenje, kjer živi še sedaj v mali garsonjeri v petem nadstropju stolpnice, kjer niti dvigala ni. Kljub visoki starosti še vedno brez tuje pomoči premaguje 99 stopnic, do svoje lepo urejene sobice. Borčevska organizacija ji je pred leti skušala dobiti stanovanje kje v pritličju. Vendar zaman. Danes pa Štefka odločno zatrjuje, da niti ne bi šla nikamor drugam.

Ker nam radovednost ni dala miru smo jo povprašali še o njenem delovanju med NOB. Znano je, da je bila njena družina med napredniki. »Dobro se spominjam, da je 8. julija 1941 prišel k meni Ulrih. Od takrat sva bila v stalnem stiku. Tudi druge prvoborce sem tisti čas srečevala v Pesjem, kot so Soklič, Stropnik, Izak in še nekateri. Vsem je bilo znano, da je naša hiša zanesljiva. Spominjam se, kako sem prenašala in skrivala politično propagandno gradivo. Skrivala sem ga na raznih mestih, tako, da ga ni mogel nihče odkriti. Da, tudi strah me je bilo, vendar se je vse dobro izteklo,« je povedala Štefka tako živo, kot da se je zgodilo šele včeraj. Za svoje zasluge je prejela več pomembnih priznanj tudi medaljo za narod, red dela s srebrnim vencem.

Takšna je Štefka Bršek. Polna življenjskih izkušenj. V svoji skromnosti se kljub spominom na težko preteklost počuti srečno in zadovoljno. Srečna, ker ji bolezen prizanaša, še posebej pa ji je drago, da jo imajo vsi radi in ji povsod tudi pomagajo. »Brez njih bi mi bilo težje«, pravi Štefka. »Včasih se sicer počutim osamljeno, pa se sprehodim po trgovinah. Rada poslušam radio, gledam televizijo in preberem marsikaj časopis, najrajši pa lokalni časopis »Naš čas«.

Ob koncu smo ji voščili k visokemu jubileju. Za poptopnico pa nam je povedala: »Kdor pravi, da je v mladosti preveč delal, bi mu zametila. Že od mladih nog sem izkusila najtežja dela ter mi ni bilo nič pretežko, a se dela kljub temu in morda prav zato dobro počutim.«

Zvone Štemberger

Tone Dolinšek 80-letnik

Pokončna drža revolucionarja

Rojen je bil 14. januarja 1910 na Barju blizu Ljubljane. Oče je bil mali kmet, v družini pa je bilo 10 otrok. Ko je dopolnil 15 let, se je šel učiti v bivšo Samassovo tovarno za strugarja. Že kot vajenec se je leta 1926 vključil v sindikalno gibanje. Ko so spomladi 1933 Strojne tovarne in livarne propadle, je ostal z mnogimi drugimi brez dela. Jeseni tega leta se je priložnostno zaposlil pri pokojnem inž. Bloudku, spomladi leta 1934 pa so ga poklicali k vojakom. Ko je odslužil vojaški rok, se je septembra 1935 zaposlil v tovarni Saturnus v Ljubljani. Tam se je seznanil z močno skupino političnih aktivistov in revolucionarjev.

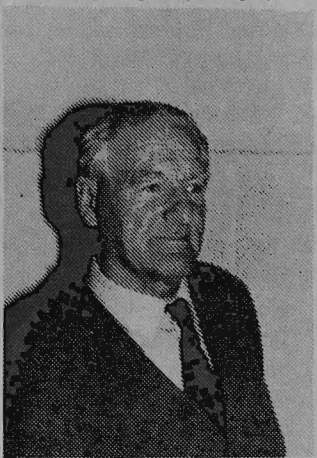
Zaradi aktivnosti in predanosti delavskemu gibanju je bil leta 1936 sprejet v Komunistično partijo. Leta 1937 je s tovariši iz Saturnusa pripravil posebno propagandno akcijo ob obletnici oktobrske revolucije. Tone je v tej akciji trosil letake po Ljubljani. Pri tem je padel v roke ljubljanski policiji. Pet dni so ga dan in noč zasliševali o delu partije in njenih sodelavcev, pa mu niso izsilili nobenega priznanja. Sodišče ga je obsodilo na 10 mesecev zapor, ki ga je odsedel večidel v samici ljubljanskega zapora. Ko se je septembra 1938 vrnil na prostost, zanj v Saturnusu ni bilo več dela. Po sindikalni vezi je bil poslan v Železarno Štore, kjer je delal v obdelovalnici valjev. Takoj se je vključil v politično delo in se povezal s celjskimi revolucionarji. Če čez pol leta ga je Leskošek povabil nazaj v Ljubljano, kjer so mu zaupali politično delo med ljubljanskimi kovinarji. Njegov povratek v Ljubljano policiji ni ostal prikrit, zato mu je bila stalno za petami.

Prav tako pa so voditelji slo-

venske partije njegovo zadržanje na policiji zelo pozitivno ocenili in so ga uvrstili med »preverjen kader«. Zato in pa zaradi aktivnosti je leta 1939 postal član slovenskega CK partije. V letu 1940 in v začetku leta 1941 je vodil številne sestanke in sodeloval na raznih zborovanjih kovinarjev in kmečkih delavcev (Joštov mlin, Tacen, Medvode, Vinje, Vrhe itd.) Oktobra 1940 je bil član slovenske delegacije na 5. konferenci KPJ v Zagrebu. Tam je poročal o delu partije v Ljubljani. Leta 1941 je bil Tone že v ilegali. Zlom stare Jugoslavije je doživel na poti proti Dolenjski, ko se je umaknil iz Ljubljane. Takrat je blizu Višnje gore naletel na večjo količino orožja, ki so ga ob kapitulaciji odvrgli vojaki. Orožje je skril in z njim so se pozneje oborožili slovenski partizani. Vrnil se je v okupirano Ljubljano. Kot aktivist je sodeloval v raznih akcijah, med ostalim tudi pri razstrelitvi v kemični tovarni v Mostah. Pozneje ga je CK KPS poslal na Gorenjsko, da bi sodeloval pri organiziranju odpora proti nemškemu okupatorju. Nemci so kmalu zvedeli, da je prišel na Gorenjsko. Začeli so ga iskati in so ga s pomočjo svojih ovaduhov – slovenskih izdajalcev, v noči od 9. na 10. marec 1942 tudi ujeli. Preden so ga odpeljali v Begunje, so ga pokazali štabu Gestapa na Bledu. V Begunjah je bil ves čas zaprt v bunkerju in vklejen v verige. Da so Nemci resnično vedeli zanj potrjuje izjava gestapovca Druschkeja na sodišču v Heidelbergu, na procesu proti gestapovcem maja 1984, ko je povedal, da je dobil od nadrejenih ukaz, da mora Dolinška živega pripeljati v zapor, ker jim mrtev nič ne pomeni. Že po tem lahko sklepamo, kakšno priznanje so

gestapovci pričakovali od njega. Vendar pa jim med enoletnim zaslišanjem ob vse mučenju ni priznal niti svojega pravega imena. Vrhunec zavestnega odpora proti izsilitvi kakršnegakoli priznanja pa je bil prav gotovo psihičen in fizičen pritisk, ko so ga 31. 3. 1942 skupaj z 29 talci odpeljali na streljanje v Drago. Ob 45. obletnici tega dogodka, ga je Tone na kraju samem takole opisal:

»Ko so me vklejenega pripeljali sem, je bila jama že izkopana. Postavili so me na njen vzhodni rob, dva policista pa sta me neprestano držala. Na desni strani, proti hribu so bili zabiti koli, kamor so privezovali talce, na levi strani, pred jamo pa je bil

postavljen eksekucijski streljni vod. Ta dan so h kolom privezovali po tri talce. Vsakokrat je sledilo zavezovanje oči, kriki, vzkliki, salva strelav, kri je briznila iz ran in mrtva telesa so obvisela privezana na kolih. Krogle iz pušk so siknile mimo moje glave. Jetniki so morali potem mrtvece odvezati in jih položiti v izkopano jamo. Pristopil je poveljujoči oficir in vsakega talca še s pištolo ustrelil v glavo. To se je ponovilo desetkrat, le da sta bila v zadnji skupini samo dva talca. Vsakičkrat so me vprašali, če sem pripravljen povedati, kako se pišem. Toda Tone Dolinšek je tudi ob teh preizkušnjah ostal pri svoji odločitvi, da bo za ceno svojega življenja branil tajnost ilegalnega dela, da bi ščitil življenja

svojih tovarišev. Ker ga niso mogli streti, so ga odpeljali nazaj v bunker. Gestapovci so spoznali, da od Dolinška ne morejo pričakovati nobenega priznanja. Njegovo zadržanje pred Gestapom je postalo legendarno in znano daleč naokoli. Celo pri Nemcih so ga imeli za najhujšega sovražnika. Če bi Tone klonil pred Gestapom, bi bilo narodnoosvobodilno gibanje hudo prizadeto.

Po enoletnem zaporu v Begunjah so Dolinška do kraja izčrpanega in bolnega 10. 3. 1943 pripeljali v koncentracijsko taborišče Mauthausen. Da bi zavaroval sodelavce ni ne v Begunjah ne v Mauthausnu nikoli priznal svojega pravega imena. Kljub temu so ga identificirali in je bil v taborišču voden pod pravim imenom. V tem taborišču se je srečal s sodelavci in borci NOB, ki jih je okupator zajel v številnih akcijah po Sloveniji. Kljub izredno težkim življenjskim pogojem v taborišču Tone ni izgubil vere v svobodo in zmago pravičnih sil nad fašizmom. S svojo neomajno vero in optimizmom nas je bodril da smo lažje zdržali in pričakali svobodo.

Po koncu vojne se je Tone Dolinšek med prvimi vrnil v domovino. Takoj se je vključil v družbeno politične aktivnosti. Zaupane so mu bile visoke funkcije v CK in v vladi. Ki jih je opravljal z vso zagnanostjo in resnostjo. Toda nezaupanje vodilne partijske strukture Slovenije do taboriščnikov je bilo preveliko, da bi Tone ostal na vodilnih položajih. To jasno dokazuje dejstvo, da je Kardelj ob prisotnosti Leskovška, Marinka in Kavčiča od Dolinška navkljub njegovemu izrednemu zadržanju med vojno zahteval, da ponovno priše zvesto partiji. Menil je, da je vsaka prisega trajna, da dana obljuba zavezuje. To stališče je na sodišču v Heidelbergu, ko je bil priča proti gestapovcu Druschkeju tudi razložil. Ko je namreč sodišču razložil kakšno grozodejstva je počenjal Druschke med vojno na Gorenjskem, ga je predsednik senata vprašal, zakaj naj bi mu

vse to verjeli. Odvrnil je z vprašanjem, zakaj ga niso zaprile, in če mu dovolijo povedati kaj si misli o prisegi. Sodniki so mu bili sprva začudeni, nato pa so mu prisluhnili. V kratkem; kot mlad vojak je prisegel kralju in domovini. Tisti, katerim so jim prisegali on in številni mladi vojaki so domovino ob kapitulaciji izdali, on, Dolinšek pa je držal obljubo in domovino branil. Torej, če je takrat branil pravico in resnico, jo brani tudi pred tem sodiščem. Na osnovi tega so sodniki v Heidelbergu njegovo pričevanje brez pridržkov sprejeli.

Tonetovo razočaranje v zvezi s pripadnostjo partiji in delavskemu razredu je doseglo vrh, ko mu je leta 1956 umrla mati. Na njeno zadnjo željo jo je pokopal s cerkvenim obredom. Zaradi tega »greha« so ga črtali iz partijskih vrst, kar ga je bolj prizadelo kot vse trpljenje, ki ga je moral med vojno pretrpeti. Vrnil se je za strožnico in delal kot kvalificiran delavec do upokojitve.

Prišel je čas, ko se je zaupanje v komunistično partijo močno zamajalo. Tonetovo stališče o tem je prav tako preprosto kot je bila preprosta njegova razlaga k prisegi. Če bi bili vsi komunisti preko dva milijona jih je v Jugoslaviji, pravi pošteno in bi izpolnjevali svoje dolžnosti, ne bi imeli ekonomske krize, tudi družba ne bi bila v takih zadregah kot je, pa kosovskega problema ne bi bilo. Z besedo poštenje, ki mu je Tone Dolinšek vse življenje služil, moramo razložiti mnoge družbene in medčloveške odnose. Tone je ostal zvest idealom, katerim je prisegel in se zanje boril v mladih letih. Dokazal je, da obstajajo ljudje s tako močno voljo, ki je ni moč z ničemer streti. V tem ga občudujemo in ostaja vzornik tako kot je bil v tistih letih, ko je bilo treba vzdržati ali umreti.

Prijatelji in lagerski tovariši mu ob visokem življenjskem jubileju čestitamo in želimo, da ostane še dolgo čil in veder med nami.

V imenu odbora KL Mauthausen pri RO ZZB NOV Slovenije
Jože Hlebanja

Koroško. V britanskih dokumentih je omenjenih 17.125 Hrvatov (ustaši in domobranci), 17.000 Slovencev (domobranci in nekaj malega četnikov) ter 4.203 Srbi (Srbska državna straža ali nedičevci ter nekaj malega četnikov). Jugoslovanska armada pa je razen teh zajela med Pliberkom in Poljano še okoli 30.000 ustašev, domobranov in četnikov ter okoli 20.000 civilistov. V navedenih podatkih niso zajeti pripadniki Slovenskih narodnih varnostnih straž (domobranci na Primorskem), četniki Draže Mihailovića in srbska državna straža, ki so se umikali prek Soče ter se v Furlaniji vdali Britancem. Ti jih razen posameznikov, ki so jim dokazali vojne zločine, načelno niso vračali v Jugoslavijo.

Slovensko javnost seveda predvsem zanimajo vsi, ki jih Britanci imenujejo »Slovenci«, oziroma domobranci in četniki slovenske narodnosti (Dolenjski odred pod poveljstvom Janeza Marna-Črtomira in Slovenjgoriški Jožeta Melaherja-Zmagoslava).

Britanci četnikov kot že rečeno niso vračali, zato so jo tudi slovenski poceni odnesli. Pač pa so vrnili del domobrancev, prav tako v prvih tednih po nemški kapitulaciji. Kasneje so izročali le takšne, ki so jim dokazali hujše vojne zločine, vzrok za ta preobrat pa lahko iščemo v zaostritvi »hladne vojne«, ko bi bili tudi domobranci za Britance v morebitnem spopadu z JA koristen zaveznik.

Glede števila JA izročenih domobrancev ni povsem zanesljivih podatkov, dokumenti pa so zaenkrat (če so ohranjeni) še nedostopni. Tako slovenska emigracija trdi, da je šlo za 12.000 oseb, nekateri naši spominski viri pa omenjajo 6 do 7 tisoč vrnjenih.

Tudi za domobrance velja, da jim Britanci niso priznavali svojstva vojnih ujetnikov, saj so se kot jugoslovanski državljani bojevali na nemški strani, torej na strani države, ki je bila z njihovo domovino v vojnem stanju.

Žal še nimamo del, ki bi celovito opisovala nastanek in razvoj slovenskih oboroženih enot, ki so se bojevale proti NOV in PO Slovenije. Deloma to ne velja za razdobje italijanske okupacije, za katere je Franček Sajc v zdaj že davnem letu 1951 v knjigi Belogardizem zbral in zapisal, kar je bilo takrat mogoče. O drugem delu (domobranci) imamo le nekaj posamičnih zapiskov, popolnejsa dela pa so zaenkrat še v pripravi. Tako zlasti kaj malo vemo, zakaj je tolikšno število Slovencev sprejelo orožje od okupatorjev in se bojevalo na njihovi strani.

Ravno v zvezi s tem se zlasti zadnje čase pojavljajo številne razlage, ki so navadno precej poenostavljene. Takšna je na primer tista, ki dolži komu-

niste, da jim je šlo le za revolucijo, da je bila OF le krinka, da so s svojo izključenostjo, zlasti pa z množičnim pobijanjem drugače mislečih pahal ljudstvo v sodelovanje z okupatorjem oziroma ga prisilili k samoobrambi. V prejšnjih letih pa smo slišali in brali, da so bili vsega krivi duhovniki, ki da so nahuškali vernike.

Nihče pa ne omenja, da se politični razdor med Slovenci ni začel šele 1941, ampak že v letih pred prvo svetovno vojno, ko so bili eni za ohranitev avstroogrskega cesarstva, drugi pa za njegovo uničenje, že tedaj so se prvi umazali z ovadstvom. Po končani prvi svetovni vojni se je v državi SHS oziroma Jugoslaviji še bolj zaostri, ko so oblasti skušale krotiti levičarje. Spomnimo se samo Zaloške ceste, dogodkov v Trbovljah (Orjuna) in političnih ubojev zlasti po letu 1929. Isti ljudje, ki so podpirali jugoslovansko državno oblast v njenem prizadevanju za uničenje delavskega gibanja pod vplivom KPJ, so postali tudi nosilci »protikomunističnega upora« v letih 1941-1945. Najprej italijanskim, nato pa nemškemu okupatorjem je bila njihova dejavnost v korist, zato so jo podpirali. Tako je prišlo do zavezništva med navidez tako različnimi gibanji kot sta bila italijanski fašizem in nemški nacizem na eni ter koalicija med slovenskimi klerikalci in liberalci na drugi strani.

Značilno je tudi, da so bila tudi odporiška gibanja v nekaterih državah (Francija, Belgija, Nizozemska, Poljska in Italija) razdeljena po strankarski pripadnosti, vendar ni prišlo do hujših trenj med desnico in levico, kaj šele do sodelovanja desnice z okupatorjem, tako kot se je dogajalo v Jugoslaviji in Grčiji...

Prav tako kot število vrnjenih domobrancev tudi ni znano, koliko jih je bilo usmrčenih brez javne sodne razprave. Trditvam emigracije nekateri ugovarjajo, češ da so pretirane, kar bi utegnili biti res, saj so usmrtilve vedno grozljive in kot take pomenijo močan pripagandistični adut za prizadeto stran. Naše zgodovinske pisce je doslej o teh dogodkih povsem molčalo, pri tem je menda veljalo načelo, da če o nečem ne pišeš, se tisto ni zgodilo. Sicer pa dogodki v zvezi z vrnjenimi domobranci žal niso bili edini, ki se o njih ni smelo pisati.

Poleg števila vrnjenih domobrancev ni znanega še marsikaj drugega, tako na primer postopek z njimi. Posamezni pisci, zlasti iz vrst emigracije, se nagibajo k razlagam, da so bili pobiti kar vsi po vrsti brez kakšnega razvrščanja ali ugotavljanja, kaj je kdo morda zagrešil, vendar takšna razlaga ne more držati, kar lahko sklepamo iz nekaterih okoliščin. Tako je na primer neizpodbitno, da so

razdelili zajete na tri skupine. Eni so prišli pred sodišče (tam so bili eni-obsojeni na smrt, drugi na zaporno kazen), druge so postrelili brez javne sodne razprave, tretje pa izpustili. O ustrelitvah brez javne sodne razprave je vsekakor moral nekdo odločati in svojo odločitev utemeljevati s kakimi podatki. Znano pa je, da so obveščevalna služba NOV in POS, VOS in kasneje Ozna najmanj tri leta zbirale podatke o nasprotnikih in da je pri tem sodelovalo vsaj več sto ljudi.

Znano je tudi, da je do glavnega vala usmrtilcev prišlo po zaostritvi odnosov z Britanci zaradi Trsta in deloma še Koroške. Ta ni kaka propagandna izmišljotina CK KPJ, ampak jo potrjuje vrsta že objavljenih dokumentov, med temi zlasti britanskimi.

Ob koncu teh razmišljanj naj se dotaknem še dokaj bolečega vprašanja: ali je bila usmrtilcev tolikšnega števila ljudi že po končani vojni upravi-

čena ali ne, oziroma ali gre za zločin, povračilni ukrep zaradi domobranskega divjanja med vojno ali za najdi obrambni ukrep v primeru vojne z Britanci in ZDA (nekaj podobnega kot je bilo v Grčiji).

Neizpodbitno je, da so zdaj drugačni časi kot so bili leta 1945. Zdaj se zavzemamo za odpravo smrtnih kazni, takrat pa so bile množične usmrtilve povsem vsakdanja zadeva. Vsaka stran, ki je zmagala v državljanski vojni, je pobila množično nasprotnikov, druge pa pozaprila, jim pobrala imetje, pogrnala v begunstvo itd. Tako je bilo v Rusiji, v Španiji po Francovi zmagi, pa v Grčiji in še kje, tudi pri nas bi domobranci postopali enako, če bi le zmagali.

Tisočev mrtvih pa nič ne more obuditi, lahko ostanejo le opomin človeštvu, zlasti nam Slovence, saj se lahko spet najdemo v podobnih razmerah kot so bile v letih 1941-1945.

Črnorokci tudi v Ivanjem selu

V vasi Ivanje selo, ki leži ob progi Ljubljana-Postojna, je bila vseskozi sovražna postojanka. Železniška proga nad vasjo je bila obdana z bunkerji in žično ograjo, na nekaterih mestih pa tudi s protipehotnimi minami, tako da so okupacijske oblasti menile, da je neprehodna. Toda za domačine iz Ivanjega sela in za partizane ni bilo ovire, ki je ne bi mogla premagati z medsebojno pomočjo in sodelovanjem.

Ena takih družin je bila tudi Čekadova družina. Velikokrat smo se s patroljami UDV najprej ustavili pri njih in dobili prve podatke o gibanju okupatorja in druge pomembne napotke.

Ta njihova aktivnost pa ni ostala prikrita očem okupatorjev in njihovim pomagačem – domobrancem. Večkrat so pri njih opravili hišno preiskavo. Prav ob eni takih preiskav pri Čekadovi hiši smo se s patroljo VDV preko dneva zatekli k njihovemu sosedu Jožetu Nagodetu na podstrešje njegove delavnice. Ob preiskavah so Čekadovim grozili, da jih bodo vse postrelili, če ne bodo povedali, s kom sodelujejo. Ker tudi s takimi pritiski niso uspeli, so se začeli posluževati še drugih zvijač, tako so jih ponoči klicali in se izdajali za partizane. Ker tudi takim prevaram Čekadovi niso nasedli, so se lotili najbolj mračnih metod, ki so se jih posluževali belogardisti in črnorokci. Neke noči so jim na zid narisali črno roko, kar je bil zadnji opomin pred smrtno obsodbo. V strahu pred možnim najhujšim so se obrnili po pomoč k ženi železniškega inšpektorja iz Rakeka, ki je bila po rodu Avstrijka. Ta je potem posredovala pri nemškem poveljstvu na Rakeku, da jih črnorokci niso pomorili.

Jože Simšič-Jelen

S pavlihovstvom nad bedo in skozi viharji čas

Westrovi trije s Trnovega

V redakciji ga poznamo že dolgo, saj vselej, ko pride poravnat naročnino, nasmeje naša dekleta v naročninskem. Pove kakšno zabavno in že je lepši dan. Pa se je spomnil Westrov Miro, da objavljamo vseh sort spomine in, da bi enkrat lahko tudi njegove zapisali – ko ravno mineva pet-

polnila kovčke, pobasala tri sinčke in se vrnila v Slovenijo.

Mestna uprava je oficirjevi vdovi odmerila enosobno stanovanje v stari, še avstroogrski konjušnici v Trnovem, kjer so tudi sicer odmerjali stanovanja vdovam in drugim, socialno šibkim družin-

večji, je pritegnila k sodelovanju še svojega bratranca.

Prve lutkarske vzore so imeli v lutkovnem gledališču, ki je bilo tisti čas v Narodnem (Sokolskem) domu. Pogosto so obiskovali predstave, saj so bili tudi vsi trije – skupaj z materjo – Sokoli.

Domače lutke in scenografijo je izdeloval Boris. Po literarni plati jim je pomagal stric Vinko Bitenc.

Ko so kratkohačniki prerasli v fante, so spremenili medij in repertoar. Začeli so samostojno nastopati po bližnjih trnovskih gostiščih s svojimi doma naštudiranimi skeči. Imeli so hvaležno občinstvo v gostilni pri Breskvarju, pri Veharju ob stari trnovski brvi in potlej tudi v novem sokolskem domu na Trnovem, (ki so mu po Narodnem domu – ta je bil prvi – pravili »Cvajer«). S svojimi nastopi so zaznamovali vse družabnosti, vsa praznovanja in veselice – od Miklavževega pa do Božiča in prireditev, ki so se vrstile v predpustnem času. Za svoje nastopanje običajno res niso dobivali denarnih nagrad, zato pa so jih povsod spodobno pogostili, da lačni niso bili nikoli.

Njihov prvi bolj resen in v javnosti opažen nastop je bil v prostorih kolodvorske restavracije – na ljubljanski železniški postaji, kjer so nekdanji solunski borci (prof. Jeras in še nekateri drugi) skupaj z nekaterimi gospemi iz mesta organizirali večer v spomin na koroške borce. Da ne bi le premlevali žalostnih spominov, so povabili Westrove fante.

Navdušenje nad fanti je bilo vsesplošno in ljudje so govorili, da mora ansamble nujno še kje nastopiti, ker da so tako talentirani. Stric Bitenc je prišel na dan z idejo, da naj bi nastopili za silvestrovo v kinodvorani Sloga. Tam so imeli na programu veseli večer s polnočno kinopredstavo, pa so jim skoraj zadnji hip odpovedali že najavljeni Veseli grabancijaši iz Zagreba. Vskočili so Westrovi. Direktor Sloge, gospod Furlan si jih je najprej ogledal in, ko je bil s predstavo domačih amaterjev nadvse zadovoljen, je podpisal z njimi pogodbo.

Večer v Slogi je spet zelo uspel in po končani predstavi so jih železničarji odvedli še na svoje silvestrovanje, kjer so morali predstavo ponoviti.

Natančnega besedila skečev se Miro Wester po tolikih letih ne spominja več, dobro pa pomni to, da sta bila dva brata preoblečena v ženski, stric Bitenc, ki je bil »newyorška primadona Bunka«, pa je tudi požel salve smeha.

Potem so začela vabila de-

ževati z vseh strani. Med drugim so na povabilo dr. Newbauerja nastopali tudi za osebje in bolnike sanatorija na Golniku.

Tako se je njihovo življenje skozi šolske klopi in v veseli družini presukalo do leta 1941, ko je bilo zabav, skečev in norčij na mah konec. Prve dni italijanske okupacije so sicer še nastopili v frančiškanski dvorani (danes dvorani Mestnega gledališča Ljubljanskega), takrat so sodelovali z njimi tudi: znani glasbenik Miško Hočevar in Jurečičevi sestri Miša ter Maša s Kolezije. Vendar je policija že zahtevala verifikacijo, besedil za skeče in izločila eno, ki je smešilo cagave latinske ljubimce.

Čisto zadnjič so nastopili v kulturnem domu na Vrhniki, medtem ko so Ljubljano že pretresale prve aretacije. Boris je deloval na terenu v OF, brat Slavko je odšel takoj s puško na rami proti Krimu – in ga družina ni videla nikoli več.

»Čez čas nam je Marjanca Drakslerjeva sporočila, da je Slavko padel, vendar mami vse do konca vojne tega ni-

domačim krajem. Spotoma se je ustavil pri stricu, naprednem slovenskem župniku na Repentabru, Emilu Westru. Morda je upal, da se bo lahko tam oddahnil ali celo ostal. Vendar so bili stricu karabinjerji vsak dan za vratom. Vsako nedeljo po maši, ki jo je opravil v slovenščini (kar ni bilo dovoljeno), pa so ga prek noči zaprli in v ponedeljek zjutraj spet spustili...

Tako se je Boris vrnil v Ljubljano, kjer so ga kaj kmalu aretirali Nemci in odpeljali v Dachau – za vedno. Od dahaucev, ki so se vrnili, so domači izvedeli, da je umrl prav na dan zavezniške invazije na Normandijo – kot žrtev taboriščnih »zdravniških« eksperimentov.

Osemindvajsetega junija leta 1942 so aretirali Italijani tudi Mira. Kar v bolnišnici, kjer so ga ravno pripravljali na operacijo in je že dobil injekcijo anestetika. V pižami in vsega omotičnega so odvedli v Belgijsko kasarno. Mama mu je še utegnula poslati v zapor oblačila, preden so ga s transportom poslali v Gonars, kasneje pa v Brixen, v delovno taborišče. Tam so se taboriščniki povezali z Ga-

valute za nove dinarje – takrat še v obliki kartonastih bonov.

Kinooperater

Povsod so odmevali veseli klici osvoboditve, vendar Miro ni in ni mogel priti doma. Dobil je prekomando in odšel v kulturniško skupino enaintridesete divizije, ki je bila tisti čas v Cerknici. Dodelili so mu nalogo potujočega kinooperaterja.

»Prvo predstavo sem vrtil v Cerknici – na prostem. Bil je Chaplinov Veliki diktator.«

Šele šestinštiridesetega poletja se je znašel na znanih stopnicah stare konjušnice in v materinem objemu.

Povojna premeščanja so edinega preživelega od Westrovih fantov vodila po raznih koncih Slovenije in Jugoslavije. Najprej se je kot gradbenik javil na ministrstvu za gradnje, ker si je obetal, da ga bodo zaposlili v njegovem osnovnem poklicu. Toda tam ga je le čakalo sporočilo, da je dodeljen Državnemu filmskemu podjetju – spet na potujoči kinooperater.

»Ljudje so bili izmučeni od vojne, želeli so si veselih filmov in razvedrila. Trumoma so polnili kinodvorane in sploh dvorane vseh vrst, kjer sem predvajal filme. Povsod so me sprejemali odprtih rok in z navdušenjem. Vendar se mi je od tistega časa še posebej vtisnil v spomin prelep prizor: bilo je pri Sv. Marku na Dravskem polju. Večerja se je, ko so začeli z vseh strani prihajati ljudje, v praznje, v belo oblečeni. Belina njihovih narodnih noš je odsevala na večernem nebu in bilo je nenavadno svečano...«

Westrov ded je bil profesor matematike in fizike še v avstroogrskem cesarstvu. V kolikšni meri je Miro po njem podedoval nagnjenje do eksaktnih ved, je težko reči, res pa je, da si je vroče želel nazaj v gradbeno stroko. To se mu je uresničilo šele potem, ko je opravil v Zemunu in Pančevačkem ritu »vajeniško dobo« v izgradnji gospodarskih in kmetijskih objektov.

Po vrnitvi v Ljubljano se je zaposlil v SCT, kjer je dočkal tudi pokoj in, kjer ga še danes kot upokojenca s pridom porabijo za pomoč v arhivu.

Imel je srečo, da je, najstarejši od bratske trojke, doslej preživel kar srečno življenje. Malo s prirojeno dobro voljo, malo z muziko (tudi po vojni je spravil vkup prijateljski kvartet, ki je pogosto zaigral na sindikalnih zabavah), in s pridnostjo, ki je bila nujna, če je hotel prehraniti družino, saj žena ni bila v službi.

Prav letos mineva petdeset let, odkar je Westrova družina pavlihovcev nastopila na spominskem večeru za koroške borce na ljubljanskem kolodvoru. Naj bo torej tale zapis v spomin na Westrove brate – vesele Pavlihovce.

B. Ž. J.

deset let, odkar je v Ljubljani z brati resneje javno nastopil s komičnim teatrom.

Bili bi pač trije bratje, kakršnih je bilo v predvojni Ljubljani mnogo, če ne bi njihovega življenja zaznamoval smeh. Tisti, ki so ga gojili v družini in oni, ki so ga podarjali drugim. Danes je Miro Wester zadnji kronist družine Wester, kajti mati Amalija je že pokojna, brata Borisa in Slavka pa je vzela vojna.

Slavko je padel na Samotorci med prvimi slovenskimi partizanskimi žrtvami že oktobra 1941. leta, Boris pa je umrl v Dachauu. V spomin na njihovo veselo predvojno življenje ostaja nekaj skromnih fotografij in plakatov, nekaj risbic in karikatur drobne risarja Borisa in – nekaj kronističnih zapisov, razmetanih po starejšem slovenskem časopisu.

Mati Amalija je bila Poličarjeva iz Šentvida, kar znane mizarke družine, oče pa je bil starojugoslovanski oficir. Fantje so se rojevali, kakor se je oficirska družinica selila po državi: Miro v Ljubljani, Boris v Osijeku, najmlajši – Slavko – pa v Mostarju. Tam je oficir starojugoslovanske vojske Wester nekega pošteno vročega večera, ko so je živo srebro dvignilo prek »znamke« 50 stopinj Celzija, umrl, od kapi zadet. Amalija je na-

nam. Tam so stanovali pred vojno, pa potem, ko je prišla vojna in še po njej. V stari konjušnici so našli svojo družino, številne prijatelje in, ko so se začeli ukvarjati z lutkarstvom tudi prvo občinstvo.

Skromno, nadvse skromno so živeli od materine pokojnine po očetu, vso socialno stisko in revščino pa so znali prekrivati s številnimi dejavnostmi tako, da so imeli navsezadnje bogato življenje, kakršnega ni premogel prenekateri dolgočasni bogataš. Miro je hodil v srednjo tehnično šolo, Boris v realko, najmlajši Slavko pa na klasično gimnazijo. Prvi je bil muzikant, drugi slikar in družinski režiser, tretji pa pesnik. Vsi trije pa so se lepo »vzeli vkup« v igralsko trojico, ki je ob različnih prilikah pritegnila tudi »zunanje člane«. Če bi ne bilo njihove matere, vesele ženske, ki je še pred poroko tudi sama občasno nastopala, bi morda fantom ne uspevalo naštudirati številnih skečev in predstav, urejati kostumov in scene, šminke in kar je še tistega, kar diši po gledališču. Tako pa jim je bila mati garderoberka, šivilja, maskerka in podpornica v vsem njihovem početju.

Že na stopnišču mrke konjušnice jim je pomagala pri lutkovnih predstavah za otročarijo, potlej pa, ko so bili že

smo upali povedati,« se je spominjal Miro Wester.

Začele so se aretacije

Borisa Westra so italijanske oblasti aretirale že decembra enainštiridesetega. Nekaj časa je bil zaprt v Ljubljani na Povšetovi. Mati Amalija je poskušala vse mogoče, da bi ga spravila iz ječe. Prepričevala je oblasti, da je sin umetnik, da nima pojma o politiki, jim nosila kazat njegove risbe, oni pa so zmajevali z glavo in ga poslali v Gonars, potlej pa naprej v konfinacijo v Novaro. Tam se je preživljal za silo z risanjem karikatur in se moral vsak dan javljati na kvesturi. Povezal se je z naprednim italijanskim gibanjem in ob razpadu Italije odpotoval proti

ribaldinci, ki so jim pomagali in jim omogočili beg.

Proti koncu vojne je že bilo, ko se je Miro sam samcat prebil do reke Soče. Na njenem drugem bregu so bili že partizani Enaintridesete divizije in – Vojkove brigade.

»Prvi partizan, ki sem ga srečal, je bil moj nekdanji sošolec Dolenc iz Logatca. Ker so on in tudi nekateri drugi vedeli, kaj sem počel pred vojno, so me uporabili kot harmonikarja. Z borci sem prišel do Tolmina in naprej z Vojkovo do Rakeka. Tam so me zaposlili v »banki« Denarnega zavoda Slovenije, kjer smo začeli borcem in drugim zamenjevati različne

Iz poročila za občni zbor Društva piscev NOB in revolucije

Bogato zgodovinopisno delo

Društvo piscev NOB in revolucije bo imelo v tem mesecu svoj redni občni zbor, na katerem bo ocenilo svoje delo in razpravljalo o prihodnjih načrtih. Ker gre za tematiko, ki živo zadeva vse borce zaradi ohranjanja zgodovinskega spomina na dogajanja v času narodnoosvobodilnega boja in ljudske revolucije, smo iz obširnega poročila, ki ga je izvršilni odbor društva pripravil za občni zbor, izbrali nekaj odstavkov, ki nazorno kažejo prizadevno delo članov društva.

Društvo je bilo ustanovljeno 23. januarja 1986 in tako zdaj končuje že četrto leto svojega delovanja. Od prvega rednega občnega zbora leta 1986 do zdaj so se razmere, ki

vendar so težave za njegovo pospešitev in za čim prejšnje dokončanje vedno večje. Če hočemo analizirati te zapreke, so zapisali v svoje poročilo za občni zbor, moramo se-

tega se društvo ubada še z vprašanji materialne oskrbe avtorjev in razširjanjem knjig, kar tudi zahteva obilo težkega in zamotanega dela.

Bogat program zgodovinopisja NOB in revolucije

V drugi polovici lanskega leta je društvo sestavilo bogat program zgodovinopisja o NOB in revoluciji. Sestavljen je iz vojaškega in političnega dela. Dela so še naprej izhajala v Knjižnici NOV in POS (vojaške monografije) in v Knjižnici OF (politične monografije). »Do konca leta 1989, je zapisano v poročilu, je bilo objavljeno 86 zgodovinskih del o vojaških enotah in 12 del o političnih organizacijah. Neobjavljenih in nedovršenih del je bilo takrat še 67 o vojaških enotah in 27 o političnih organizacijah. Torej je projekt zgodovinopisja NOB v drugi polovici lanskega leta vseboval že 192 zgodovinskih del. Upoštevati je tudi treba, da se program spreminja, saj je treba nekatera dela razdeliti v več zvezkov, ali pa se pokaže, da bi kazalo v projekt vključiti tudi še kakšno novo temo. Letos so že bile natisnjene tri pomembne monografije, šest pa jih je v pripravi za tisk. Prav gotovo je društvo s svojo dejavnostjo pospešilo pripravljanje monografij, zlasti o vojaških enotah. V prihodnjem letu pa si lahko obetamo še dokončanje novih monografij.

Nekoliko manj so člani društva zadovoljni z izhajanjem del o političnih organizacijah, torej s knjižnico OF. Delo na tem področju morda zaostaja tudi zato, ker si pisci še niso povsem osvojili metodologije pisanja in raziskovanja. Morda jim bo pri tem v pomoč novo imenitno delo dr. Ferda Gestrina z naslovom »Vasi pod Krimom« (gre za krajevne skupnosti Ig, Iška vas in Tomišelj). Komisija za zgodovino pri predsedstvu ZZB NOV Slovenije je to delo rednega člana slovenske akademije znanosti in umetnosti dr. Gestrina ocenila za zgled za druga podobna dela v knjižnici OF.

Pomembna je samo resnica

V zgodovinopisju se vse bolj približujemo pomembnejšim zgodovinskim temam.

Začeti bomo morali priprave za raziskave in pisanje zgodovin velikih vojaških enot, kot sta oba korpusa in četrta operativna cona, zlasti pa se bo treba posvetiti pomembnemu problemskemu delu o razvoju, bojih in taktiki slovenske osvobodilne armade. Kmalu bodo opravljene raziskave o celotni pojavi slovenskega domobranstva. Prav pomankanje popolnega dela o tem ustvarja v javnosti kaj nejasne podobe o razvoju osvobodil-

Težave z denarjem

Znane so tudi težave, ki so nastale v zvezi s tiskanjem in prodajo knjig. Knjige se zaradi uveljavljanja ekonomskih zakonitosti vse bolj dražijo, postajajo že tako drage, da jih povprečni državljani kmalu ne bodo mogli več kupovati. Znani so tudi problemi z izplačevanjem honorarjev. Društvo si je ves čas prizadevalo, da bi jih končno uskla-

vprašanjem zgodovinopisja. Žal niso uspela njegova prizadevanja, da bi družbenopolitične organizacije uredile vsaj vse tisto, kar zadeva plačevanje avtorskih honorarjev, čeprav so imele možnost za to. Dotacije, ki jih je društvo dobilo na tak način, so bile skromne, z njimi je bilo mogoče poravnati le neznamen del potrebnih stroškov. Društvo se je obračalo tudi na gospodarske organizacije, kjer je naletelo na večje razumevanje. Pri tem naj omenimo še poseben društveni sklad za zgodovinopisje, katerega člani so ugledni gospodarstveniki in dobri organizatorji. Skladu je uspelo dobiti devet računalnikov, s katerimi je opremil najplodovitejše in najbolj perspektivne zgodovinarje. Odbor si bo prizadeval, da bi še okrepil mecenstvo. Zdaj v društvu upajo, da jim bo v kratkem uspelo zagotoviti reden dotok mecenške pomoči, s čimer bo lahko zagotovilo izplačilo ustreznih avtorskih honorarjev in s prispevki založbam ali lastno založniško dejavnostjo pocenilo knjige. Torej čaka društvo in njegov izvršilni odbor tudi v prihodnje še obilo dela.

Društvo šteje 132 članov. Vsi so se vanj vključili iz prepričanja, da je tako obsežno delo, kot je zgodovinsko vrednotenje NOB mogoče opraviti le z združenimi močmi. Radi pa bi medse pritegnili tudi več mladih zgodovinarjev, kajti brez njih društvo nima prihodnosti. Z njimi pa bo lahko še okrepilo svoja prizadevanja za pravično ovrednotenje narodnoosvobodilnega boja, kajti člani društva so prepričani, da nobeno, še tako zahtevno ali lažno blatenje osvobodilnega boja ne more izničiti pomembnosti tega zgodovinskega obdobja slovenskega naroda. Prepričani pa so tudi, da bodo morali svoje delovanje okrepiti še zlasti pri obrambi zgodovinske vloge NOB.

kovnjaki, politiki in zgodovinarji prevladujejo o tem zelo različna mnenja. Ta del zgodovine ki je bil tako pomemben za osvobodilni boj in politični razvoj v povojnem obdobju mora čimprej najti svojega uglednega in zanesljivega avtorja.

Značilno za današnje obdobje, ko se pojavljajo stranke in gibanja, ki niso naklonjena osvobodilnemu gibanju in iščejo v njem le slabosti in napake, da bi s tem utemeljevali svoja gledanja na politični razvoj na Slovenskem, je, da se pojavljajo nova stališča do osvobodilnega gibanja, ki niso zgodovinsko utemeljena in so pogosto namenjena dezinformiranju bralcev in razvrednotenju osvobodilnega boja. Na tako stališča pa ni ustreznih odgovorov. Politična gibanja, ki imajo obilo dela s pripravami na volitve, pa se zaradi tega ne upajo odločno postaviti na stališča, ki naj bi razkrivala slabosti, pa tudi velike dosežke osvobodilnega boja, izogibajo se spopadam za ugotavljanje stvarnih pojavov. Naloga zgodovinarjev pa je, da po svoji iniciativi pojasnjujejo nejasnosti in potvarjanja zgodovinskih dejstev. Seveda pa zgodovinarji ne morejo biti v službi političnih strank, da bi po njihovih potrebah prirojavljali zgodovinsko resnico. Z vso odgovornostjo pa morajo zavračati zlasti tiste tendenčne informacije, katerih namen je zgolj oblatiti NOB.

dili s tistim, kar bi ustrezalo porabljenemu delu in prizadevanjem. Prav zato je društvo v zadnjih letih posvečalo veliko pozornost materialnim

Vabilo

Izvršilni odbor Društva piscev zgodovine NOB in revolucije sklicuje redni občni zbor (volilni), ki bo v petek, 16. marca 1990 s pričetkom ob 10,00 uri, v veliki dvorani skupščine občine Ljubljana Vič-Rudnik, Trg mladinskih delovnih brigad 7 v Ljubljani.

Predlog dnevnega reda:

1. Otvoritev zbora in izvolitev organov zbora,
2. Poročilo izvršilnega odbora, poročilo tajnika, blagajniško poročilo, poročilo predsednika sklada za zgodovinopisje in poročilo nadzornega odbora,
3. Razprava o poročilih, dozdavnih zgodovinskih resnicah in težnjah po enostranskem prikazovanju partizanstva,
4. Razrešnica dosedanjim organom društva in volitve novih,
5. Sprememba društvenih pravil in preimenovanje društva,
6. Sklep o višini članarine za leta 1990 in 1991,
7. Sklepi o prihodnjih nalogah društva in razno.

Ker bo občni zbor razpravljal in sklepal o spremembi društvenih pravil in društvenega imena, opozarjamo članstvo, da mora za spremembo društvenih pravil glasovati najmanj dve tretjini vseh članov, ki nas je trenutno 132. Obenem prosimo, da se občnega zbora zanesljivo udeležite in s polnoštevilno udeležbo manifestirate svojo neomajno pripadnost idealom Osvobodilne fronte. Pripominjamo, da bo društvo članom iz oddaljenih krajev povrnilo prevozne stroške za železnico ali avtobus.

Na občni zbor vabimo tudi zgodovinarje ali študente, ki še niso člani društva, če želijo karkoli prispevati za napredek in pospešitev zgodovinopisja o NOB na Slovenskem.

S tovariškimi pozdravi!
V Ljubljani, 1. marca 1990.

Tajnik:
Franci Strle

Predsednik društva:
Lado Ambrožič-Novljan

Sestanek časopisnega sveta

Aktualen, informativen časopis

V času med izidom prejšnje in sedanje številke časopisa se je sestal tudi že prenovljeni časopisni svet in obravnaval dosedanje delo uredništva, uredniško politiko in program za leto 1990. Člani časopisnega sveta so se strinjali z usmeritvijo, da mora časopis posredovati predvsem dejstvo, da so borci še vedno aktivni v reševanju družbenega razvoja, da se prek svoje organizacije, četudi ne več politične temveč stanovske, dejavno vključujejo v dogajanja na vseh ravneh. Časopis naj bi bil tako aktualno, zavzeto politično glasilo borčevskih organizacij. Hkrati pa bo s pričevanji, spomini in podobnimi vsebinami učinkovito prispeval k zgodovinopisju in realnemu vrednotenju zgodovinskih dogajanj v času narodnoosvobodilnega boja in povojnega razvoja. Več pozornosti pa bo moral, tako so menili člani sveta, posvečati zgodovinsko dokumentiranemu pisanju in obravnavanju slovenskega in jugoslovanskega razvoja. Posebno pozornost pa naj bi posvečal predvsem vprašanjem demokracije, humanizma, človekove svobode in njegovih pravic, njegove integritete in človeku prijaznega okolja.

Člani sveta so se tudi strinjali z željo uredništva, da popestri tisti del časopisa, ki je namenjen starostnim, zdravstvenim in podobnim vprašanjem, zlasti s pritegnitvijo strokovnih piscev, ki bodo pisali tako, da bodo imeli bralci od njihovih prispevkov tudi praktično korist. Tako naj bi v prihodnje več pisali o dosežkih in aktivnostih t. i. programa za tretje življenjsko obdobje, obravnavali prehrano v starosti, svetovali primerne oblike telesne aktivnosti, priporočali krajše izlete v manj znane kraje iz NOB in podobno.

Seveda pa so se člani sveta skupaj z uredništvom pri vsem tem zavedali, da je časopis v svojem razvoju tudi omejen – predvsem finančno. Zato je bilo treba uredništvo skrajno skrbiti in si, kjer se le da pomagati s honorarnimi sodelavci, povsem jasno pa je tudi, da vsaj v bližnji prihodnosti ne kaže, da bi lahko izhajal drugače kot zdaj, se pravi na štirinajst dni in na skrčenem obsegu 16 strani. Vse te omejitve nikakor ne bodo ostale brez vpliva na pestrost in aktualnost časopisa.

Ker se je z novim letom RO ZZB NOV Slovenije kot ustanoviteljica časopisa TV-15 znova pridružila tudi RK ZRVS Slovenije, je bilo treba razširiti in dopolniti tudi časopisni svet. Nov razširjen svet še naprej kot predsednica vodi Mira Svetina, podpredsednik je Branko Jerkič, člani pa so Just Andlovic iz Ajdovščine, Tilka Blaha iz Ljubljane, Dušan Brankovič z Raven na Koroškem, Vladimir Dejan kot predstavnik republiškega komiteja za borce in vojaške invalide, Tone Gošnik iz Novega mesta, Franc Konobelj z Jesenic, Blaž Lavrič in Niko Lukež iz Ljubljane, Marinka Levičnik kot predstavnica SPIZ, Franjo Marovšek iz Vitanja, Zorka Peršič iz Ljubljane, Jošt Rolc iz Radovljice, Dragica Rome iz Novega mesta, Vanda Škodnik iz Ljubljane, Alojz Vindiš-Dunda iz Maribora in Roman Zupan kot glavni in odgovorni urednik TV-15.

R. Z.

Celuloza, papir in papirni izdelki Krško, p. o.

Tovarniška 18 / 68270 Krško / Jugoslavija
telefon : (0608) 31-010/14, 32-511/515 / telex : 35725
telex : (0608) 33065 / žiro račun : 51600-601-12066

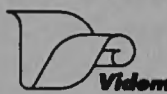
Simboli ohranjanja okolja

O ohranjanju okolja govorimo tako rekoč vsak dan, seveda, o ohranjanju čistega, kar se da naravnega okolja, vrednega človeškega življenja, storimo pa zelo malo.

Pa bi lahko veliko več. Za začetek bo morda zadostovalo, če v trgovini namesto običajne plastične vrečke kupimo papirnato, ki je:

- dolgoročno ekološko neoporečna
- prijetnejša na pogled
- trpežnejša, saj brez težav prenese 12 kg teže.

Papirnate vrečke boste spoznali po znaku.

OHRANIMO

OKOLJE

Iz nove Borčeve zbirke pesmi

O mami

Založniška dobra poteza, sicer pa tudi lepa zbirka pesmi različnih slovenskih pesnikov na temo – mati. Knjiga je pravkar izšla pri Borcu, izbral in uredil je pesmi zanjo Janez Mušič, stane pa 95 din. Mi vam ob tej priložnosti podarjamo nekaj pesmi iz nje.

Miran Jarc

Idila

Ne več nazaj v brezčasja prazen svet,
pogledal sem do dna in vem,
kje sem doma, kaj morem in kaj smem,
in da sem v času čarni krog zajet.

Ni več uročna mi srebrna noč,
da čakal bi kot nekdanj božjih znamenj,
iskanja je ugasnil blodni plamen,
zdaj ljubim sonce in sem ves pojoč.

Ležim na trati, zrno te zemljé,
otroka svoja gledam, ki čebļjata,
in ženo vidim, ki po poti gre...

V svet mater in očetov se budim:
nebo in zemlja z nami se igrata...
Ujet v to igro šele ves živim.

Srečko Kosovel

Richepinov motiv

Živel nekoč je mlad fantič,
in ljubil, ljubil je dekle,
a ona ga ni ljubila nič.

In rekla mu je: do jutri tu
mora biti srce tvoje matere,
da ga vržem svojemu psu.

In šel je k materi in jo ubil,
srce ji izdrl in zbežal,
da ne bi roka zamudil.

Tekoč se je povračal tja
in sredi poti je pal, in pal,
in z roke srce mu je padlo na tla.

In ko je srce na tleh ležalo,
ko je ležalo samo tako,
čul je, kako ga je vprašalo.

In zaječalo od bolečin
je materino srce, vprašalo:
»Si se ranil hudó, moj sin?«

Cene Vipotnik

Otrok in mati

Oblakov bele vreče
plahnijo na zapadu,
večer sedi pred hišo,
šume skrivnosti v hladu.

V vas gre volnena sreča,
vsa pota blizu ždijo,
jasminu sije peča,
daljave v dlani spijo.

Utihnele so ptice,
njen mir je pri otroku,
in kot na mehke loku
sloni ob licu lice.

Smehlja se ji veselo,
— predaleč so tujine! —
in zvezde kot drobtine
mu padajo v skodelo.

Ivan Minatti

Pismo materi iz groba

Mama! Pošiljam ti pozdrav. Pod bukvo v grapi
ležim in mi je prav. Med korenine
sem ujet in čakam, da zasine
žarko jutro čez moj temni dom. Sapi,

ki ihti skoz suhe veje nad grobovi,
sem naročil, naj te potolaži.
Saj nisem sam. Z menoj na mrtvi straži,
so še drugi fantje. Kot sinovi

istega očeta smo. Ko se zmračí,
zapojemo skoz prst o domovini,
in pojemo, dokler se petelini
ne oglase in k jutru zazvoni...

Ne skrbi! Jaz sem zadovoljen. Naložili
so čezme listja in zrahļjali zgļavje
tovariši in so odšli. Ostal je
z mano le še križ, ki so ga zbili

iz vej, in pesem, ki so z mano v grob jo dali.
To pesem pojem in o dekletih,
saj smo še vsi mladi in v tistih letih,
ko v srcu preveč vre, da bi molčali.

Pa zbogom! in nikar preveč ne joči, mama.
Veš, tvoja bol bi me preveč težila
in tiho srečo v grobu bi kalila
neznosna misel: da si sama, sama...

Stoletova nagrada
Nacetu Šumiju

Za otetje kulturne dediščine

Letos je slovensko konservatorsko društvo podelilo prvič nagrade, poimenovane po bardu slovenske umetnostne zgodovine — Francetu Steletu. Povsem nesporno je, da je ta, že dolgo pričakovana nagrada, pa nikoli udejanjena, prišla v prave roke. Prejel jo je namreč mož, ki je tja od petdesetih let storil veliko za slovensko spomeniško varstvo in ki je, za razliko od drugih s tega področja, porabil tudi veliko dragocene strokovne energije za to, da je nenehno približeval širšemu krogu slovenstva pomen in po-

trebo po varovanju, zaščiti in obnovi spomenikov naše preteklosti.

Dr. Nace Šumi je začel kot konservator za Ljubljano, nato za okraj. Zastavil je delo za ohranjanje spomenikov tam, kjer je njegov pokojni profesor Stele nehal. Zastavil je konservatorstvo kot sodobno, družbeno pomembno stroko, iz katere se je razvijal učinkovit model varovanja kulturne dediščine.

Potlej pa je mož prakse prišel na fakulteto, kjer mu je širok pogled na bistva problematike narekoval angažirano nastopanje pred in med študenti, hkrati pa mu je to narekovalo tudi »širokokotni« pogled in kontekst v pisanju strokovnih del s področja slovenske in jugoslovanske umetnostne zgodovine.

Ob utemeljevanju Steletove nagrade dr. Nacetu Šumiju so poudarili tudi njegov nastop na zadnjem simpoziju Slovenskega konservatorskega društva v Piranu, kjer je s svojimi celostnimi pogledi na probleme stroke še enkrat dokazal, da ga izpostavljanje poglobitnih perečih vprašanj s tega področja med spomeniško varstveno, umetnostno-zgodovinsko srenjo izpostavlja kot osrednjo osebnost stroke na Slovenskem. B. Ž. J.

O arheoloških izkopavanjih v Simonovem zalivu

Več pozornosti najdbam starih kultur na naših tleh

Razstava v ljubljanskem kulturno-informacijskem centru

V Ljubljanskem kulturno – informacijskem centru v Križankah so pred dnevi predstavili še en projekt in dosežke varovanja naše kulturne dediščine – izkopavanja rimskih izkopanin v Simonovem zalivu. Slednja kažejo, da je naraščajoča moč rimske države v začetku 2. stoletja pred našim

štetjem že segla tudi v te kraje, ki so do začetka našega štetja šteli za tako imenovano obmejno območje; saj je meja Cisalpinske Galije (ta je postala del rimske države leta 42 pred našim štetjem), potekala po reki Rižani. Med leti 18 in 12 pred našim

Raše tudi formalno priključeni rimski državi in ostali pod njeno oblastjo več kot pol tisočletja! O tem pričajo arheološke ostaline – tudi v Simonovem zalivu. Arheologi so tam našli tako rekoč zlato jamo, bogata najdišča lepo ohranjenih predmetov, mozaikov, tlorisov zgradb in dru-

gega.

Prve raziskave so opravili že ob koncu 19. stoletja, ko so pri rigolanju vinogradov naleteli na mozaični tlak in tlorise rimskih zgradb. Pravo prvo izkopavanje pa so arheologi izvršili leta 1922

in takrat odkrili del belega, marmornega stebra. Potem so našli še pečatne opeke in drugo. Leta 1924 odkriti mozaik hrani današnji koprski pokrajinski muzej, medtem ko nam na razstavi v Križankah predstavljajo (v pisani besedi, s slikami in diapozitivi) kako potekajo arheološka izkopavanja zadnjih let.

Vse kar najdemo in predstavimo javnosti iz zakladnice zgodovinskih skrivnosti, je prispevek našemu boljšemu poznavanju samih in nenazadnje – tudi našega spevka k preseganju naše, v provincialnosti potiskane samostnosti.

Antologija slovenske zdomske poezije zadnjih štiridesetih let

To drevo na tujem raste

V redakciji in ureditvi Cirila Berglesa je pri založništvu Alepha izšla Antologija zdomske poezije, kakršne na slovenskem knjižnem trgu še nismo imeli, poleg tega pa prihaja v našo zavest vedenje o naših izseljenih, razseljenih in odseljenih ljudeh, ki so v zadnjih štiridesetih letih skozi poezijo v materinem jeziku izražali svoje vezi z matično domovino. Pesmi so zbrane z domala vseh kotov sveta, kjerkoli se je naselil slovenski človek. Avtor izbora pesmi pravi, da ne gre le za dokument o usodi našega zdomstva ampak tudi za »žlahten sad ustvarjalne moči« posameznih skupin in cele generacije Slovencev v diaspori.

Pričakovana razpetost zdomskega pesnika med domovino in tujino se zrcali v pesmih povsem jasno, na različne načine seveda – enkrat kot ranjenost in drugič kot nepremagljivost usode. Senca rodnega kraja spremlja Slovence povsod in dlje ko je domača gruda, bolj sveta in svetla se slika pesniku, mu budi nostalgčno hrepenenje po vrnitvi ter nove bolečine po kratkih obiskih.

Seveda je vmes veliko površne, tendenčne poezije, naravnane na versko, socialno in propagandno plat, kar zlasti velja za Slovence v ZDA v prvem krogu. Poleg tega pa so številni sledili Louisu Adamiču in začeli pisati v angleščini.

Med pesmimi stiske in nostalgije pa so tudi nadvse kakovostni cvetovi, za katere avtor pravi, da so bili po krivici v slovenskih pregledih poezije prezreti.

Predstavljamo vam tri pesmi iz antologije To drevo na tujem raste.

B. Ž. J.

Ana Praček-Krasna

Bori za našo vasjo

(Ob prvem obisku domovine 1945)

Tri johe in pol gmajne
v mojem spominu.
In nizki, grobljasti zidovi-mejniki
iz belosivega kamenja.

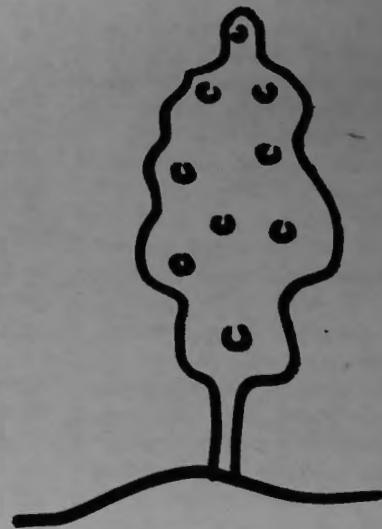
Med njimi zelena in ostra gmajnska trava,
po kateri smo pasli živino.
Ob brbljajočem studenčku so rastle topoli,
brest, nizke vrbe, akacije, grmovje črnega trna

To je bilo zatišje,
tam smo se igrali ob vodi
na mehki travi.
V globeli na drugi strani naše gmajne,
so rastle javori, mladi kostanji in hrasti.
Na doljni strani je bil hrastov boršt.
Našega soseda – mejaša.
Nekega dne je oče zapisal našo gmajno
za pogozdovanje.
In so jo posadili z bori.
Oče je umrl...
V času velike vojne...
Vojni je sledil mir
in tuja oblast nad rodno zemljo...
Takrat sem odšla v daljni svet
preko morja.
Bori pa so rastle, rastli...

Karel Mauser

Mrtvo drevo

Zdaj obiskujem
staro drevo,
žle lani ni več oživilo.
Zapuščeno gnezdo je še v vrhu
nastlano z gnilih listjem.
V rakastih bulah, ki so se odprle,
je zdaj prst. Iz semen, ki jih je
veter prenesel s travnika,
je pognala steblika detelje.
Korenine so tihe, kot porjavele kosti
so vklenjene na vrhu zemlje.
Niti veter ne zgane vej,
mimo njih gre kakor mimo okostja.
Kosci so pustili ob deblu zlomljeno kosišče,
locenj stare cajne in ščrnele
ogorke vej, ki niso zgorele.
Bridkost kaplja skoz reže razpokane skorje
in teče v majhne dlani marjetic.

Tine Debeljak

Tihi tovariši

Težka pampa
v togi tišini
trpi.

V praznem svetovju
odmeva
pesem srca
o koncu poti
pesem želja
o praznih dlaneh.

Krik
se izgublja
v jate divjih gosi.

Le pampa
trpi
z menoj,
varno me vzame
v objem
prostanih planjav,
tiho v mraku
miri
utripe srca.

Umrl je Jure Kaštelan

Tik pred letom 1990 je umrl eden naših hrvaških pesnikov, Jure Kaštelan. Njegov pesnikski opus je njegove pesmi iz leta 1940, ki so izšle pod psevdom Rdeči konj in so vsebovale tegnilo celo pesniško stvarnost.

jo. Tudi kot profesor teorije književnosti je bil povsod priljubljen, celotno njegovo delo pa je na primer Josip Ipavčić strnil v triado pojmov: svetloba, življenje – pesem, pri čemer je poistovetil s pojmom svetlobe – pojem dobrote.

Od leta 1949 pa do leta 1980 je bil redni profesor na zagrebški Filozofski fakulteti, bil tudi član JAZU.

Ker menimo, da je njegove pesmi treba vzeti ob tihem uri v roke, naj ob tej notici spomnimo le na njegovo tako temeljno misel, ki sega v vse čase in vsa okolja: »Vse velike stvari so preproste. Zapletenosti ni v neredu, ampak v zreli kristalizaciji oblike, v preprostosti.« B. Ž.

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJ

Včasih so besede odveč

8. marec. Je treba še kaj dodati? Dragi mladi prijatelji, meni in vam je jasno, da je dan žena daleč več kot samo praznik naših mam, pa vendar na mladinski strani TV-15 iz leta v leto namenjamo največ pozornosti prav mamam. Vse organizacije, društva in družba nasploh lahko še tako tulijo o srečnem in varnem otroštvu, o skrbi za otroka in kako je otrok naše največje bogastvo – če ta otrok nima mame, zbledijo vse fraze, blede njegovo otroštvo, saj svet okoli njega nima tiste iskre, ki se rodi samo takrat, ko se tesno priviješ v materino naročje; pa če si čisto majhen ali tudi že malo večji. Rajka Bračun iz Artič nam piše, da ji je mama »njen vzornik« in mislim, da še marsikatera druga deklica sanja, kako bo v vsem podobna svoji mami, ko odraste. Že sedaj rada obuja njene, sicer pet števil prevelike čevlje, si privede njen predpasnik, na skrivaj poskusi malo njene šminke in laku itd. Med fanti sicer večina ne prizna rada, da uživa med maminimi stvarmi, pred njenim ogledalom, da ravno tako kot sestra potrebujejo mamin objem, ker se jim zdi, da to ni dovolj »moško«. Skratka, vsi otroci potrebujejo mamin čas. Joj, tega je pa tolikokrat premalo! Zato je prav, dragi mladi prijatelji, da svojim mamam pomagate, potem bo več »njenega časa« ostalo za vas.

Sicer pa sem že preveč govorila, saj sem se namnila, da na današnji mladinski strani mamam za čestitko namesto besed spregovorijo fotografije.

Živa

Prvi objem po rojstvu

Kje si, mama?

*Zato sem dihala, za tvojo rast,
sem vate svojo srčno kri točila,
in s tabo vred je rasla v meni slast,
s sladkostjo skoz in skoz me prepojila.*

*... Tedaj so te iz skrivne zibke vzeli;
in ko so te v naročje moje deli,
si ti zaplakal, jaz sem se smehljala.*

(Oton Župancič)

Moj vzornik

Vsak človek naj bi imel nekakšnega vzornika z dobrimi lastnostmi, po katerem bi se ravnal in hotel postati takšen kot on.

Mnenja o vzornikih se seveda z leti spreminjajo. Ko sem bila majhna, mi je bila vedno vzornik mama in tako je še sedaj. Vendar sem imela poleg mame tudi sestrično pa potem sošolca, pevca in nekatere odrasle ljudi. Ni pa nujno, da imaš samo enega vzornika. Lahko jih imaš več, saj ima vsak vzornik poleg dobrih tudi slabe strani in slabe strani enega so lahko dobre strani drugega.

Moj vzornik je moja mama. Imam jo zelo rada in želim si, da bi postala takšna kot ona. Mislim, da je nadvse pametna, iznajdljiva, poštena, zna razpolagati z dobrinami in na koncu koncev je tudi zelo lepa. Zna se lepo oblačiti. Zelo všeč mi je to, da mi posodi svoja oblačila. Lepo je, kadar med delom poje, saj vem, da je takrat dobre volje. Najlepše pa je, da ima rada svoje otroke.

Ko sem bila še majhna, me je učila lepega vedenja, pospravljanja, kuhanja in še marsičesa. Velikokrat me je opozorila, če sem naredila kakšno napako. Bilo je čisto prav, saj se človek uči na napakah.

Mislim, da sem si izbrala dobrega vzornika, in če bom jaz kdaj komu vzor, upam, da bom takšna, kot je moja mama.

RAJKA BRAČUN, 8. b
OŠ Artiče

Veliko manj boli, če se stisneš v materino naročje

Najraje se igram z babico

Moji vtisi o filmu

Moj otrok že ne

Film Moj otrok že ne, mi je bil zelo všeč. Odprl mi je nova vprašanja, nova razmišljanja, nove ugotovitve. Ni lahko staršem, če vedo, da njihov otrok uživa mamila, da krade... Zelo težko je opisati občutke sočustvovanja. Usoda glavne junakinje je zelo žalostna. Hudo je, če si zasvojen z mamili. Če imaš tisočprocentno voljo, ti uspe ali pa ne. Navadno narkomani niso tako močni, da bi premagali same sebe.

Mislim, da film krasno prikaže primer mlade narkomanke. Na začetku obup, jeza, prepiranje v družini. Na koncu pa le zmaga volja nad drogo, nad samim seboj. Verjetno je bil najlepši, najtoplejši občutek dekleta in staršev, ko so se ponovno zblížali, ko so se imeli radi tako kot prej, ker so drogo premagali.

LUCIJA MEDVED, 7. b
COŠ Fran Roš, Celje

Za mamo jih nabiram...

Po toči zvoniti je prepozno

Nekega dne me je mama opozorila, naj se grem učiti. Odvrnil sem ji, da že vse znam. Mama me je še vedno vzbujala k učenju, jaz pa ne in ne.

Ko sem vstopil v sobo, so bile v njej tri muhe. Ujel sem jih in jim potrgal glave. Še nekaj časa sem se ukvarjal z njimi, potem pa sem šel ven. Igral sem se s prijatelji in čas je hitro mineval. Zmračilo se je in vrnil sem se domov.

Naslednje jutro pa v šolo. Takoj prvo uro sem bil vprašan. Ker nisem nič znal, sem dobil jasno, nezadostno oceno. Po pouku sem prišel domov. Mami sem povedal, kaj se je zgodilo. Zelo me je okregala. Jaz pa sem se odločil, da se grem učiti.

Ko sem se že nekaj časa učil, je vstopila mama in mi dejala: »Ja, po toči zvoniti je prepozno!«

ANDREJ POLAJNAR, 6. b
OŠ Matija Valjavec
Preddvor

Raziskovalna naloga o Roševih uglasbenih pesmih

Po štirih nalogah o Franu Rošu, ki so jih napravili naši predhodniki, smo se lotili raziskovalne naloge o uglasbenih delih Frana Roša. Nameravamo zbrati vse Roševe pesmi, ki so uglasbene. Seveda delo ne gre kaj gladko od rok, ker je iskanje pesmi zelo zapleteno. Tudi v bibliografiji o Franu Rošu ni popolnega seznama vseh. Zdaj smo pisali skladatelju Radovanu Gobcu, da bo še on poiskal v svoji knjižnici pesmi, ki jih je sam uglasbil, a niso bile natisnjene, da bi jih lahko dobile v knjižnici. Bo pa zanimivo, ko bodo zbrane vse pesmi v eni nalogi. Do takrat bomo morali razpeti vse mreže, da jih bomo našli.

TANJA VOLAVŠEK, 7. b
COŠ Fran Roš, Celje

Univerza za tretje življenjsko obdobje

Šest let prebijanja v družbeno zavest

Pogovor z Dušanom Findeisem, enem od začetnikov novih prijemov v izobraževanju starejših ljudi

Naša sogovornica je po osnovnem študiju romanistka. Veliko se je izpopolnjevala v tujini in tam je nekega dne tudi naletela na časopisni članek o šolanju starejših ljudi, ki si ga je shranila v podzavest.

Kreativen človek si pri svojem delu vselej želi novosti, napredovanja v stroki, širjenja obzorja in novih prijemov. Takšno delo se je Dušana Findeisen ponudilo v okviru Centra za tuje jezike, kjer je vzpostavila, s polnim razumevanjem predpostavljanih, prve zametke, eksperimentalno skupino starejših slušateljev tujih jezikov.

Preden pa so prišli med klopi predavalnice prvi upokojenci, jih je bilo treba najti. Kajti Center za tuje jezike je najprej brez vsakršnega odmeva objavil v dnevnem časopisu kar tri oglase, v katerih je k izobraževanju vabil starejše ljudi. To je bilo tako, pravi danes Dušana Findeisen, ker je bila v družbi takšna klima, ker je bilo to nekaj novega. Do novosti pa so ljudje že praviloma nezaupljivi. Poleg tega je v naši družbi nekje v podzavesti le bilo utrjeno prepričanje, da se z ljud-

verjeli, utrdilo v prepričanju, da le – tem dajejo nekaj več. Slušatelji so poleg golega znanja jezika dobili doživljajsko bogato izpolnjen čas in to je bil tudi delček nečesa novega, kar jih je odvrčal od občutka odrinjenosti in nemogućnosti soodločanja v družbi.

tretje življenjsko obdobje v Velenju, nato v Ljubljani, kasneje pa še po drugih krajih, kot sta na primer Idrija in Slovenj Gradec.

Zdaj, po šestih letih entuziastičnega, največkrat zastojnega, pa vendar visoko strokovnega dela se je izkazalo,

Tokrat so zares storili nekaj zase in se poleg tega dobro imeli.

Že v tistih zametkih pred šestimi leti, se je v obrisih kazalo, da pri izobraževanju starejših ljudi ne bo šlo za golo poučevanje, oziroma izobraževanje ampak za dosti več – tudi za popraviljanje vrste nepravilnosti in krivic, ki so jih te starejši ljudje skozi življenje doživljali.

S tem v zvezi je Dušana Findeisen poudarila, da pri nas še vedno vse življenje človeka pripravljamo na delo in za delo, ga rabimo, izrabimo, odrabimo in potlej na nek način nasilno, z zakonom, umaknemo iz aktivnega življenja, četudi se morda počuti še zmožen in pri močeh za kreativno delo.

V tistih »pionirskih letih« se jim je v delu pridružila upokojena zdravnica – kirurginja, ki je odšla v pokoj ravno tiste dni. Vse življenje se je učila, delala – in se učila, vse do upokojitve. In venad so ji v njenem delovnem okolju kar malo poočitali češ, da je že toliko stara in, da »ima pogoje« za pokoj...

Oblikovanje in rast ideje o univerzi za tretje življenjsko obdobje je bilo večplastno in večsmerno. Prijateljske vezi so dale svoje, prihajanje vedno novih diplomantov, zlasti andragogov, pa je prineslo dodatne nove moči. Tako so s pomočjo Ane Kranjčeve sčasoma – pri Andragoškem društvu Slovenije in pri Filozofski fakulteti v Ljubljani (obeh soustanoviteljicah), ustanovili Univerzo za tretje življenjsko obdobje. Tudi z izdatno strokovno in prijateljsko podporo dr. Bojana Acetta, strokovnjaka s področja gerontologije. Uradni datum njihovega začetka dela je torej februar 1986, ko so imeli ustanovno skupščino.

V začetku je dr. Ana Kranjčeva izdelala temeljni koncept dela, ki je bil razdeljen na dve torišči: na izobraževanje starejših ljudi in na usposabljanje mentorjev za to delo.

Že čez nekaj mesecev je bila ustanovljena univerza za

to usmerjeni na pravo pot – k boljši kvaliteti življenja in njeni rasti. To tendira tudi k želji po drugačnem izobraževanju nezaposlenih delavcev, ki bodo morali svoje življenje zastaviti takorekoč na novo, poiskati nova pota, najti svoje skrite sposobno-

sti... In nenazadnje, prizadevanja gredo tudi v smeri spreminjanja miselnosti in modela pomoči ljudem v stiski – na srednješolski ravni, kjer ozko zastavljeni programi utesnjujejo duha mladih in jim ne omogočajo poleta v njihovi kreativnosti.

V Beogradu so po vzorih ljubljanske Univerze za tretje življenjsko obdobje tudi zastavili svoje delo – pobudniki pa so bili med ljudmi iz radijskega izobraževalnega programa. Stvari se, pravi Dušana Findeisen, premikajo in idej za nove prijeme je veliko.

Zdaj deluje v sklopu UZT-ŽO že cel kup izobraževalnih skupin: skupine za učenje evropskih jezikov (angleščine, francoščine, italijanščine, in nemščine), kitajščine in pred časom španščine; deluje skupina za kreativno pisanje, za kulturo govora, za književnost, slikarska skupina, računalniška ter umetnostnozgodovinska in zgodovinska skupina.

Nekatera podjetja so že izrazila željo po izobraževanju svojih ljudi, ki so pred odhodom v pokoj (Smelt, LB...) in to je prvo znamenje, da nekateri začenjajo razumevati globlji pomen tega projekta, ki bi lahko bil zares konkretno družbeno koristen. Navsezadnje na primer v ZRN že nekaj časa nadvse uspešno deluje podjetje upokojenih ekspertov, ki izredno konjunktorno trži najrazličnejše projekte za dežele tretjega sveta...

B. Ž. J.

Nasvet za izlet

Ajdna nad potoki

Ko se peljete po gorenjski avtomobilski cesti in se približujete vasi Žirovnica, bo gotovo pritegnil pozornost trebušasti Stol, najvišji vrh v Karavankah (2236 m).

Pa tokrat ne gre za to goro, pač pa za mnogo nižji kucelj, ki ga bomo našli takoj nad vasjo Žirovnica, ali pa nad vasjo Potoki, če si bomo to predgorsko naravo ogledovali tedaj, ko bomo potovali z Jesenic v smeri proti Kranju. Ta Kucelj – opisujem ga takega kot ga vidimo s ceste pred Žirovnico, kadar gledamo proti Stolu – je poraščen prav do vrha z bukvijo in drugim rastjem, imenuje pa se Velika Ajdna. Tik zraven tega vrha je še manjši vrh – ta pa se imenuje Mala Ajdna. Toda, danes nas zanima prav Velika Ajdna. Zakaj? Preprosto zato, ker bi jo radi obiskali. Nič ni posebnega na videz ta gorski vrh. Celo zelo nepomemben se zdi, da je. Toda, ko bomo prišli na vrh, bomo videli, zakaj je Velika Ajdna tako zanimiva. Razgled, ki ga nudi ta vršiček, je enkratno. Pred nami je kot prt vsa gornja Gorenjska. Prav vsaka podrobnost je s tega mesta vidna in jo je mogoče opisati. In prav to je razlog, da je Velika Ajdna zanimiva še zavoljo nečesa.

Najprej tole: Če smo že na vrhu, potem bodimo pozorni na skrivneno drevo. To je na videz čisto navaden bor, za naše oči, za strokovnjaka pa je to »avtohtoni ilirski črni bor« ali cretovec (pinus nigra); rekli smo »avtohtoni«,

to pomeni, da ga najdemo samo tu, nikjer drugje... Pa zavoljo še nečesa je to drevo zanimivo. Morda ga je staroselec, ki je tu prebival, spoštoval in gojil zgolj zato, ker nase »vleče« strelo. In res, prav ta bor je največkrat žrtev strele in zato je tako trpeče skrivneno in vijugav. Toda trdoživ!

Tik pod vrhom, od koder se po strmi travnati vesini zlivajo imeniten bukov gozd, bomo našli na relativno ravnem svetu, ki je prav tako nekakšna nenavadnost v tej strmini – ostanke nekega davnega naselja.

Pa ga opišimo. Podatke smo našli v turistično kulturnem vodiču in informatorju, ki ga je bil uredil Andrej Valič, arheolog, izdal pa Gorenjski muzej iz Kranja ob podpori številnih dobrotnikov (danes rečemo le-tim »sponzorjev«).

Ajdna nad Potoki, kot imenujejo to arheološko najdišče

Vrh Velike Ajdne

Zdravnikovi zapisi

Težave z zadrževanjem seča

Starostni bolnik

Funkcionalna inkontinenca, nesposobnost zadrževanja seča, pogosta težava starostnikov, je velika nadloga. Pogosto se izrazite pokaže, kadar se starostnik pojavi v tuje okolju (v bolnišnici, na potovanju...) in odlaša z odhodom v toaletne prostore. To odlašanje pa je pogojeno z nerazumljivo sramežljivostjo, obojavljivitvijo... včasih zavoljo pretrane rabe pomirjeval ali pretežavne gibljivosti. Znana je obešenjaška tolažba češ, »zadrževati ne morem bom pa vzel pomirjevalo, da se vsaj ne bom sekiral...«

Pogostni vzrok za težave so motnje pri oživčenju mehurja, ki se rade pojavijo sočasno s senilno demenco. Največkrat jih povzroča stalni dražljaj stiskalne mišice mehurja (detrusor) in nekoordinirana kontrola nad zapiralko mehurja (sphincter).

Poznamo pa tudi inkontinenco zaradi prepolnega mehurja. Najpogostejše se tak tip inkontinence pojavlja pri starejših moških s povečano žlezo, ki ovija sečno cev pod mehurjem – prostato. Rast prostate zožuje sečevod in otežuje iztiskanje seča iz mehurja. Podoben je tudi učinek ob povečanju mehurja pri sladkornih bolnikih in pri nekaterih vrstih obolenja hrbtenjače (Tabes dorsalis). Kakor deluje na ves organizem, tako tudi na sečni mehur – pomirjevala. Najprej se pojavi ohromitev – zato zadrževanje seča ni mogoče pa nekontrolirano odtekanje seča.

Stresna inkontinenca je oblika uhajanja seča, ki se pojavlja pri kašljanju, dvigovanju bremen, pri ženskah ki so imele več porodov (med njimi kakšnega težjega), pri onih, pri katerih se pojavlja slabša prekrvavitve (prehranjenost) nožnice in mehurjeve sluznice, kar ima za posledico upadanje spolnih hormonov v dobi po meniju. Tovrstne probleme dokaj uspešno lajšamo z vajami mišičja medeničnega dna, lahko pa tudi z operativnimi posegi, če so bile prejšnje metode premalo uspešne ali neučinkovite. Vse zgoraj naštetje težave lahko namreč preidejo v stalno inkontinenco, če jih zanemarimo.

Končno še povejmo, da se težave s puščanjem seča rade pojavijo tudi pri bolnikih, ki zelo dolgo ležijo.

Pomembno je, da težave praznimo, se jim upremo in si prizadevamo, da bi jih odstranili – tudi z zdravniško pomočjo.

Dr. Daniel Brežič
(se bo nadaljeval)

prve vrste, je ena izmed izletniških možnosti, ki bi jih lahko uresničili brez večjega truda. Kako? Na dva načina: Ali gremo peš iz vasi Potoki po dobro označeni pešpoti, ki je speljana skozi gozd prav do same Ajdne in je ni mogoče zgrešiti, saj nas varno vodijo v pravo smer značilne markacije. Ali pa se peljemo iz vasi Moste po vozni poti skozi Završnico v smeri proti Valvarjevemu domu in tik preden bi zagledali ta planinski dom, zavijemo na levo pot. Ta odcep je označen z obvestilom, da je to pot, ki nas bo pripeljala do Velike Ajdne. Peljemo se še nekaj časa, do »Arheološke kočice«, ki jo bomo zagledali pod potjo. Tam pustimo na parkirišču tik nad to kočjo avtomobil in gremo na Veliko Ajdno spet po dobro označeni poti. Ko pridemo do same Ajdne, se moramo odločiti za severno stezo, ki je položnejša, vzhodna je namreč speljana prav naravnost čez skale, je opremljena s klini in je zahtevna. Po severni stezi pridemo kmalu do najdišča, kjer bomo našli veliko pričevanj, da je tu nekoč živel človek. Kako? To pa je goto-

vo še uganka, saj je naselje razmeroma veliko, je tedaj dostopno in je dalo vsa-kih prometnih zvez. Je pa imenitno zakrito pred nepovabljenimi očmi, kar je staroselcu prav gotovo bilo prvi in glavni namen. To najdišče je skoraj 1.100 metrov nad morjem in predstavlja »zidano gorsko zavetišče iz pozne železnice dobe«. Tedanji prebivalci so se tu ukvarjali z železarstvom, živinorejo in lovom. Najdeni predmeti, na primer: bronasta sponka, keramični lonček s kuturno previnsko valovnico in drugo pa tudi sami grobovi kažejo, da je ta naselbina obstajala v pozni rimski dobi, to je okoli 5. stoletja, v času preseljevanja ljudstev. To je hkrati tudi pričevanje o Ajdni, ki v izročilu še žive med ljudstvom, predvsem v predstavah, da so bili to ljudje veliki kani, kar je seveda treba razumeti simbolično.

Predvsem pa bomo pozorni na osrednji objekt, ki kaže kulturno gradnjo razmeroma velikih razsežnosti in datira prav tako s petim oziroma šestim stoletjem. To je pravzaprav vse. Doživet je v viš, ki ga ta prostor pod Stolum, srednjega gozdov in na imenitnem razgledišču, pa bosta opravili svoje. Reči je treba tudi, da pot do tega najdišča ni naporna, ni zahtevna in predstavlja res imeniten ter popoln ter predvsem domiselni užitek, ki ga lahko pričakujemo od takega izleta. O Ajdni je seveda na voljo nekaj literature, vendar pa bomo dobili na samem prostoru, kjer bomo našli le-to izdelano tablo, na kateri so izpisani nekateri osnovni podatki o Ajdni in o najdišču na tem prostoru.

Marjan Kršelj

Jurešič Reš

Rešurja smo se na pokopališču v Mariboru poslovali od Josipa Rešurja, hčrca Slovenskega bataljona 1. brigade. Rodil se je leta 1923 v Karlovcu. Kot je bil oče vojaški godbenik, so se sešili in je poenostavljen bil v Mariboru. Tu je obiskoval gimnazij, ki jo je končal v Karlovcu, kamor so njegove družine izgnali Nemci. Julija 1941. Novembra 1941 je sodeloval v Slovenski brigadi 1. krajske brigade, ki katere je v buteljstvu prešel v 1. brigado NOV, ustanovljeno v SZ. Boril se je na Sremski fronti in Vzhodni Bosni, kjer je bil aprila 1945 v boju pred Brodom. Po vojni je delal mariborski tekstilni tovarni vse do upokojitve. Odlikovan je bil z medalljem za hrabrost.

Samir Vidic

Konec lanskega oktobra smo se poslovali od Samir Vidic, rojenega leta 1924 pri Ljubi. Kot 18letnik je bil mobiliziran v bataljon specijalnih vojsk. Takoj po vstopu Italije se je hotel pridružiti partizanom, vendar mu je to uspelo lele marca 1944. Bil je nosilec 3. prekmorske brigade.

Jure Cesar

Vzliči smo se lani poslovali od Jure Cesarja. Rojen je bil leta 1908 v Stari Fužini na Gorenjskem. Ob razpadu stare jugoslovanske vojske je prišel v nemško vojsko. Leta 1942 mu je uspelo vrniti se domov. V drugi polovici 1943. leta se je vključil v partizanske vojske in kmalu postal brigadni obveščevalac v Prekmurju. Proneje je delal kot obveščevalni oficir 31. divizije in nato kot vodja obveščevalne točke na Poljaku. Na pragu smrti so ga ujeti četniki in po srečnem naključju mu je uspelo pobegniti v Brnjo. Demobiliziran je bil kot rezervni oficir. Za svoje delo je prejel številna priznanja, vojaška in državna odlikovanja.

ti se domov. V drugi polovici 1943. leta se je vključil v partizanske vojske in kmalu postal brigadni obveščevalac v Prekmurju. Proneje je delal kot obveščevalni oficir 31. divizije in nato kot vodja obveščevalne točke na Poljaku. Na pragu smrti so ga ujeti četniki in po srečnem naključju mu je uspelo pobegniti v Brnjo. Demobiliziran je bil kot rezervni oficir. Za svoje delo je prejel številna priznanja, vojaška in državna odlikovanja.

Filip Lesnik

Lanskega oktobra smo se v Rušah poslovali od hčrca Filipa Lesnika-Lipeta. Rodil se je v rudarski družini v Mečici. Med NOB je bil Lipeta dom v Zetjavi pomemben center. Marca 1944 je postal borcev Bratstvo brigade. Po vojni je opravljal številne družbenopolitične funkcije, bil je prvi sekretar OF v občini Črna, ob preselitvi v Ruše pa je bil več let predsednik KO ZZB NOV Ruše.

Štefan Ipovec

V Beogradu je sredi junija v šestdesetih letih leta nenačakoma umrl Štefan Ipovec, podvratnik JLA v pokopju. Bil je slovenski partizan. Leta 1942 so ga v Ljubljani okupatorji zapeli, nato pa je bil interniran v Gonars. Po kapitulaciji Italije se je na Primorskem pridružil borcev za svobodo in bil v nemški ofenzivni ranjen. Kasneje se je bojeval v sestavi 14. divizije na Štajerskem in Koroškem. Bil je komisar čete 13. brigade Mirka Bračiča. Po vojni ga je kot aktivnega oficirja

JLA službeno dolžnost vodila po namih krajiš Jugoslavije. Od upokojitve dalje je živel z družino v Splitu, kjer so ga tudi z vsemi vojaškimi častmi pokopali. Za hrabrost med NOB in po njej je prejel številna odlikovanja.

Martin Krišelj

Rojen je bil leta 1913 v kmečki družini na Okljukovi griči pri Sremljah. Končal se je za čevljarja. Spomladi 1943. je začel sodelovati z NOB. Marca 1944 je odšel v krajske gozdove in postal aktivni borec NOV Krajskega oddelka. Pokopjen je na pokopališču v Sremljah.

Jože Betan

V Predoslju pri Kranju smo se lani poslovali od rezervnega kapetana Jožeta Betana, rojenega leta 1909 v Gradu pri Cerkljah. Z NOV je začel sodelovati leta 1942. Leta 1945 je vstopil v Črnkovo brigado. Po vojni je delal v JLA. Za svoje delo in vojaške zasluge je bil večkrat odlikovan.

Jože Žbontar

Na pokopališču v Selcu smo se lani poslovali od Jožeta Žbontarja, rojenega pred dvaindesetimi leti. Za leta 1942 je začel sodelovati z NOB. Reševal je ranjence v drugoški bitki, bil je prvi partizanski učitelj v tem kraju.

Jože Tomič

V 76. letu starosti je v Trebelnem pri Trebujem umrl nosilec Partizanske spomenice 1941 Jože Tomič. Leta 1941 je začel aktivno delati za NOB, v NOV pa je vstopil aprila 1942. leta. Bil je politkomisar čete v Gubčevski brigadi ter borcev Zaščitnega bataljona Glavnega štaba NOV in POS. Po osvoboditvi je bil družbeno-politično aktiven v Trebelnem in v Trebujem.

Ivan Snoj-Niko

V 66. letu starosti je v Ljubljani umrl nosilec Partizanske spomenice 1941 Ivan Snoj-Niko. V OF je sodeloval od njene ustanovitve, v NOV pa je vstopil maja 1942 v II. grupo odredov. Kmalo po vstopu v NOV je bil ranjen. Zdravil se je v partizanski bolnici »Ogosta« in preživel njeno izgonjenje. Po kapitulaciji Italije se je ponovno vključil v NOV. Po osvoboditvi je bil družbenopolitično aktiven v ZK, CZ in invalidski organizaciji.

France Kralj-Cink

V 76. letu starosti je v Ljubljani umrl predvojni komunist in nosilec Partizanske spomenice 1941 France Kralj-Cink. Leta 1940 in 1941 je bil organizacijski sekretar KPS za revije, že junija 1941 pa je vstopil v 1. Štajerski bataljon. Od leta 1943 je bil v brigadi Simona Gregučiča in politkomisar bataljona. Po vojni je bil med drugim tudi prednik SOB Trbovlje in revijski poslanec.

dr. Ciril Porekar - Humski

V 90. letu starosti je v Mariboru umrl Maistrov borec in nosilec Partizanske spomenice dr. Ciril Porekar-Humski. V organizacijsko delo OF je bil vključen od njene ustanovitve. Bil je izseljen v Seljo, kjer je novembra 1941 vstopil v Štajerski partizanski odred. Istega leta so ga Nemci ujeli, vendar mu je uspelo pobegniti, kasneje pa je bil komandant internega oddelka bolnice I. proletarskega krova. Po osvoboditvi je bil šef rentgenološkega oddelka Poliklinike v Mariboru.

Roman Klešnik

V soboto, 24. marca 1990, smo se na pokopališču Ljubljana-Polje poslovali od revolucionarja, partizana, aktivista

sta OF, kulturnika in pisca Romana Klešnika iz Zaloga pri Ljubljani. Pokopni roman se je rodil 3. avgusta 1910 v Spodnjem Kašlju. Bil je sin delavske družine, ki je že v rani mladosti izgubil starše.

Njegova prva zaposlitev je bila v Kemični tovarni v Mostah. V tej tovarni se je že srečal in se povezal z delavsko organizacijo. Postal je predsednik podružnice strokovne delavske zveze. Potem je odšel k železnici in se zaposlil na postaji Zalog. Tu se je začelo Romanovo revolucionarno delo, ki ga je spremljalo vse do zadnjega dne življenja. Ze junija meseca 1941 je bil na železniški postaji Zalog ustanovljen odbor OF, katerega sekretar je bil Rudi Sigulin, član odbora pa tudi Roman Klešnik. Januarja 1942 postane Roman član Komunistične partije in 15.

maja 1942 prostovoljno vstopi v Drugo štajersko grupo kot partizan prostovoljec in ostane v NOV vse do osvoboditve. Začel je kot borec in osvoboditev dočkal kot politkomisar zaščitne čete Slovensko-hrvaške partizanske bolnice.

Sodeloval je v nešteti borbah in bil težko ranjen. Po okrevanju je bil poslan na osvobodeno ozemlje, tam je obiskoval politični tečaj in ga uspešno končal. Za svoje junštvo in hrabrost je dobil spomenico 1941 in več pohval in odlikovanj ter že med vojno napredoval v čin poročnika.

Po osvoboditvi je z delom nadaljeval v brigadi VDV in pozneje v Upravi državne varnosti v Ljubljani vse do demobilizacije leta 1952 s činom majordaja JLA.

Bogato aktivistično delo je

Roman nadaljeval po osvoboditvi na področju Zaloga. Kako velika je bila njegova prisotnost pri graditvi Zdravstvenega doma in postavitvi spomenika padlim med NOB v Zalogu je zapisana v Knjigi RDEČI ZALOG, za katero ima največ zaslug, da je izšla, prav on.

Kljub vsem delovnim obveznostem je našel čas za redne vaje in nastope v orkestru vevške papijske pihalne godbe, kjer je več kot 40 let aktivno sodeloval, saj ga je želja po glasbi vodila že od rane mladosti.

Krajevna organizacija ZB Zalog je z Romanovo smrtjo izgubila zadnjega nosilca spomenice 1941, predsednika sekcije vojaških vojskih invalidov, predsednika komisije za obujanje tradicij NOB in dolgoletnega člana ZZB NOV občine Moste Polje.

Jože Jenič

Občinski odbor ZZB NOV Ljutomer sporoča, da so leta 1989 umrli njegovi člani:

Slavko Zemljčič iz Bučkovec, Genoveža Škrlac iz Šprinc, Milan Kemperle iz Veržetja, Alojz Vrhovjak iz Križevca pri Ljutomeru, Angela Markrab iz Spodnjega Kamenščaka, Alojz Domajnko iz Ljutomera, dr. Slavko Junc iz Ljutomera in Franc Spalčal iz Ljutomera.

Krajevna organizacija ZB Ročna dolina Ljubljana Vič-Rodnik sporoča, da so v leta 1989 umrli njeni člani:

Andrej Janežič, rojen leta 1912, nosilec Partizanske spomenice 1941. Aktivno in organizirano je deloval na področju Notranjske in Slovenskega Primorja.

Polžka Kalin, rojena leta 1910. Od leta 1942 pa do konca vojne je delala kot aktivistka na terenu Ročna dolina. Odlikovana je bila z medaljo zaslug za narod.

Franc Šušter, rojen leta 1914. Iz Prutja, kjer je učil na tamkajšnji gimnaziji, je bil izgnan. Leta 1942 je bil poslan v internacijo v Gonars. Od septembra 1943 pa do konca vojne je bil politični aktivist v Beli krajini. Odlikovan je bil z medaljo zaslug za narod in redom bratstva in enotnosti s srebrnim vencem.

Tone Škrajnar, rojen leta 1902. Med vojno je deloval kot aktivist OF.

Poljski odlikovanji našima internirankama

Seweryna Szmaglewska, ki je preživela Auschwitz in napisala knjigo »Dim nad taboriščem Birkenau« (žensko taborišče Auschwitz), je posvetila Jugoslovanom med drugim tudi tale opis... Nisem bila v Jugoslaviji, toda sodim, da je to prekrasna dežela, ker so Jugoslovani znali v strahote koncentracijskih taborišč vnesti toliko lepote. V Auschwitzu je bilo mnogo narodnosti, in vsaka se je pokazala taka, kakšna je bila, brez kakršne koli narejenosti, gola v svoji resničnosti, s svojimi odlikami in napakami...

Toda jugoslovanske ženske so predstavljale svojo deželo najlepše... Ne vem, zakaj so vse imele tako držo, tak ponos, da jih Nemci niso nikdar mogli spraviti ob njihovo človeško dostojanstvo. V taborišče so vnesle ponos in junatvo. Poljska vlada je pred leti ustanovila posebno odlikovanje križ Auswita za bивše internirance taborišča smrti. Namenila ga je interniranecem, ki so šli skozi ta pek in so za seboj pustili globlji sled. Pri tem so mislili na ljudi, ki so organizirano pomagali sotrpinom in reševali življenja svojih tovarišev. Odli-

kovanje so namenili tudi tistim, ki so po osvoboditvi pomagali zbirati gradivo o taborišču in seznanjali ljudi o trpljenju in grozotah koncentracijskega taborišča.

V Auschwitzu je umrlo v plinskih celicah več kot 4 milijone žrtev iz vseh držav Evrope (največ Židov). Točnega števila verjetno ne bo mogoče nikdar ugotoviti. Med žrtvami je bilo tudi več tisoč Jugoslovanov. V Sloveniji imamo podake za 2342 internirancev, čeprav jih je šlo skozi taborišče več (moški), vendar pa vsi niso dobili številke, ker so jih poslali v druga koncentracijska taborišča. 1331 internirancev Slovencev je umrlo v največji bedi in trpljenju.

V Sloveniji je pred nekaj dnevi poljski generalni konzul Tadeusz Nestorovic podelil odlikovanji kKriž Auschwita našima tovariščama Štefki Štibler in Mimi Kovač-Zupančič, ki ju pozna-jo vsi interniranci. Obe sta organizirano pomagali lajšati trpljenje internirank; vsaka na svojem področju. Štefka je pomagala pri lažjih zaposlitvah žensk, Mima pa je v re- virju negovala in skrivala bol-

ne sotrpinke. Štefka je bila prva jugoslovanska interniranka v Auschwitzu, Mima pa je bila poslana v taborišče v času, ko niso streljali žensk. Obeležili so jo s »flicem«, ki je pomenil posebno obravnavo (mučenje do smrti).

Med bivšimi interniranci Auschwitz je še več ljudi, ki so marsikaj storili za sočloveka in tistih, ki so s svojim delovanjem pomagali širiti resnico o taborišču smrti.

Prosimo občinske komisije za bивše politične zapornike in internirance, da pošljejo svoje predloge Republiškem odboru ZZB NOV Slovenije do 14. marca 1990. Predlog naj vsebuje ime in priimek, rojstne podatke, sedanji naslov in kratko obrazložitev. Rok za predloge je kratek, ker smo dopis ZO ZZB NOV Jugoslavije dobili šele konec februarja.

Bivši zaporniki in interniranci koncentracijskih taborišč smo dolžni ohranjati spomine na dogodke iz mračnega obdobja naše polpretekle zgodovine, da se bo le-ta pravilno prikazovala in da onemogočimo vsak poskus enostranskega predstavljanja trpljenja slovenskega naroda.

Ivanka Milovanović

Kurirčkova pošta da ali ne?

Vajeni smo bili, da se je vse sem od leta 1963 v marcu začela pot kurirčkove pošte kot skupna akcija vseh slovenskih pionirjev, ki jo je organizirala Zveza prijateljev mladine Slovenije. V začetku je prenašala voščila pionirjev njihovemu prijatelju, tovarišu Titu za rojstni dan. Po Titovi smrti je iz leta v leto iskala nove oblike in smiselnost svojega obstoja. Lani so torbice, ki so krenile po petih trasah skozi slovenske občine, začele svojo pot izpred muzeja ljudske revolucije v Ljubljani, spet pa so se združile v Mariboru na srečanju pionirjev Slovenije. V torbice so pionirji prilagali naloge za pionirje sosednjih odredov. Večina nalog je bila s področja ohranjanja spomina na NOB, ostale pa so bile raziskovalne naloge z ekološko vsebino, igrive in vzpodbudne. V njih je bilo čutiti, da si otroci želijo več medsebojnega druženja in spoznavanja. Tako so vsaj zapisali v poročilu. In vendar takoj temu ob strani stoji ugotovitev, da je zadnje čase kurirčkova pošta aktivirala le posamezne pionirje in ne množice, čemur naj bi bila namenjena. Zdi se, kakor da je s Titovo smrtjo izgubila notranji naboj in postala nekako plehka. Tehtanje smiselnosti je na pravem mestu. Na regijskih posvetih so menili, da je poskus vezanja kurirčkove pošte v taki

obliki na nove vsebine samo nesmiselno vlečenje. Seveda je prav ohraniti vrednote, ki jih je torbica utrjevala med pionirji in jih »preprosto« vključiti v življenje šole, ki naj sama poišče ustrezne oblike njihovega življenja.

In tako je Zveza prijateljev mladine Slovenije zapisala v osnutek operativnega programa za leto 1990, da »vsekakor ni smotno sprejemati sklepe o njeni ukinitvi (kurirčkove pošte) in da naj jo povsod tam, kjer menijo, da je kurirčkova pošta družbeno in pedagoško utemeljena aktivnost osnovnošolskih otrok, organizirajo v krajevnem, občinskem in medobčinskem nivoju.«

Tako je kurirčkova pošta pod velikim vprašanjem – da ali ne? Na seji predsedstva ZPM Slovenije v februarju je bilo slišati različna mnenja. V Titovem Velenju so odločni: če bo organizirana na

republiškem nivoju, potem naj gre kar mimo njih. Nasprotno jo v Mariboru ne dajo iz rok in jo bodo peljali naprej, saj jo imajo otroci do 4. razreda radi. »Ali se mi kot društva naše zgodovine sramujemo, ker se je politična zadeva zrušila, ali pa menimo, da smo vmes na poti kurirčkove pošte ustvarili tudi nekaj pozitivnega, kar naj ostane del patriotske vzgoje?« je postavil vprašanje njihov delegat. Potem je bilo slišati še, naj ostanejo samo nekatera obeležja, naj se odpre pestrost, ki bo omogočala, da v Prekmurju dajo pozornost povsem nečemu drugemu kot na primer na Dolenjskem. Kakšno pestrost pa ponuditi in kako?

Skratka, vse visi v zraku, moralo pa se bo izjasniti v skupnem dogovoru na konferenci ZPM Slovenije, ki bo predvidoma enkrat v marcu.

Živa Drole

Medvoški borci enotni

Člani ZB Medvode so se zbrali na rednem občnem zboru 22. februarja. Tako kot člani drugih ZB po naši domovini tudi medvoški borci niso mogli mimo dogajanja, ki zadnje čase pretresa vso našo družbo: represija na Kosovu, srbska blokada Slovenije, bližnje volitve in uvajanje večstrankarstva, ustavne spremembe in gospodarska kriza, poskusi posameznikov ali nekaterih strank, da bi osvobodilno vojno prikazali kot krvavo »komunistično« revolucijo in boj KP za oblast, s tem v zvezi pa uveljavili zahteve po povračilnih ukrepih zoper nekdanje partizane. Člani so se strinjali z dejavnostjo se-

dajnega političnega vodstva Slovenije, zavzeli so se za suverenost naše republike in podprli republiški odbor ZZB. Nov Slovenije v boju za demokratične odnose v ZZB.

V večstrankarskem sistemu čakajo ZZB velike naloge, saj bo v marsičem treba spremeniti način njenega delovanja. Do korenitnih sprememb bo prišlo tudi pri finansiranju njenega poslovanja, še bolj bo potrebno varčevati in se še bolj opreti na lastne sile. V zaostrenih gospodarskih razmerah pa bo potrebno okrepiti dejavnost na področju socialnega varstva borcev, da ne bi prihajalo do kričočih primerov gmotne ogrože-

nosti posameznikov. Ob tem so omenili, da se članstvo nezadržno stara, kar prinaša vedno nove zahteve in žal tudi težave. Kot na podobnih borčevskih zborovanjih so udeleženci tudi o celi vrsti zadev, ki jih ni mogoče zajeti v nekaj vrstic. Pri tem je predvsem prišla do izraza njihova enotnost, ki izpričuje zavest, s kakršno so se tudi v letih 1941–1945 odločali za sodelovanje v osvobodilni vojni, pa tudi v skladu s hotelem po pravičnejšem družbenem redu – socialistični revoluciji. Ta enotnost je prišla do izraza tudi pri volitvah, ki so bile sicer javne, toda povsem demokratične.

MP

Banjole – penzijske cene v predsezoni

Svet Počitniškega doma ZZB NOV Ljubljana–Banjole je na svoji seji dne 26. februarja 1990, sprejel naslednje dnevne penzijske cene:

Nastanitveni objekt	od 5. 3. do 5. 5.	od 5. 5. do 5. 6.	od 5. 6. do 25. 8.
Depandansa D-2	162	189	210
Depandansa D-1, D-3	148	175	190
podprtil. D-2			
Blok A, B, podprtil. D-1	110	134	154
(Otroci do 10 let plačajo 70% penzijske cene)			
– Člani ZZB NOV iz občin soustanoviteljic PD imajo na te cene 25% popust na podlagi predloženega potrdila o članstvu.			
– Izmene so 10-dnevne, vsakega 5., 15. in 25. v mesecu. Za izvenizmensko bivanje v PD se lahko dogovorite z recepcijo PD.			
– Prijave z »plačano akontacijo 500 din na osebo sprejema recepcija PD najkasneje 30 dni pred pričetkom vsake izmene. Od tega dne razpolaga s prostori recepcija.			
– Prevoz z avtobusom iz Ljubljane v Banjole in nazaj bo organizirala uprava PD Banjole. Odkod avtobusa iz Ljubljane (ploščad železniške postaje) je ob 13. uri. Prevoz se plača skupaj z akontacijo ob prijavi. Cena prevoza je 130 din.			
– Kdor bo potoval z lastnim vozilom, lahko dobi ključ za sobo na dan izmene po 12 ur.			
– Goste, ki se bodo pripeljali v Pulj z vlakom, bo na postaji čakal domski kombi (vožnja z vlakom je cenejša, upokojenci imajo 30% popust.)			
Glede prijav, vplačil in rezervacij se obrnite na tajništvo občinskega odbora ZZB NOV svoje občine, kjer boste dobili napotnico, brez navedbe objekta in sobe.			
Za člane ZZB NOV iz občin, ki niso članice PD in vse ostale, veljajo polne cene brez popusta.			
Prijave sprejema in daje informacije recepcija PD Banjole, tel.: (052) 73-144, naslov Počitniški dom ZZB NOV Ljubljana–Banjole, Indie 1, 52000 Pula.			
Številka žiro računa za nakazilo je 50101-678-49035 (za PD Banjole)			
Turistična taksa v predsezoni je 0,40 din.			
IZMENJAVA GOSTOV BANJOLE–KARLOVI VARI			
Z zdraviliščem karlovi Vari se bo izmenjalo 30 gostov v sezoni in 10 v posezoni. Za 14-dnevno zdravljenje je predvidena cena 4.800 din, kolikor znašajo stroški 14-dnevnega bivanja češkega gosta v Banjolah. Za prevoz v Karlove Vare skrbijo gostje sami. Prijave sprejema Mestni odbor ZZB NOV Ljubljana, Komenskega 7.			

Svet Počitniškega doma
ZZB NOV Ljubljana–Banjole

Obvestila

Ljubljanska sekcija borcev in aktivistov Briško-beneškega odreda prireja družabno srečanje s prijetno domačo glasbo v domu JLA v Ljubljani v petek, 16. marca 1990 s pričetkom ob 17. uri.

Na srečanje vabimo borce in aktiviste s svojci ljubljanskih sekcij, Zahodno primorskega okrožja, Kobariškega vojnega področja, odreda JLA za Slovensko primorje Trst in Istro, 17. brigade Simona Gregorčiča in 3. SNOUB Ivana Gradnika.

Skupni odbor ljubljanskih sekcij

★

Skupnost borcev Brkinske čete in Istrskega odreda vabita borce, aktiviste, krajane in mladi- no na tradicionalno srečanje v soboto, 17. marca 1990 ob 11. uri na Kozjanah.

Posebni vabil ne bo.

Domicilni odbor Brkinske čete in

Domicilni odbor Istrskega odreda

★

Izvršni odbor Društva upokojencev Moravce obvešča svoje članice in člane, da bo v nedeljo, 18. marca 1990 ob 8.15 letna konferenca v prostorih delovne organizacije Rašica v Moravčah. Moravski upokojenci bodo pripravili kulturni program in tovariško srečanje ob domači glasbi.

Predsednik DU:
Bogo Germovšek

★

Obveščamo Vas, da je Odbor za Pohod na svoji 3. seji sprejel uradno ime, geslo in termine te tradicionalne prireditve za letošnje leto.

Uradno ime: **POHOD PO POTEH SVOBODNE LJUBLJANE**

Tradicionalna spominska športno-rekreativna prireditve

Geslo: **SKLENIMO ROKE PRIJATELJSTVA OKOLI SVOBODNE LJUBLJANE**

Posamezne prireditve pa bodo v naslednjih dneih:

v **četrtak, 26. aprila** – Pohodi mladih (cicibani in šolarji)

v **sredo, 9. maja** – tekmovalni del: – Partizanski marš (za moške 28 km, za ženske 14 km)

– Teki mladih (12 kategorij)

– Tek prijateljstva (4.220 m)

v **soboto, 12. maja** – Pohod na Poti spominov in tovarštva (na 35 km, proge še 18, 12, 11, 8, 7, 5 in 3 km) s ciljem in zaključno prireditvijo na Trgu osvoboditve

O pripravih in akcijah Vas bomo redno in pravočasno obveščali, sicer pa so Vam vse potrebne informacije na voljo na naslovih: – Odbor za Pohod po poteh svobodne Ljubljane, Gregor-

čičeva 15, 61000 Ljubljana, tel.: (061) 223-4110
– Igor Bergant, Glavarjeva 17, 61000 Ljubljana, tel.: (061) 324-503

★

Področni odbor koroških partizanov Ljubljane vabi vse svoje borce na redno letno skupno koroško v **petek, 9. marca 1990 ob 16. uri v plemenatnem salonu Doma JLA v Ljubljani.**

Vabljeni vsi borci in njihovi svojci.

Predsednik PO Ljubljana:
Karel Pohlevec

Poizvedba

Konec avgusta ali v začetku septembra 1942 leta so Italijani iznenada prišli v vas Poklanj pri Spodnjem logu na Kočevskem. V vasi so bile v glavnem ženske. Med njimi pa tudi mlad aktivist OF s partizanskim imenom Savinjšek ali Savinšek. Italijani so ga ustrelili, truplo pa vržili v vežo neke hiše in jo z vso vasio požgali. Ob tej priliki so ujeli tudi kaplana iz Mozlja Franca Mateta, ki se je pred Italijani umaknil in ga odvedli s seboj ter internirali. Naslednji dan ga je partizana Janez Pirnat in Marko Hajdukovič v belko položila skoraj v celoti zgorelo Savinjško truplo, skopala grob in ga v požgani vasi pokopala. Po osvoboditvi so iz Savinjske doline v Pakštanj prišli Savinškova mati in sestra ter družina ZB. Odprli so grob in posmrtno ostanke odnesli domov v Savinjsko dolino. Kdor bi karkoli vedel o Savinjškovi identiteti, zlasti o njegovih sosedih, naprošam, da to sporoči na naslov: JOŽE STREŽEK-Lipe Ljubljana. Vodovodna 4 ali pokliče na telefon (061) 317-200.

VABILO

Danes ste zdravi. Darujte kri in pomagajte rešiti življenje ter povrniti zdravje bolnim in posrečenim; ne pozabite, morda boste jutri že vi med njimi.

Prijave sprejema občinska organizacija Rdečega križa, v delovnih organizacijah po aktivnosti RK odgovoren za krvodajalstvo.

MAREC
LJUBLJANA-VIČ-RUDNIK
LJUBLJANA-CENTER
KAMNIK
LITUA
LJUBLJANA-BEŽIGRAD
LJUBLJANA-MOSTE-POLJE
KRANJ

26., 27., 28., 29., 30.
RDEČI KRIŽ SLOVENIJE

NOVI KNJIGI

Obveščamo vse borce NOB, da sta v knjižnici NOV in PO ter Osvobodilne fronte Slovenije izšli knjigi:

1. Miroslav STEPANČIČ
Partizansko gospodarstvo in oskrba partizanske vojske na Dolenjskem in Notranjskem 1941–1945;
680 strani
CENA: 190,00 din

2. FRANCE STRLE
Tomšičeva brigada 3. del – leto 1943
710 strani
CENA: 170,00 din

Knjigi sta izšli v omejeni nakladi. Vsi, ki se za navedeni knjigi zanimajo, ju lahko pisno naročijo na naslov založnika: **Republiška konferenca ZRVS Slovenije Naša obramba, 61000 Ljubljana, Rimska cesta 8**

TV-15 Časopis borcev NOB

Ustanovitelj in izdajatelj: BOZZ NOV Slovenije in RK ZRVS Slovenije
Naslov uredništva in uprave: Ljubljana, Dvorčakova 12, tel. 327-7555
Delavci v uredništvu: Roman Delavci (glavni in odgovorni urednik), Ziva Drole, Bojana Žokaj, Bojan Kuntarič, Milenko Strle (novinarji – uredniki rubrik), Tinta (lektor-redaktor), Janez Tiskarna: ČGP Delo

TV-15 je oproščen tem prom. d. ka po mnenju Sekretariata za SRS.